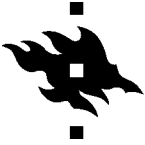

Parisuhteen merkitys sijaishuollosta aikuistuneiden elämässä

Liisa Annikki Fuchs

Helsingin yliopisto
Valtiotieteellinen tiedekunta
Sosiaalityö
Pro gradu –tutkielma
Joulukuu 2017

Tiedekunta/Osasto Fakultet/Sektion – Faculty Valtiotieteellinen tiedekunta		Laitos/Institution– Department Sosiaalityö	
Tekijä/Författare – Author Liisa Annikki Fuchs			
Työn nimi / Arbetets titel – Title Parisuhteen merkitys sijaishuollosta aikuistuneiden elämässä			
Oppiaine /Läroämne – Subject Sosiaalityö			
Työn laji/Arbetets art – Level Pro gradu -tutkielma		Aika/Datum – Month and year Joulukuu 2017	Sivumäärä/ Sidoantal – Number of pages 73 + 5
Tiivistelmä/Referat – Abstract <p>Parisuhdeteema sijaishuolloista aikuistuneiden elämässä nousi esiin SOS-Lapsikylän Ylitse -projektin yhteydessä. Projektin osana on järjestetty työpajoja, joissa sijaishuollosta aikuistuneet ovat pohtineet sijaishuoltoaikaansa, siitä itsenäistymistä, ylisukupolvisuuden ilmiötä ja siitä suojaavia tekijöitä. Pohdittaessa elämän merkityksellisiä asioita, oli parisuhde yksi esiin nousseista teemoista. Läheiset ja merkitykselliset ihmissuhteet ovat myös useiden tutkimusten mukaan onnellisuuden ja hyvinvoinnin ytimessä. Tässä pro gradu –tutkielmassa tarkastellaan sitä, mitä parisuhde merkitsee sijaishuollosta aikuistuneille ja miten kertojien sisäinen tarina on yhteydessä merkityksen muodostumiseen. Tutkimuksessa käsitellään myös sitä, mitä haastateltavat kertovat oman elämänhistoriansa yhteydestä parisuhteisiinsa.</p> <p>Tämä on narratiivinen tutkimus, jonka aineisto koostuu kuudesta pääosin haastattelemalla kerätystä parisuhdetarinasta. Haastattelut on tehty kesällä 2017 ja kertojat ovat sijaishuollossa eläneitä naisia, jotka ovat olleet haastatteluhetkellä parisuhteessa. Aineisto on analysoitu narratiivisella sisällönanalyysillä. Teoreettista käsitteistöä ja sisäisen tarinan tarkastelua jäsennetään tutkimuksessa tarinallisen kiertokulun teorian avulla. Tutkielman teoreettisena kehyksenä vaikuttaa tietoteoreettinen konstruktivismi. Tutkimuksen keskeisiä käsitteitä ovat parisuhde, kertomus, sisäinen tarina ja elämänhistoria.</p> <p>Tulosten perusteella parisuhde merkitsee sijaishuollosta aikuistuneille turvallisuutta, kuuluvuuden tunnetta, kumppanuutta ja läheisyyttä. Sisäisen tarinan muutoksella on kertomuksissa yhteys siihen, mihin merkitykseen parisuhde elämässä asettuu. Oma elämänhistoria on läsnä yksilön elämässä ja myös läheissuhteissa. Tässä tutkimuksessa tarkastellaan elämänhistorian yhteyttä sijaishuollosta aikuistuneiden parisuhteisiin puutteellisen parisuhdemallin, hyvien kokemusten, reaktioiden ja käyttäytymismallien, sekä parisuhteelle asetettujen odotusten kautta. Parisuhteessa merkityksellisiksi koetut asiat ovat nousseet esiin myös muussa parisuhdetutkimuksessa, mutta tämän tutkimuksen kertomuksissa niiden merkitys liitettiin usein omaan lapsuudessa ja nuoruudessa koettuihin puutteisiin kyseisillä osa-alueilla. Tämä on se erityisyys, joka tämän tutkimuksen perusteella sijaishuollosta aikuistuneiden parisuhteisiin liittyy.</p> <p>Kokemusasiantuntijoilta nousseisiin teemoihin on tärkeä tarttua ja sitä kautta monipuolistaa sosiaalityön tiedonmuodostusta. Lastensuojelun kehittämisen kannalta mahdollisimman monien tarinoiden kertominen ja kuuleminen on tärkeää. Tutkimus mahdollistaa parisuhteen merkityksen ja dynamiikan ymmärtämisen sijaishuollosta aikuistuneiden näkökulmasta sijaishuollon ja jälkihuollon sosiaalityössä sekä sijaishuoltopaikoissa.</p>			
Avainsanat – Nyckelord – Keywords Parisuhteen merkitys, sisäinen tarina, sijaishuolto, narratiivinen tutkimus, elämänhistoria			

Sisällysluettelo

1 Johdanto	1
2 Parisuhde	5
2.1. Postmoderni parisuhde	5
2.2. Parisuhdetutkimus	8
3 Sijaishuollosta aikuistuminen	12
3.1. Elämä sijaishuollon jälkeen	12
3.2. Ylisukupolvisuus	15
4 Teoreettiset lähtökohdat ja käsitteelliset valinnat	17
5 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset	22
6 Tutkimuksen toteuttaminen	24
6.1. Narratiivinen tutkimus	24
6.2. Aineiston hankinta	28
6.3. Analyysin vaiheet	33
6.4. Tutkimusetiikka	35
7 Parisuhteen merkitys	39
7.1. Turvallisuus	39
7.2. Kuuluvuuden tunne	42
7.3. Kumppanuus	44
7.4. Läheisyys	45
8 Merkityksen muodostuminen ja sisäinen tarina	48
8.1. Irrallisuuden tarina	48
8.2. Kasvun tarina	50
8.3. Sijoittuminen osaksi laajempaa kertomusta	52
9 Elämänhistorian yhteys parisuhteeseen	54
9.1. Puutteellinen parisuhteen malli	54
9.2. Hyviä muistoja ja kokemuksia	56
9.3. Reaktiot ja käyttäytymismallit	57
9.4. Parisuhteelle asetetut odotukset	59
10 Yhteenvedo ja pohdinta	61
Lähteet	67
Liitteet	74
Liite 1: Infokirje	74
Liite 2: Suostumuslomake	75
Liite 3: Haastattelurunko	76
Liite 4: Ohjeet kirjallista vastausta varten	77

1 Johdanto

Läheiset ja merkitykselliset ihmissuhteet ovat useiden tutkimusten mukaan onnellisuuden ja hyvinvoinnin ytimessä. Puoliso ja perhe ovat useimpien ihmisten keskeisin voimavara ja onnen lähde, ja parisuhteen kaipuu on yksilötasolla yksi elämän perustavista tarpeista. (Kontula 2016; 2009.) Näin olleen on ymmärrettävää, että parisuhde on suosittu aihe aina kahvilakeskusteluista ja lehtiartikkeleista tv-uutisiin ja tieteellisiin tutkimuksiin. Myös viralliset tahot ja järjestöt ovat kiinnostuneet parisuhteesta ja erilaisten neuvontapalveluiden rinnalle on syntynyt parisuhdetta käsitteleviä kampanjoita ja projekteja. Parisuhde nauttii nyt samanlaista vakavasti otettavuutta ja kiinnostusta, mikä aikaisemmin kohdistui avioliittoon. (Maksimainen 2010, 25–27.) Myös tässä tutkimuksessa ollaan kiinnostuneita parisuhteista. Tutkimukseni käsittelee parisuhteen merkitystä ja merkityksen muodostumista lapsuudessaan ja nuoruudessaan sijaishuollossa kasvaneiden elämässä. Parisuhdetta tarkastellaan sijaishuollosta aikuistuneiden näkökulmasta ja tutkimuksen aineisto on kerätty yksilöhaastatteluilla. Parisuhteen merkityksen lisäksi huomioni kiinnittyy haastateltavien ajatuksiin oman elämänsä yhteydestä parisuhteisiinsa. Kutsun tässä tutkimusraportissa tutkimukseen osallistuneita kertojiksi.

Oma kiinnostukseni parisuhdeteemaan sosiaalityön kontekstissa pohjautuu opintoihin kuuluvaan harjoitteluun, jonka pääsin tekemään perheneuvolassa. Eri tavoin oireilevien lasten perheitä kohdatessa tuli näkyväksi, kuinka suuri rooli vanhempien keskinäisellä suhteella oli koko perheen hyvinvoinnin kannalta, olivat vanhemmat toistensa kanssa parisuhteessa tai eivät. Myös tutkimustiedon perusteella vanhempien suhteen laadulla on merkitystä heidän lastenkasvatustyyliinsä (esim. Conger 2013). Monella ihmisellä oman elämänsä vaiheet tai käsittelemättömät asiat nousevat pintaan kaikista läheisimmistä ihmissuhteista, kuten oman puolison kanssa ja vanhemmaksi tulon yhteydessä. Omalla elämänsä historialla, merkittävillä tapahtumilla ja niille annetuilla merkityksillä on aina jollain tavalla vaikutusta yksilön tapaan olla ja toimia parisuhteessa (Nousiainen ym. 2016, 15).

Tutkimusseminaarin lähestyessä tartuin mahdollisuuteen tehdä pro gradu -tutkielman yhteistyössä SOS-Lapsikylän Ylitse -projektin kanssa. Ajatus sijaishuollossa kasvaneiden parisuhteisiin liittyvästä tutkimuksesta nousi esiin keskustelussa hankkeen

työntekijän kanssa. Ylitse -projekti on Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen (STEA) rahoittama ja sen tavoitteena on vaikuttaa lastensuojelun ylisukupolvisten asiakkuuksien vähenemiseen. Sosiaalisten ongelmien ylisukupolvisuus on sosiaalityössä usein vastaantuleva ilmiö, jonka olemassaolosta tiedetään, mutta johon ei ole juurikaan osattu puuttua. Sijoitettuna olleilla saattaa aikuistuuksaan ja itsenäistyessään olla vähäinen läheisverkosto, joka osaltaan asettaa heidät haavoittuvasen asemaan. Projektin avulla on tarkoitus luoda sijaishuollosta aikuistuville tukiverkosto, jossa kokemustietoa ja voimavaroja voidaan jakaa yli sukupolvien. (Ylitse-projekti 2017.)

Projektin osana on järjestetty työpajoja ympäri Suomea, joissa sijaishuollosta itsenäistyneet ovat pohtineet sijaishuoltoaikaansa, siitä itsenäistymistä, ylisukupolvisuuden ilmiötä ja siitä suojaavia tekijöitä. Pohdittaessa elämän merkityksellisiä asioita elämänjatkotyöskentelyllä, oli parisuhde yksi esiin nousseista teemoista. Parisuhde oli tuonut usein elämään onnellisuutta, tukea ja voimavaroja. Parisuhdetta pidettiin myös läheisyyden saamisen ja antamisen opettelu-ympäristönä, sillä monella ei ollut kokemusta turvallisesta läheisyydestä. Parisuhde oli myös saattanut auttaa koulun suorittamisessa ja se oli mahdollistanut itsestä oppimisen ja toisen kunnioittamisen harjoittelun. Erotilanteet nähtiin niin ikään pääosin kasvattavina kokemuksina. Toisaalta joillakin oli kokemuksia väkivaltaisista parisuhteista, ja päätyemisestä yhä uudestaan huonoihin parisuhteisiin. (Pursi & Savisalo 2016.)

Työpajoihin osallistujat painottivat, että sijoitetuille nuorille pitäisi puhua nykyistä enemmän parisuhteen merkityksestä ja siitä, millainen hyvä ja ”normaali” parisuhde on. Jotkut kokivat, etteivät tieneet millainen käytös parisuhteessa on sallittua ja millainen puolestaan ei. Työpajoihin osallistujat myös toivoivat, että sijaishuoltopaikassa panostettaisiin seksuaalikasvatukseen. Monen kanssa esimerkiksi ehkäisystä ei oltu keskusteltu ja vastuu seksuaalikasvatuksesta oli jätetty koululle. (Mt.) Työpajat ovat nostaneet esille tarpeen tarkastella parisuhteen merkitystä tarkemmin. Samaa on peräänkuulutettu myös tuoreen parisuhdetutkimuksen piirissä (Wängqvist ym. 2016). Kokemusasiantuntijoilta nousseisiin teemoihin on tärkeä tarttua ja sitä kautta monipuolistaa sosiaalityön tiedonmuodostusta. Näen myös tärkeänä, että tämän tutkimuksen ja yhteistyön SOS-Lapsikylän kautta parisuhteen teema voi nousta esille sijaishuoltopaikoissa ja niissä tehtävässä työssä. Tuija Erosen (2012, 18) tapaan ajattelen, että lastensuojelun kehittämisen kannalta mahdollisimman monien tarinoiden kertominen

ja kuuleminen on tärkeää. Erosen mukaan tutkimuksellinen kiinnostus siihen, mitä sijaishuollossa kasvaneille aikuisena kuuluu, on kasvamassa.

Tämä tutkimus paikantuu parisuhdetutkimuksen kenttään. Parisuhdetutkimusta ei pidetä enää automaattisesti osana perhetutkimusta vaan itsessään kiinnostavana ja ainakin osittain erillisenä tutkimuksen kohteena. (Jallinoja 2000; Maksimainen 2010) Toisaalta perhettä ja parisuhdetta on sekä käytännön että tutkimuksen tasolla vaikea erottaa (Kuronen 2003, 105). Perhetutkimuksessa ollaan Hannele Forsbergin (2014, 128) mukaan oltu perinteisesti kiinnostuneita siitä, mitä perheyksikön sisällä tapahtuu. Parin viime vuosikymmen aikana suosioon noussut konstruktionistinen lähestymistapa ei kuitenkaan ole enää niin kiinnostunut määrittelemään perhettä, vaan keskittyy niihin merkityksiin, mitä perheeseen liitetään. Tällainen lähestymistapa elää edelleen diskurssianalyttisessä ja narratiivisessa perhetutkimuksessa. (Mt., 135–138.) Samanlaista konstruktionistista lähestymistapaa noudatan myös tämän tutkimuksen kysymyksenasettelussa.

Tämä pro gradu –tutkielma on näkökulmaltaan ja metodiltaan narratiivinen. Tarinnallisuus ja kertomuksellisuus kulkevat tutkimuksen mukana lähtien tavasta ymmärtää tiedon muodostuminen aina aineiston analyysiin asti. Yhdyn narratiivitutkijoiden ajatuksen siitä, että elämästä voidaan kertoa vain tarinoina (Eronen 2012, 19). Elämän kertomuksellistamisen ja juonen etsimisen kautta voi haastateltavalle avautua uusia tapoja ymmärtää elämää. Tarinaansa kertoessaan koviakin kokeneet ihmiset voivat nähdä ja kertoa entisen kertomuksensa toisin. (Kts. Bardy 1999, 253–255.) Tutkimus paikantuu myös osaksi sijaishuollosta itsenäistyneitä tehtyä tutkimusta.

Sijaishuollossa kasvaneisiin on kohdistunut paljon tutkimuksellista mielenkiintoa. Iso osa tutkimuksesta on kvantitatiivista ja aineistona on käytetty erilaisia rekistereitä. Tutkimuksissa tarkastellaan muun muassa sijaishuollossa kasvaneiden myöhempää työllistymistä, tuloja, mielenterveyspalveluiden käyttöä ja esimerkiksi vanhemmaksi tulon ikää (esim. Graham ym. 2015; Kataja ym. 2014). Parisuhde on edellä mainittujen elämän osa-alueiden ohella iso osa ihmisen elämää, mutta sen tarkastelu tässä kontekstissa on ollut vähäistä. Parisuhde on myös aiheensa sellainen, että sen tutkiminen on mielekäästä laadullisen tutkimuksen keinoin. Tällöin saadaan tietoa ihmisten arjen todellisuudesta tilastojen takana (kts. esim. Reinikainen 2009). Parisuhdetutkimus on

monitieteellistä ja aihetta on tutkittu sosiaalitieteellisen näkökulman lisäksi esimerkiksi psykologian alalla. Olen hyödyntänyt aineen käsittelyssä eri alojen tutkimustietoa, mikäli se on ollut käsittelyn kannalta relevanttia.

Ajattelen, että ihmisten omalla elämänselityksellä on jonkinlainen yhteys nykyisyyteen ja myös läheisyyteemme. Anneli Pohjolan (2003b, 55) sanoin: ”Yksilöt, ryhmät ja perheet kantavat kukin omalla tavallaan ja eriaikaisesti mukanaan omaa elämänselityksensä.” Tutkimukseni lähtökohdaksi ei ole olettaa, että sijaishuollossa elävien ihmisten parisuhteet olisivat jollain tapaa erilaisia kuin sellaisten ihmisten, jotka eivät ole sijaishuollossa kasvaneet. Tahdon tutkimuksessani välttää automaattisia oletuksia sen mukaan, millainen perhehistoria kullakin on. Tutkimuksen aihe on kuitenkin noussut sijaishuollossa elävien työpajoista ja tutkimuksen kertojat ovat kaikki niin ikään eläneet sijaishuollossa. Näin olleen sijaishuollossa kasvaminen ja siitä aikuistuminen on merkittävä osa tutkimuksen viitekehystä. Tässä tutkimuksessa annan äänen sijaishuollossa aikuistuneille. Tutkimuksen kautta saadaan tietoa siitä, mitä sijoituksesta aikuistuneet ajattelevat parisuhteen merkityksestä ja oman elämänselityksen yhteydestä parisuhteisiinsa. Tämä tutkimus ei voi, eikä sen ole tarpeen, selvittää elämänselityksensä ja parisuhteisiin liittyvien tekijöiden kausaalisuutta. Muuhun parisuhdetutkimukseen tutustuttuani on kuitenkin mahdollista tarkastella, miten sijaishuollossa aikuistuneiden parisuhteisiin liittämät merkitykset siihen suhteutuvat.

Pro gradu -tutkielmani rakentuu siten, että kaksi seuraava lukua jatkavat tutkimuksen aiheen taustoitusta ja esittelevät aikaisempaa tutkimuksen kannalta relevanttia kirjallisuutta. Luvut käsittelevät parisuhdetta ja sijaishuoltotaustaa. Taustoittavien lukujen avulla tämä tutkimus sijoittuu osaksi sekä parisuhdetutkimuksen että sijaishuollossa aikuistuneita koskevan tutkimuksen kenttää. Tämän jälkeen käsittelevän tutkimuksen teoreettisia lähtökohdiksi ja käsitteellisiä valintoja. Seuraavaksi esittelen tutkimustehtävän ja tutkimuskysymykset. Tutkimuksen toteuttamista käsittelevä luku sisältää narratiiviseen tutkimusotteeseen ja metodiin liittyvää paikantamista, aineiston ja analyysin esittelyä sekä eettisten kysymysten punnitsemista. Olen jaotellut tutkimuksen analyysin kolmeen osaan ja analyysin tulokset esittelen omissa kappaleissaan. Kappaleet käsittelevät parisuhteen merkitystä, merkityksen muodostumista ja sisäistä tarinaa, sekä elämänselityksen yhteyttä parisuhteeseen. Lopuksi esittelen tutkimuksen johtopäätökset ja pohdin tutkimuksen antia sekä sen herättämiä kysymyksiä.

2 Parisuhde

Kestävän parisuhteen muodostaminen on yksi keskeisiä aikuisuuteen liittyviä osa-alueita niin kehityksellisesti kuin kulttuurisestikin (Raz ym. 2005, 237). Parisuhdetta ja sen merkitystä onkin tutkittu monilla tieteenalioilla esimerkiksi psykologisesta, sosiologisesta, kulttuurisesta ja narratiivisesta näkökulmasta ja näkökulmia yhdistellen.

Parisuhdetta käsiteltäessä on hyvä muistuttaa siitä sosiaalisesta kontekstista, johon tutkimus sijoittuu. Suomessa nuoret aikuiset itsenäistyvät melko varhain ja moni muuttaa omaan kotiin parikymppisenä. Tämän mahdollistaa esimerkiksi asumistuki ja yleinen sosiaalinen hyväksyntä. (Ruoppila 2014, 109.) Suomessa, kuten muissakin pohjoismaissa, on myös tyypillistä asua yhdessä ja perustaa perhe menemättä naimisiin. On myös tyypillistä seurustella usean kumppanin kanssa ennen avo- tai avioliittoa. Parisuhteelta odotetaan tunneyhteyttä, turvaa ja tukea, jotka aikaisemmin liitettiin ennen kaikkea avioliitton. Avioliiton status on 2010 –luvun Suomessa pitkälti symbolinen ja käytännöllinen. Sitä ei solmita niinkään instituution takia, vaan ilmentämään suhteen merkityksellisyyttä itselle, puolisolle ja lähipiirille. (Jallinoja 1997, 105; Kontula 2009, 11; Wängqvist ym. 2016.)

2.1. Postmoderni parisuhde

Ajatus aikuisten läheissuhteiden muutoksesta länsimaisessa kulttuurissa on ollut paljon esillä sosiologisessa perhekeskustelussa 2000 –luvulla (Forsberg 2003, 87). Keskiössä on ollut ennen kaikkea puhe parisuhteesta (engl. relationship). Sosiologi Anthony Giddensin (1992, 58) mukaan kyseisen termin vakiintuminen rakkaussuhdetta kuvaavaksi ilmaisuksi on uusi ilmiö, ja Suomessakin parisuhde -sanana käyttö on vakiintunut vasta 1990-luvulta lähtien (Maksimainen 2010, 15). Parisuhteesta on tullut yleiskäsite kaikenlaisille rakkaussuhteille, kuten avioliitolle, avoliitolle ja seurustelulle (mt.).

Giddensin (1992, 1–3) mukaan keskeinen tekijä parisuhteiden muutoksessa on ollut naisten aseman paraneminen, jolloin suhteita ei enää muovaa entiseen tapaan taloudellinen riippuvaisuus, raskauden pelko tai avioliittoinstituutio (kts. Coontz 2005, esim. 307–308). Parisuhteen keskiössä on sen sijaan rakkaus, kiintymys ja emotionaalinen sitoutuminen (Beck & Beck-Gernsheim 1995, 11–13). Sosiologista

perhetutkimusta tehnyt Riitta Jallinoja (2000, 9–11, 21–25) kirjoittaa niin ikään parisuhteen kasvaneesta merkityksestä ja taustoittaa sitä romanttisen rakkauden historian tarkastelulla. Hänen mukaansa rakkauskeskeinen parisuhdemalli on muuttanut perheen käsitettä, kun parisuhteesta on tullut perhettä kannatteleva voima perinteisen perheinstituution sijaan. Jallinoja kirjoittaa monen tutkijan perustavan tulkintansa romanttisen rakkauden merkityksestä myös aikalaiskulttuuriin; romanssi on ollut pitkään romaanien, laulujen, näytelmien ja elokuvien suosikkiteema. Hän mainitsee jo 1600 – luvun alussa kirjoitetun Shakespearen näytelmän *Romeo ja Julia*, jonka juonirakenne perustuu klassiseen romanttisen rakkauden ideaan; intohimoinen rakkaus ja kaipuu syntyvät, kun rakastavaisten tiellä on esteitä.

Traagisen lopun sisältävän romanssitarinan rinnalle nousi 1800 –luvun lopulla tarinoita, joissa oli onnellinen loppu ja rakastavaiset saivat toisensa. Jallinojan mukaan ajatus romanttiseen rakkauteen pohjaavasta romanssista ja sen seurauksensa solmittavasta avioliitosta on säilyttänyt suosionsa noilta ajoilta lähtien. Romanssin peruskaava on kuitenkin ajan myötä muuttunut, kun yhteiskunnalliset tai sosiaaliset esteet ovat korvautuneet suhteen sisäisillä esteillä, kuten mustasukkaisuudella tai väärinymmärryksillä. Voi myös ajatella, että itsenäisyyttä korostavassa ajassa esteeksi on tullut toisen autonomia eli yksilön halu olla riippumaton oma itsensä. Jallinoja esittää ajatuksen, että riippumattomien yksilöiden rakkaudesta ei voi olla koskaan varma, mikä johtaa parisuhteen sisäiseen tarkkailuun. Parisuhteen esteiden vaihtuessa ulkoisista sisäisiin, on rakastumisen tunne noussut suhteessa keskeiseen asemaan. Oman ja toisen tunteista on saatava varmuus ja siitä pitää voida vakuuttua aina uudestaan. Rakkautta on siis pidettävä yllä. Kun rakastumisen merkitys on kasvanut parisuhteessa, on julkisista hellyydenosoituksista tullut rakastumisen symboleja. Ne kertovat itselle ja muille rakastumisen onnistumisesta. (Jallinoja 2000, 21–41.) Myös parisuhteita runsaasti tutkinut Osmo Kontula (2009, 12; 2016, 13) muistuttaa läheisyyden ja seksuaalisuuden keskeisestä merkityksestä parisuhteessa aikana, jolloin parisuhteen subjektiivinen määrittely on ajanut avioliittoinstituution ohi.

Samalla kun ulkoiset esteet parisuhteen tieltä ovat vähenneet, eivät perinteet tai yhteiskunnan normit enää myöskään pidä paria yhdessä. Rakastumisen tunteen lisäksi yhteensopivuus on keskeinen tekijä, jota ihmiset arvioivat pohtiessaan parisuhteen onnistumista. Pohdinta tulee ajankohtaiseksi, kun rakastavaiset alkavat miettiä

parisuhteen vakiintumista. Yhteensopivuutta arvioidaan usein elämäntyyliin ja elämänkatsomukseen liittyvien seikkojen avulla. (Jallinoja 2000, 69.)

Sosiologi Jaana Maksimainen (2010, 9–12) toteaa, että vaikka romanttisen rakkauden kulttuurinen asema on edelleen vahva esimerkiksi populaarikulttuurissa, on parisuhdekysymys horjuttanut sen asemaa parin viimeisen vuosikymmenen aikana. Parisuhdekysymyksellä hän tarkoittaa aiheen laajaa kulttuurista näkyvyyttä ja itsearvoistumista. Se on noussut omaksi erityiseksi kysymykseksi erotuksena rakkauteen, perheeseen tai avioliittoon, ja sitä käsitellään niin yksityisissä kuin julkisissakin yhteyksissä. Maksimaisen mukaan suuri parisuhteeseen kohdistuva kiinnostus ja huomio perustuvat terapeuttille ymmärrykselle siitä, että parisuhde on ongelmallinen, vaativa ja käsittelyä edellyttävä elämän osa-alue, joka tavalla tai toisella koskettaa jokaista.

Giddens (1992, 58–64) haastaa Maksimaisen tapaan romanttisen rakkauden idean, joka perustuu ajatukseen ikuisesta rakkaudesta ja toisesta osapuolesta sinä ”ainoana oikeana”. Giddens esittelee puhtaan suhteen käsitteen (pure relationship), jolla hän viittaa nykyaikaiseen parisuhteeseen, jossa ollaan vain suhteen itsensä takia. Puhdas suhde, toisin kuin romanttiseen rakkauteen perustuva ja naiselle usein alistainen suhde, mahdollistaa todellisen emotionaalisen tasa-arvoisuuden. Tällainen suhde jatkuu vain niin kauan, kun se on kummallekin osapuolelle tyydyttävä. Puhtaan suhteen koossapitävä voima on henkilökohtainen sitoutuminen suhteeseen. Giddens myös huomioi, että puhtaan suhteen idea ei sisällä oletusta heteroseksuaalisuudesta, kuten romanssitarinat yleensä.

Forsberg (2003, 88–91) huomauttaa, että Giddensin puhtaan suhteen ajatus ei ota huomioon käytännön elämän sidoksia eikä lasten roolia parisuhteessa. Forsbergin mukaan esimerkiksi lapset tai taloudelliset sidokset voivat olla syy jäädä epätydyttävään parisuhteeseen (kts. myös Paajanen 2003, 47). Hän myös haastaa puhtaan suhteen ajatuksen sanoen sen vähättelevän läheissuhteisiin liittyvää riippuvuutta, vastuuta ja välittämistä (Forsberg 2003, 102). Myös sosiologit Ulrich Beck ja Elisabeth Beck-Gernsheim (1995, 24) pohtivat, että postmoderni individualismikehitys ja henkilökohtaisen vapauden korostus ovat itse asiassa johtaneet parisuhteen merkitystä kasvattavaan lopputulokseen. Itsenäisyyttä painottavassa ajassa parisuhde on usein ainut

sosiaalinen suhde, joka koetaan tarpeeksi luotettavaksi henkilökohtaisten tunteiden jakamiseen ja näin ollen parisuhteesta on tullut keskeinen onnellisuuden lähde.

Vahvistuneen yksilöllisyyden ajassa rakastuminen tarjoaa tilaisuuden unohtaa hetkeksi erillisyytensä ja päästä lähelle toista ihmistä (Jallinoja 2000, 42). Parisuhteeseen kuuluu yhteensulautumisen idea, jolloin parisuhteen osapuolet usein puhuvat ”olevansa yhtä” tai ”löytäneensä sukulaissielun”. Yhdessä koettu tunne vahvistaa kokemusta ”meistä”. Tällöin voi tuntea kuuluvansa johonkin. (Mt., 43–45.) Voi siis ajatella, että postmodernissa ajassa parisuhteen emotionaalinen merkitys on kasvanut ja institutionaalinen vähentynyt.

2.2. Parisuhdetutkimus

Erik H. Eriksonin (1950, 263–266) psykososiaalisen kehitysteorian mukaan nuoren aikuisen kehitysvaiheeseen liittyy läheisyyden ja eristyneisyyden tematiikka. Tällöin nuori aikuinen hakee paikkaansa ihmissuhteiden maailmassa ja etsii tasapainoa eristyneisyyden ja läheisyyden tarpeilleen rakkauden avulla. Läheisyys merkitsee kokemusta ja tunnetta siitä, että kykenee liittymään ja jakamaan itsensä toisen ihmisen kanssa pelkäämättä, että oma identiteetti olisi uhattuna. Teorialla on yhteys kiintymyssuhteiden tutkimukseen, jonka perusteella tiedetään, että lapsuuden kokemuksilla voi olla vaikutusta aikuisuudessa läheissuhteiden muodostamisessa ja myös omaan vanhemmuuteen (Nosko 2011, 646).

Rand Conger ja kumppanit (2013) sekä Sara Jaffee ja kumppanit (2013) ovat tutkineet hoivaavan ja tukea antavan parisuhteen merkitystä lasten kaltoinkohtelun ehkäisijänä. Heidän mukaansa vanhempien ankara ja kova kasvattamistyyli kohottavat lasten riskiä moniin kehityksellisiin ja käytöksellisiin ongelmiin ja tällaiset lapset usein kasvattavat aikuisena omatkin lapsensa vanhempiensa tapaan. Ankaran kasvattamistyylin tai kaltoinkohtelun kehän katkeamista edesauttaa vanhempien lämmin parisuhde ja positiivinen kommunikaatio. Artikkelien kirjoittajat pitävät tärkeänä, että lasten kaltoinkohtelua ennaltaehkäistävissä interventioissa otetaan huomioon vanhempien keskinäisen suhteen ja vuorovaikutuksen merkitys.

Vanhempien lämpimällä ja hoivaavalla kasvatustyyllillä on myös todettu olevan positiivinen yhteys lasten aikuisiän parisuhteisiin. Turvallisesti kiintyneet yksilöt ovat tutkimuksissa raportoineet positiivisia tunteita parisuhteeseen liittyen, kun taas epävarmasti kiintyneet ovat raportoineet epävarmuutta puolisonsa sitoutumiseen liittyen. Vaikka vanhemmuuden ja kiintymyssuhteen merkitystä aikuisuuden läheissuhteisiin on tutkittu, peräänkuuluttavat artikkelin kirjoittajat tutkimusta siitä, kuinka aikuiset itse ajattelevat elämänsuhteensa vaikuttaneen omiin parisuhteisiinsa.

Amanda Nosko ja kumppanit (2011, 646–656) tutkivatkin parisuhdetarinoita ja etsivät niistä yhteyttä kiintymyssuhde- ja vanhemmuusmuuttujiin. Tutkimus antoi tukea hypoteesille siitä, että turvallisesti kiintyneiden ja lapsuudessaan hyvän vanhemmuussuhteen kokeneiden aikuisten parisuhdetarinat sisältäisivät kerrontaa hyvästä parisuhteesta, kuten puolison huomioimisesta, parisuhteen suuresta merkityksestä ja läheisyydestä. Vastaoletuksena oli, että epävarmasti kiintyneiden parisuhdetarinat sisältäisivät vähemmän kerrontaa hyvästä parisuhteesta. Parisuhdetutkimusta narratiivisista lähtökohdista ovat edellä mainitun lisäksi tehneet esimerkiksi Alon Raz ja kumppanit (2005). He tutkivat nuorten aikuisten tarinoita parisuhteesta ja pitkäkestoisen parisuhteen ylläpitämisen vaikeudesta. Tutkimuksen mukaan pitkien suhteiden ylläpitämisessä epäonnistuneiden aikuisten tarinoita yhdisti negatiivinen kuva itsestä (’en ole rakkauden arvoinen’) ja toisesta (’hän on torjuva, epäluotettava’).

Psykologisten ja yksilöllisten elämänpolkujen tarkastelun lisäksi on tärkeää huomioida parisuhteiden yhteiskunnallinen näkökulma. Sinikka Aapola ja Kaisa Ketokivi (2005, 9–10) muistuttavat yhteiskunnallisen kontekstin ja sosiaalisten tekijöiden vaikuttavan aikuistumiseen esimerkiksi perheen, valtion ja koulujärjestelmän kautta. Aikuistumisprosessilla on kytkös näillä aluilla tapahtuviin muutoksiin. Elämäntapahtumasta toiseen siirtymiset eivät ole vain yksilöllisiä ratkaisuja vaan niihin vaikuttaa nuoren tausta ja elinympäristö. Sosiaali- ja yhteiskuntatieteellistä parisuhdetutkimusta on tehty jonkin verran¹, mutta ne perustuvat usein teoreettiseen tarkasteluun empirian sijaan.

¹ Esimerkkeinä tässä tutkielmassa lähdekirjallisuutena käytetyt Beck & Beck-Gernsheim, Forsberg, Giddens, Jallinoja ja Kuronen.

Eräs empiirinen tutkimus on kuitenkin Maksimaisen (2010) sosiologian väitöskirja parisuhteesta, erosta, ja niiden terapeuttisesta ymmärryksestä. Aineistona tutkimuksessa on haastatteluja, painetun median lähteitä ja runoteos. Terapeuttisella ymmärryksellä hän tarkoittaa parisuhteita koskevissa kulttuurisissa käsityksissä korostuneita ihanteita, kuten itsensä toteuttamista, joustavia sukupuolirooleja, kommunikaatiota ja läheisyyttä. Haastatteluaineiston perusteella kommunikaatio on parisuhteen keskeinen ihanne ja parisuhde nähdään emotionaalisenä tunneyhteytenä ja vastavuoroisuuteen perustuvana avoimuutena. Puhtaaseen terapeuttiseen kerrontaan ei kuulu velvollisuuksien tai uhrauksien kaltaisten sosiaalisten tai kulttuuristen sidosten ymmärtäminen. Terapeuttinen ymmärrys parisuhteesta häivyttää taka-alalle myös sosiaalisen tausta, eletyn elämän sidokset, seksuaalisuuden ja sukupuolen. Maksimainen yhtäältä kritisoi tällaista eetosta, mutta toisaalta ajattelee sen muistuttavan ihmisen kaipuusta lapsuuden alkuperäiseen ja täydelliseen yhteyteen toisen ihmisen kanssa. (Mt., 16, 202–203.) Terapeuttisella eetoksella ja sen kritiikillä on nähdäkseni yhtymäkohtia Giddensin puhtaan suhteen käsitteeseen ja sen kritiikkiin (kts. tämän tutkielman kappale 3.1.).

Toinen empiirinen parisuhdetutkimus on tutkimus, jossa Maria Wängqvist ja kumppanit (2016) ovat tutkineet identiteetin kehitystä ja parisuhdetta parikymppisiä ruotsalaisia haastatteleamalla. Tutkimuksessa muun muassa selvitettiin parisuhdenäkemyksiin vaikuttavia tekijöitä. Vastaajista 79 prosenttia piti vanhempien mallia merkittävänä tekijänä ja 41 prosenttia ajatteli vanhempien varoittavan esimerkin vaikuttaneen ajatuksiinsa parisuhteesta. Tulos on kiinnostava myös tämän tutkimuksen tutkimustehtävän kannalta. Vanhempien roolimalli koettiin tärkeäksi erityisesti silloin, jos haastateltavan vanhemmat olivat yhä yhdessä. Puutteellisen parisuhteen mallin nähneet pohtivat, voiko pitkä suhde koskaan onnistua. Toisaalta he usein kokivat parisuhteeseen panostamisen erityisen tärkeäksi juuri siksi, että omien vanhempien suhde ei ollut toiminut.

Heli Vaaranen (2007) on tutkinut parisuhteita haastatteleamalla nuoria aikuisia ja on jaotellut parisuhteita kertomusten avulla kategorioihin. Kategorioita ovat muun muassa uhrautumissuhde, hyötysuhde ja rakkaussuhde. Vaarasan mukaan ensimmäinen parisuhde on merkittävä, sillä siinä nuori kohtaa silloin usein ensimmäisen perheen ulkopuolisen henkilön, joka tarvitsee häntä ja välittää (mt., 27). Oman tutkimukseni

kontekstissa eli sijaishuollossa kasvaneiden tapauksessa tällä seikalla on suuri merkitys. Vaaranen liittää elämän tarinalliseen ymmärtämiseen ydintarinan käsitteen, jolla hän tarkoittaa askarruttavaa muistoa tai kokemusta menneisyydestä. Kerronnan kautta omaa historiaa ja ydintarinaa tehdään ymmärrettäväksi, mikä johtaa parempaan ymmärrykseen itsestä ja siitä, millaisen kumppanin tarvitsee. Hänen haastattelujensa ydintarinat ovat lopulta selviytymistarinoita, sillä etsittyään onnea ja rakkautta itsestään haastateltavat kertovat valinneensa lopulta kumppanin viisaasti. (Mt., 109.)

Merkittävä osa suomalaisesta parisuhdetutkimuksesta löytyy eri Väestöliiton julkaisuista, kuten perhe- ja parisuhdebarometreista (Kontula 2009, 2013; Paajanen 2003, 2007; Reuna 1998; Ritamies & Miettinen 1996; Suhonen 1999), joissa aineistot on kerätty valtakunnallisilla kyselyaineistoilla. Niiden pohjalta on esimerkiksi selvinnyt, että onnistuneessa parisuhteessa keskeisenä nähdään onnellisuus ja itsensä toteuttamisen mahdollisuus. Tärkeinä hyvän parisuhteen piirteinä pidettiin luottamusta, molemminpuolista arvostusta ja kunnioitusta, sekä hyvää kommunikaatiota. Myös sitä pidettiin tärkeänä, että parisuhteen osapuolilla on myös omia ystäviä ja harrastuksia. Parisuhteen merkitys nähtiin mahdollisuutena jakaa surut ja ilot eli tunnekumppanuutena, taloudellisena turvana ja laajentuneena lähipiirinä. (Paajanen 2003.) Perhe- ja parisuhdebarometrien tuloksia esittelen enemmän myöhemmissä luvuissa suhteutettuna tämän tutkimuksen tuloksiin.

3 Sijaishuollosta aikuistuminen

Nuorten aikuisten keskuudessa on tyypillistä, että aikuisuuden rooli ja siihen kuuluvaa vastuuta omaksutaan vähitellen. Tämän mahdollistaa esimerkiksi asuminen lapsuudenkodissa, tai vanhemmilta ja lähipiiriltä saatava sosiaalinen ja taloudellinen tuki. Omaan kotiin muuttamisen jälkeenkin vanhempiin kohdistuu tarvitsevuutta jopa 30 – vuotiaaksi asti. Sosiaalisten verkostojen ja tuen onkin tutkittu olevan merkityksellisiä nuoren aikuistumisprosessin kannalta. (Esim. Reinikainen 2009, 93; Singer ym. 2013.)

Sijaishuollosta aikuistuville tilanne on hyvin erilainen. Sijaishuollossa kasvaneet nuoret ovat asuneet joko perhehoidossa tai laitoksessa ja sijaishuolto päättyy viimeistään nuoren täyttäessä 18 vuotta (Lastensuojelun käsikirja). Heillä mahdollisuutta hitaaseen siirtymään kohti aikuisuutta ei ole, sillä sijaishuollon päätyttyä he ovat heti omillaan. Nuoren tukiverkostot ovat usein vähäisiä, eikä sosiaalista tai taloudellista tukea omilta vanhemmilta ole tarjolla, vaikka se juuri aikuistumisen vuosina olisikin tärkeää. Tästä syystä yhteiskunnan tarjoaman tuen merkitys sijaishuollosta aikuistumisen aikana voi olla ratkaisevan tärkeää (Reinikainen 2009, 94).

3.1. Elämä sijaishuollon jälkeen

Kuten johdannossa mainittiin, on sijaishuollossa kasvaneisiin ja heidän sijoituksen jälkeiseen elämäänsä kohdistunut paljon tutkimuksellista mielenkiintoa. Valtaosa tutkimuksesta on kvantitatiivista ja käyttää aineistonaan tilastoja ja rekistereitä. Esimerkiksi soveltuu Tarja Heinon ja Marianne Johnsonin (2010) tutkimus, jossa tarkastellaan huostassa olleita lapsia nuorina aikuisina. Artikkelissa tarkastellaan nuorten aikuisten elämänhallintaa ja selviytymistä ja vertaillaan tietoja koko väestön saman ikäisten perheasemasta, koulutuksesta ja työssä käynnistä. Tiedot on koottu eri rekistereistä eikä se perustu yksilötason aineistoon. Tutkimuksen mukaan merkitykselliset ihmissuhteet sekä harrastukset ja identiteettiä vahvistavat kannustavat kokemukset ovat usein keskeisiä tekijöitä riskioloissa kasvaneiden lasten selviytymisen kannalta. Tutkimuksen mukaan huostassa olleet solmivat parisuhteen ja saavat lapsia muita ikätovereitaan nuorempana. Varhainen äitiys, lyhyt koulutus, yksinhuoltajuus ja kiinnittyminen kotiin lapsia hoitamaan näyttävät liittyvän huostassa olleiden nuorten naisten elämään. (Mt. 271, 278–280.) Lapsuudessa sijaishuollossa eläneisiin liittyviä

tilastollisia seurantatutkimuksia on tehty myös esimerkiksi Yhdysvalloissa (Courtney & co., 2001) ja Ruotsissa (Vinnerljung & Sallnäs, 2008).

Rekistereihin ja tilastoihin perustuvan tutkimuksen haasteena on se, ettei sillä tavoiteta tilastojen ulkopuolelle jääviä asioita (Hytti 2016, 88–89). Tällaisia tutkimuksia lukiessa herääkin mielenkiinto kuulla ja ymmärtää, minkälaisia yksilöllisiä tilanteita ja ratkaisuja tilastoiden ja rekisterien takaa löytyy. Niinkin isosta elämän osa-alueesta, kuin parisuhteesta, ei näissä tutkimuksissa selviä juuri mitään. Moni muukin arkisen elämän ja hyvinvoinnin kannalta olennainen tieto tai osa-alue jää tällaisen tutkimuksen ulkopuolelle.

Laadullisella tutkimuksella voidaan syventää tai monipuolistaa kvantitatiivisella tutkimuksella syntynyttä tietoa (mt.). Tällaista tutkimusta sijaishuollosta aikuistuneista edustaa Sarianna Reinikaisen väitöskirja (2009) nuorisokodissa asuneiden tyttöjen kokemuksista. Tutkimus kartoittaa heidän kokemuksiaan nuorisodissa asumisesta ja aikuisena selviytymisestä, sekä heidän nuorisokotielämänvaiheelle antamia merkityksiä. Reinikaisen mukaan sijaishuollossa kasvaneiden lasten ja nuorten kokemuksiin keskittyvä tutkimus on ollut vähäistä. Pieni osa hänen tutkimushenkilöistään kuvasi sijoituksen jälkeisen itsenäisen elämän alkua rauhallisena ja tasapainoisen aikana, jolloin he asuivat yksin tai seurustelukumppanin kanssa ja opiskelivat tai kävivät töissä. Enemmistön kokemusta luonnehti epävarmuus, huoli selviytymisestä, nopeat elämään liittyvät harkitsemattomat ratkaisut ja vahingoittavat parisuhteet. Monet kertoivat kokeneensa itsensä sosiaalisesti tai emotionaalisesti yksinäiseksi. Emotionaalista yksinäisyyttä kokeneilla saattoi olla esimerkiksi työkavereita ja tuttavita, mutta ei tunnetta siitä, että olisi jollekin toiselle ihmiselle tunnetasolla tärkeä. (Mt., 2–4, 97.)

Myös Lindsey Thomas (2015) on väitöskirjassaan tutkinut sijaishuollossa kasvaneiden kertomuksia kokemuksistaan ja niille antamistaan merkityksistä. Tutkimuksen tavoitteena on myös tarkastella, lisäävätkö kertomukset ymmärrystä resilienssistä eli siitä, miten lapsuuden vaikeuksista huolimatta moni voi ja pärjää hyvin aikuisuudessa. Hän jakoi kertomukset erilaisiin tyyppitarinoihin ja vertasi tyyppitarinoita suhteessa haastateltavien täyttämään testiin koetusta tyytyväisyydestä elämässä. Hän käyttää murtuman (rupture) käsitettä kuvaamaan niitä tapahtumia, joita kerronnan avulla

merkityksellistetään. Tällöin tapahtumahetkessä yllättävien ja usein negatiivisten tapahtumien merkitys muodostui kertomalla, mitä sitten tapahtui tai miten tapahtuma vaikutti myöhempään elämään. Kertomusten murtumat olivat asioita, joissa elämäntilanne erosi kulttuurisesta oletuksesta asioiden kulkuun tai esimerkiksi lasten kohteluun liittyen. Tyypitarinoiden erot liittyivät juuri siihen, millainen merkitys negatiiville tapahtumille annettiin osana myöhempää elämää. Joissakin tarinoissa murtumat varjostivat myös myöhempiä positiivisia tarinoita (ongoing rupture), kun taas toisiin tarinoihin liittyi menestymistarina vaikeuksien jälkeen (thriving after rupture). Jotkut valjastivat menneisyyden kokemuksiaan osaksi muiden auttamista ja hyvän jakamista (helping others and giving back). Käytännössä tarinoissa yhdistyi usein piirteitä useammasta tyypitarinasta. (Mt., 54–87.)

Tutkielmani kannalta kiinnostavastaa tutkimuksta on tehty runsaasti myös psykologian alalla. Oivallisena esimerkkinä toimii Ingrid Lindboen (2014) väitöskirja, jossa hän on tutkinut lapsuusajan vaikeiden kokemusten vaikutusta aikuisiän parisuhteessa koettuun kiintymykseen liittyvään ahdistukseen (attachment-related anxiety) ja välttelyyn (avoidance). Tutkimus on tehty osana Little Norway –tutkimusta, jonka aineisto on raskaana olevilta norjalaisnaisilta kerätty kyselykaavake. Lindboen tarkastelun kriteerinä oli lapsuudessa koetut haitalliset kokemukset, kuten vanhemman mielenterveysongelmat, päihteidenkäyttö, koettu väkivalta, laiminlyönti tai vanhemman kuolema. Psykologisille tutkimuksille tavanomaista on pyrkiä selvittämään suoria korrelaatioita asioiden välillä, kuten tässäkin tutkimuksessa tehtiin. Siinä mielessä kyseisen kaltaiset tutkimukset eroavat oman tutkielmani kysymyksenasettelusta, jossa ollaan syy-seuraus –suhteiden sijaan kiinnostuneita haastateltavien omista näkemyksistä. Lindboen tutkimuksen hypoteesi oli, että haitallisilla lapsuusajan kokemuksilla on yhteys kiintymykseen liittyvään ahdistukseen ja välttelykäyttäytymiseen, mikä saikin vahvistusta tulosten perusteella.

Tutkimusten perusteella voi hyvin sanoa, että lapsuudessa koetut vaikeudet eivät välttämättä tarkoita aikuiselämän olevan vaikeuksien sävyttämää (kts. Hytti 2016, vrt. Courtney ym. 2001). Pohjola (2003b, 62–63) problematisoikin ihmisten kuvaamisen heidän aikaisemman taustansa pohjalta. Toisaalta hän pohtii, eikö tällaisten aiheiden tutkiminen juuri kuulukin sosiaalitieteelliseen tutkimukseen (mt.). Menneisyyteen liittyvistä yhdistävistä tekijöistä huolimatta tutkimukseen osallistujia voi ja pitää

tarkastella ihmisinä, jotka eivät ole yhtä kuin menneisyytensä. Tässä tutkimuksessa haluan jättää menneisyyden ja nykyisyyden välisen dynamiikan määrittelyn kertojille. Mielekästä ja tärkeää on tunnistaa niitä tekijöitä, jotka sijoituksesta itsenäistyneillä ovat tukeneet elämässä selviytymistä (Hytti 2016). Tätä kautta voidaan ymmärtää, mihin asioihin esimerkiksi sijaishuollossa ja sen jälkeisessä tukemisessa on kannattaa kiinnittää huomiota.

3.2. Ylisukupolvisuus

Tutkimuksessa käytetyt käsitteet luovat sävyn aiheen käsittelylle, eivätkä käsitteet ole koskaan neutraaleja (Pohjola 2003b, 62). Sijoituksessa kasvaneita koskevassa tutkimuksessa törmää usein ylisukupolvisuuden käsitteeseen. Sillä tarkoitetaan tietyn ilmiön, kuten sosiaalisten ongelmien, ilmenemisen kahdessa tai useammassa perhesukupolvessa. Kansainvälisessä keskustelussa ylisukupolvisuutta on kuvattu esimerkiksi siirtymän (intergenerational transmission) (esim. Bailey ym. 2009) ja jatkuvuuden (intergenerational continuity) (esim. Conger ym. 2013) käsitteillä. Tässä tutkimuksessa ei ole tarkoitus tarkastella joidenkin yksittäisten ilmiöiden tai asioiden toistumista haastateltavien ja heidän vanhempiansa elämässä, joten ylisukupolvisuuden käsitteen käyttö ei ole tutkimukseni kannalta välttämätöntä. Tahdon tutkimuksessani jättää haastateltavien määriteltäväksi sen, millaisen roolin menneisyys saa heidän elämäntarinoissaan. Koen kuitenkin tarpeelliseksi tutkimusaiheen positioimisen suhteessa ylisukupolvisuuden käsitteeseen jo siitä syystä, että tutkimusaiheeni on lähtöisin lastensuojelun ylisukupolvisuutta käsittelevästä hankkeesta. Hankkeen kautta on myös nähtävissä, kuinka oman elämänhistorian läpikäymisen ja merkityksellistämisen kautta voi jäsentää omaa elämäntarinaansa käytetyistä käsitteistä riippumatta.

Matti Kortteisen ja Marko Elovainion (2012, 154–157) mukaan tutkimuslähtöinen keskustelu sosiaalisten ongelmien ilmenemisestä peräkkäisillä perhesukupolvilla on ollut pitkään vaikeaa, sillä aihe on ideologisesti ja poliittisesti lautautunut ja siihen liittyy selkeä vastakohta-asetelma. Vastakohtina ovat olleet näkemykset huono-osaisuuden periytymisen rakenteellisista syistä ja ylisukupolvisuuteen liittyvistä opituista tekijöistä. He mainitsevat kansainvälisen keskustelun enenevässä määrin korostavan sosiaalisten tukiverkoston merkitystä ylisukupolvisuuden dynamiikassa eli sosiaalista resilienssiä.

Monesti resilienssin käsitettä käytetään tarkoitettaessa yksilön ominaisuuksia, suojaavia piirteitä ja voimavaroja. Sosiaalisen resilienssin käsite ohjaa huomion resilienssin sosiaalisiin elementteihin eli läheisverkostoon, jonka tukeen ja apuun voi luottaa silloinkin, kun itsellä on vaikeaa.

Marja Holmilan ja kumppaneiden (2008, 424) mukaan nykytieto ei tue determinististä käsitystä ongelmien siirtymisestä sukupolvelta toiselle mutta se ei myöskään anna perusteita ilmiön kieltämiselle. Sosiaalisten ongelmien ylisukupolvisuuden dynamiikkaan liittyy esimerkiksi yhteiskuntarakenteellisia, sosiaaliseen pääomaan sekä varhaiseen vuorovaikutukseen liittyviä tekijöitä (Koivisto & Puro 2014, 21–37). Vaikka ylisukupolvisuutta koskeva keskustelu on usein ongelmakeskeistä, on muistettava, että yhtä lailla voimavaroja ja positiivisia asioita omaksutaan yli sukupolvien ja tukea sekä saadaan että tarjotaan yli sukupolvirajojen.

Mirja Satka ja Kirsi Nousiainen (2016, 148–149) ehdottavat, että tutkimuksissa voitaisiin nostaa ylisukupolvisen huono-osaisuuden käsite kriittisen tarkastelun kohteeksi. He argumentoivat, että tutkimuksen kohteena olevat yksilöt tuskin haluavat tulla identifioituiksi ylisukupolvisen perimän kantajina tai siirtäjinä. Käsite voi olla käyttökelpoinen ammatillisessa ajattelussa, muttei tue rinnalla kulkemiseen ja käytännön ongelmien ratkomiseen keskittyvää työtapaa.

4 Teoreettiset lähtökohdat ja käsitteelliset valinnat

Pro gradu -tutkielmani tieteenfilosofiset lähtökohdat ovat hermeneuttis-fenomenologisia eli pyrin ymmärtämään haastateltavien kokemuksia ja heidän kokemuksille antamiaan merkityksiä (Granfelt 1998, 15). Hermeneutiikalla tarkoitetaan teoriaa ymmärtämisestä ja tulkinnasta. Fenomenologisessa lähestymistavassa tutkitaan sitä mitä ilmenee (kreik. *phainomenon*) koettuna ja elettyinä. Kokemukset puolestaan rakentuvat merkityksistä eli kokemusta tutkiessa tutkitaan merkitysisältöjä. (Laine 2015, 29–33.)

Tämän tutkimuksen tutkimusote on narratiivinen. Se ei ole selkeärajaan tai yhtenäinen teoreettis-metodologinen rakennelma, mutta sen yhdistävänä tekijänä voidaan pitää *tarinan* (engl. *narrative*) käsitettä (Hänninen 2000, 16). Narratiivisessa tutkimuksessa tiedon ajatellaan rakentuvan kertomusten kautta. Tällaista lähestymistapaa voi kutsua tietoteoreettiseksi konstruktivismiksi (Heikkinen 2000, 47). Näin ollen ajattelen, ettei ole olemassa yhtä objektiivista totuutta, vaan ihmiset muodostavat tietonsa ympäröivästä todellisuudesta ja identiteetistään kertomusten kautta. Ihmiset rakentavat eli konstruoivat tietoa maailmasta vuorovaikutuksessa muiden kanssa, jolloin tieto muuttaa muotoaan jatkuvasti. Konstruktivistisen ajatuksen mukaan tieto muodostuu ihmisen aikaisempien kokemusten ja tiedon varaan. Hannu Heikkisen (2007, 145) mukaan tieto on ”kertomusten kudelma, joka saa jatkuvasti uutta materiaalia alati uusiutuvasta kulttuurisesta tarinavarannosta”. Ajatusta tietämisen suhteellisuudesta ja subjektiivisuudesta kutsutaan myös tietoteoreettiseksi relativismiksi (Heikkinen 2000, 50).

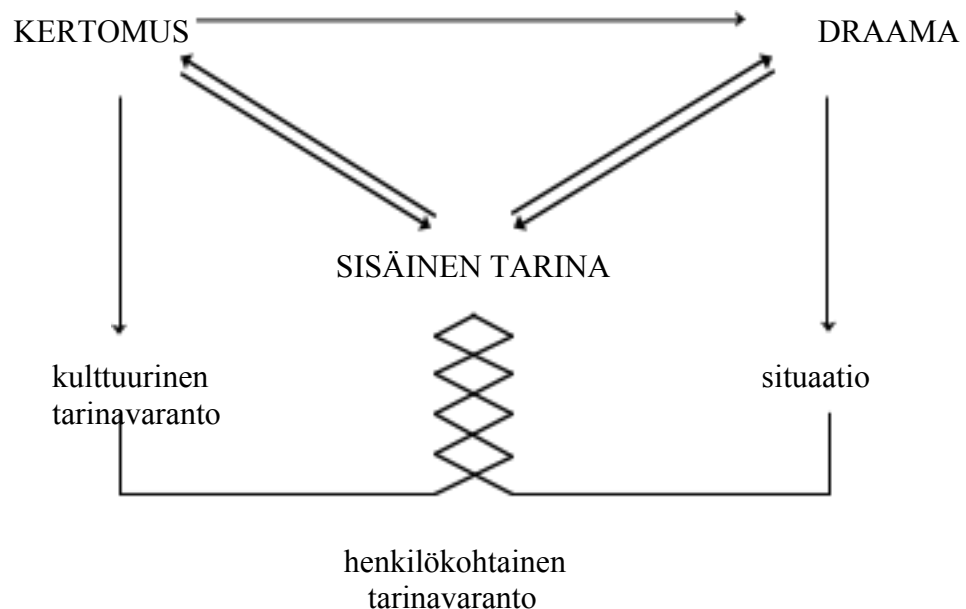
Sen lisäksi, että tieto ympäröivästä maailmasta muodostuu kertomusten kautta, myös oma identiteettimme rakentuu tarinoiden välityksellä. Ihmisen sisäinen kerronta sisältää myös yhä uudelleen tulkittavan minätarinan, joka vastaa kysymykseen siitä ’kuka minä olen’. Myös todellisuus on ihmismielissä ja sosiaalisessa vuorovaikutuksessa rakentuvaa, eikä näin ollen ole yhtä objektiivista todellisuutta. (Heikkinen 2000, 49–50.)

Tarinallisen kiertokulun teoria

Tarinan eli narratiivin käsitteen käyttö on monimerkityksellistä, sillä narratiivista tutkimusotetta käytetään monen tieteenalan tutkimuksessa. Käsitteen moninainen käyttö voi aiheuttaa sekaannuksia ja käsite menettää jäsennysvoimansa, mikäli siitä tulee kaiken

kattava tai epämääräinen. Tässä tutkimuksessa tarinoiden roolia ihmisten elämässä ymmärretään Vilma Hännisen (2004; 2000) esittelemän tarinallisen kiertokulun teorian kautta (Kuva 1). Tarinallisen kiertokulun teoria on narratiivinen teoria. Sitä onkin hyödynnetty esimerkiksi Arja Hemmingin avioerokertomuksia ja eropuhetta käsittelevässä väitöskirjassa (2010), sekä Jukka Valkosen väitöskirjassa *Psykoterapia, masennus ja sisäinen tarina* (2007). Käytän tarinallisen kiertokulun teoriaa Valkosen (2007) tapaan tarkastelun taustalla vaikuttavana tieteenfilosofisen ja metodologisen kentän jäsenyyksenä. Teoriaa auttaa tutkimuksen käsitteiden määrittelyssä, selkiyttämässä ja keskinäisten suhteiden kuvaamisessa. Tämän tutkimuksen keskeiset teoreettiset käsitteet ovat kertomus ja sisäinen tarina.

Tarinan käsite viittaa ajalliseen kokonaisuuteen, jossa on alku, keskikohta ja loppu. Tarinalla on myös juoni, jonka kautta sen eri osat saavat merkityksensä. Tarinallisen kiertokulun teoriassa tarina jaetaan kerrottuun (kertomus), sisäiseen (sisäinen tarina) ja elettyyn (draama). Käsitteet liittyvät mallissa yhteen vuorovaikutukselliseksi kokonaisuudeksi. Lisäksi kulttuurinen ja henkilökohtainen tarinavaranto, sekä tilanne yhdistävät ne osaksi ulkopuolista todellisuutta. (Hänninen 2004; 2000, 19–20.)

Kuva 1: Tarinallinen kiertokulku (Hänninen 2004.)

Kertomuksen käsite viittaa tarinan esitykseen. Kertomuksen voi esittää eri tavoin, kuten näytelmän tai kuvan avulla, mutta tämän tutkimuksen aineistossa se tapahtuu joko suullisena tai kirjallisena kerrontana. Kertomalla tarinaansa ihminen samalla tulkitsee tapahtunutta. (Hänninen 2000, 22.) Tämän tutkimuksen aineisto sisältää kertomuksia parisuhteesta ja kertomusten sisältö on tutkimukseni kohde.

Sisäinen tarina viittaa mielen sisäiseen prosessiin; siihen tarinaan, mitä ihminen kertoo itselleen ja missä tämä tulkitsee omaa elämäänsä ja identiteettiään. Ihminen paljastaa osan sisäisestä tarinastaan kerronnan ja toiminnan kautta, mutta osittain se jää mysteeriksi muille ihmisille. (Hänninen 2000, 22.) Matti Hyvärinen (2004, 306) pohtii sisäisen tarinan käsitteen ongelmallisuutta siltä kannalta, että se viittaa jonkinlaiseen pysyvään minän sisäiseen ytimeen, vaikka Hänninen ei tällaista mallissaan hae takaa. Hyvärinen ehdottaa sisäisen tarinan käsitteen korvaamista *sisäisen kerronnan* käsitteellä, joka korostaa sisäisen tarinan muutoksen mahdollisuutta ja moninaisuutta. Käytän sisäisen tarinan ja sisäisen kerronnan käsitteitä rinnakkain ja toistensa synonyymeinä. Hyvärinen esittää myös, että sisäisen tarinan käsite on aineistolähtöisen tutkimuksen näkökulmasta ylimääräinen, sillä tutkijalla on lopulta käytettävänään vain kerrottu kertomus. (Mt.) Hännisen (2004, 71) tapaan ajattelen kuitenkin, että kertomusten kautta on mahdollista saada jotain tietoa sisäisestä tarinasta; identiteetistä, merkityksistä, moraalisisista, sekä menneen ja nykyisyyden ymmärtämisestä. Tämän tutkimuksen aineisto heijasteleekin nähdäkseni monin paikoin kertojien sisäisen tarinan muutosta heidän parisuhdekertomustensa aikana.

Draaman käsite puolestaan viittaa elävään elämään, jota ihminen elää sisäisen tarinansa ja siihen sisältyvien toiminnallisten projektien ohjaamana. Draama on toimintaa ja tekoja, jonka seuraukset vaikuttavat tilanteen toimintaehtoihin ja myös sisäiseen tarinaan. (Hänninen 2000, 20–21.) Tämän tutkimuksen kontekstissa draama voisi esimerkiksi tarkoittaa sitä, että kertoja pitää itseään paljon omaa tilaa tarvitsevana ihmisenä (sisäinen tarina), jolloin hän toimii ja kommunikoi parisuhteessaan niin, että saa yhteisten tekemisten rinnalle myös omaa aikaa. Tutkimukseni kiinnostus ei kuitenkaan kohdistu tekoihin itsessään eli siihen, mitä infomantin elämässä on todella tapahtunut, sillä tutkin ennen kaikkea kertomuksen sisältöä.

Situaation käsite tarkoittaa niiden seikkojen kokonaisuutta, mihin ihminen on suhteessa. Tällaisia voivat olla perhesuhteet ja asuinpaikka, sekä elämää säätelevät säännöt ja lait. Situaatiolle voidaan antaa sisäisessä kerronnassa erilaisia tulkintoja, mutta se ei itsessään muutu ajatusten vaan toiminnan voimalla. (Hänninen 2000, 21.) Situaatiota käsitettä käyttää myös Lauri Rauhala (esim. 1993, 104), jolla käsite pohjautuu filosofi Martin Heideggerin ihmisen maailmasuhteen ja situaation käsitteisiin. Maailma tarkoittaa kaikkia mahdollisia ilmiöitä, joihin ihminen voi olla suhteessa, kun taas situaatio viittaa niihin ilmiöihin, mihin ihminen tosiasiallisesti on suhteessa. Näin ollen jokaisen ihmisen situaatio on ainutkertainen, vaikka niissä on paljon yhteisiä rakenteellisia tekijöitä.

Kulttuurisen tarinavarannon käsite tarkoittaa sitä kertomusten joukkoa, jotka ihminen on kohdannut esimerkiksi vuorovaikutuksessa toisten kanssa, lukemalla kirjoja tai uutisia, kuulemalla satuja, juoruja tai kertomuksia elämästä. Jokaisessa kulttuurissa tai alakulttuurissa on myös normatiiviseksi tai muita keskeisemmiksi nousseita tarinoita. Tämä tarinavaranto elää, muuttuu ja täydentyy koko ihmisen elämänhistorian ajan. Osa tarinoista jää ihmisen mieleen muodostaen *henkilökohtaisen tarinavarannon*, joka sisältää myös omassa elämässä tapahtuneet tarinallisesti tulkitut kokemukset. (Hänninen 2004, 73–74; 2000, 21.) Henkilökohtaisen tarinavarannon käsite on tutkielmassani takalalla ja käytän kulttuurisen tarinavarannon käsitettä tarkoittaessani sinä ainesta, mistä yksilö ammentaa ymmärrystä ja kontekstia kerrontaansa. Nousiainen (2016, 72) käyttää kulttuurisen kertomuksen esimerkkinä äitiyttä, sillä siihen liittyvällä kertomuksella on pitkät juuret kaikissa kulttuureissa ja konteksteissa. Tämän tutkimuksen aineiston perusteella voi päätellä, että esimerkiksi naimisiinmeno ja avioliitto ovat keskeisiä parisuhteen kulttuuriseen tarinavarantoon liittyviä osia, sillä kertojat ottivat kerronnassaan siihen kantaa oma-aloitteisesti. Avioliitto on myös tema, jotka tavalla tai toisella sivutaan lähes kaikessa parisuhdetta käsittelevässä kirjallisuudessa.

Tarinallisen kiertokulun teoriassa esiintyneiden kertomuksen ja sisäisen tarinan käsitteiden lisäksi käytän tutkimuksessani paljon elämänhistorian käsitettä. Sosiaalitieteissä käytetään usein tässä yhteydessä termiä elämänculku (life course), mikä niin ikään liittyy ajatukseen siitä, että aikaisempi elämä ja eri elämäalueet vaikuttavat toisiinsa. Toisaalta elämänculun teoriassa on tapana liittää yksilön elämä laajempaan historialliseen ja sosiaalis-taloudellis-yhteiskunnalliseen ympäristöön, mitä tässä tutkimuksessa ei tehdä. (Ruoppila 2014, 99.) Tässä tutkimuksessa kertojan parisuhdetta

tarkastellaan hänen omasta näkökulmastaan suhteessa omaan elämäänsä. Tästäkin syystä elämänhistorian käsite soveltuu tähän yhteyteen elämänkulun käsitettä paremmin. Vaikka elämänkulkua tarkastellaan suhteessa historiallisiin tai satunnaisiinkin tekijöihin, Ruoppila (mt. 105) huomauttaa, ettei mikään yksittäinen tekijä sinällään määrää elämänkulkua. Tietyn asian vaikutus yksilön elämään muokkaantuu hänen valintojensa ja ratkaisujensa kautta. Ajattelen myös, että elämänhistorian yhteys nykyisyyteen on sidoksissa siihen, mitä merkityksiä yksilö elämänsä tapahtumille antaa.

5 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset

Tutkimukseni liittyy sosiaalityön tutkimukseen, jossa pyritään laadullisen tutkimuksen keinoin tuomaan esiin sijaishuollossa kasvaneiden todellisuutta ja yksilöllisiä tarinoita. Tutkimus paikantuu osaksi parisuhdetutkimuksen kenttää ja lähestymistapani aiheeseen on narratiivinen. Tässä tutkimuksessa tarkastellaan, mitä parisuhde merkitsee sijaishuollosta aikuistuneille. Tarkastelen myös sitä, miten merkitys muodostuu kertomuksissa suhteessa sisäiseen tarinaan. Tällä tarkoitan sitä, että tarkastelen kertomusten sisäisen tarinan kaarta ja muutosta, jota suhteutan parisuhteelle annettuihin merkityksiin.

Minua kiinnostaa myös, miten haastateltavat ajattelevat oman elämänsä olevan yhteydessä heidän parisuhteisiinsa. Olen pyrkinyt olemaan avoin haastateltavien omille tulkinnoille asiasta. En halua tämän tutkimuksen kautta osallistua sellaiseen tiedontuotantoon, joka vahvistaa ylisukupolvisen huono-osaisuuteen liittyviä stereotypioita ja kategorisointeja. Auri Bützowin ja Laura Yli-Rukan (2016, 22–23) mukaan se onnistuu ottamalla keskusteluun ja tiedontuotantoon mukaan kokemusasiantuntijoita.

Ajattelen, että jokaisella ihmisellä, taustasta riippumatta, oma elämänsäkokemuksineen vaikuttaa siihen, miten toimimme parisuhteessa tai mitä parisuhteesta ajattelemme. Tutkimukseen osallistuneiden elämänsäkokemukset ovat erilaisia ja yksilöllisiä, mutta niitä yhdistää muuttaminen lapsuudessa pois biologisten vanhempien luota ja eläminen tämän jälkeen sijaishuollossa.

Lähestyn tutkimustehtävää seuraavien kysymysten ohjaamana:

- Mitä parisuhde merkitsee sijaishuollosta aikuistuneille?
- Miten merkitys muodostuu parisuhdekertomuksissa suhteessa sisäiseen tarinaan?
- Mitä sijaishuollosta aikuistuneet kertovat elämänsäkokemuksistaan yhteydestä omiin parisuhteisiinsa?

Tutkimusasetelmaani rajaa yhtäältä sijaishuollosta aikuistuneiden näkökulma ja toisaalta parisuhde tutkimuskohteena. Ymmärrän, että kerronnan konteksti vaikuttaa aina siihen,

millaisia kertomuksia tuotetaan; Mitkä asiat painottuvat, mitä haastattelija kysymysten kautta korostaa ja minkälaisen asioiden kertominen tuntuu kertojasta luontevalta tai asiaan kuuluvalla. En näin ollen oletta, että kertomukset olisivat ainut tai tyhjentävä totuus siitä, mitä kertojat parisuhteissaan ovat kokeneet tai niistä ajattelevat. Tässä tutkimuksessa haen vastauksia tutkimuskysymyksiin niistä kertomuksista, jotka kertojat ovat käyttööni tarjonneet.

6 Tutkimuksen toteuttaminen

Tämä tutkimus on laadullinen haastattelututkimus, joka sijoittuu teoreettisen kehyksensä ja aineiston analyysin kautta narratiivisen tutkimuksen kenttään. Tutkimuksen tavoitteena on narratiivisen sisällönanalyysin avulla analysoida haastatteluaineistosta esille sijoitustaustaisten parisuhteelle antamia merkityksiä, merkityksellisyyden muodostumista, sekä heidän näkemystään elämänsähistoriansa yhteydestä parisuhteisiinsa. Narratiivinen tutkimusote soveltuu sosiaalityön ja tämän tutkimuksen metodiksi, sillä kertomusten kautta on mahdollista tavoittaa jotain oleellista ihmisten elämäntapahtumilleen ja kokemuksilleen antamista merkityksistä ja jopa sisäisen kerronnan muutoksista (kts. Nousiainen 2016, 71). Tässä luvussa esittelen tutkimuksen toteuttamisen kannalta keskeistä narratiivista lähestymistapaa ja käyn läpi aineiston hankintaan ja analyysiin liittyviä vaiheita. Luvun lopussa valotan myös tutkimuksen tekoon liittyneitä eettisiä pohdintoja.

6.1. Narratiivinen tutkimus

Jo Aristoteleen Runousopista ja Ciceron retoriikan tutkimuksesta lähtien tutkijat ovat olleet kiinnostuneita kertomuksista tiedon rakentajina. Kiinnostus kerronnallisuutta kohtaan tutkimuksessa on noussut uudestaan esiin 1900-luvun lopulla ja suomalaisessa tutkimuksessa 1990-luvulta lähtien. (Heikkinen 2007, 143.) Tässä yhteydessä puhutaan usein kerronnallisesta käännteestä (mm. Meretoja 2009, 207; Riessman 2008, 14–17) tai kuten Heikkinen (2000, 47) asian ilmaisee, siirtymisestä ”tietoyhteiskunnasta tarinayhteiskuntaan”. Narratiivisen tutkimuksen käsitteistö on kirjavaa, ja olenkin hahmottanut sitä neljännessä luvussa tarinallisen kiertokulun teorian kautta. Yläkäsite valitsemalleni tutkimusotteelle on narratiivinen tutkimus ja aineisto koostuu kertomuksista parisuhteesta.

Narratiivinen tutkimus on väljä viitekehys, jolla tarkoitetaan kertomuksiin ja kertomiseen tiedon välittäjänä ja rakentajana huomionsa kiinnittävää tutkimusta. Catherine Riessman (2008, 6–7) erittelee narratiivisen lähestymistavan kolmeen osaan: kerrontaan (the practice of storytelling), kerronnalliseen aineistoon (narrative data) ja narratiiviseen analyysiin (narrative analysis). Myös Heikkisen (2015, 150–151; 2000, 47) mukaan narratiivisuuden käsite pitää sisällään kertomisen lopputuloksen lisäksi kertomisen

prosessin. Usein kertomus muodostaa kokonaisuuden, jossa on selkeästi alku ja loppu, sekä juoni. Vaikka narratiivinen tutkimus on alun perin kohdistunut kirjallisuuteen, voidaan kertomuksia tuottaa myös esimerkiksi puheena tai visuaalisena aineistona (Riessman 2008, 4). Donald Polkinghorne (1995, 6–7) jaottelee tutkimusaineistotyypit numeeriseen, lyhyisiin sanallisiin vastauksiin tai kerrontaan. Tässä tutkimuksessa kerronta tapahtui yhtä kirjallista vastausta lukuun ottamatta vuorovaikutuksessa. Haastatteluista litteroitu tekstimuotoinen kerronta on tutkimukseni aineisto, jonka olen analysoinut narratiivisen sisällönanalyysin keinoin.

Narratiiveilla on aina jonkinlainen suhde aikaan ja ne ovatkin Jerome Brunerin (1991, 6) mukaan kertomuksia tapahtumista ajasta. Hän erottaa narratiivista kerronnan ajan, joka kuuluu kertomuksen kertomiseen ja kuulemiseen, sekä tarinan ajan, joka on tarinan sisällöstä riippuen jopa vuosia. Lyhyitä ajanjaksoja voi kertoa pitkästi ja pitkiä ajanjaksoja puolestaan lyhyesti. (Mt.) Voidaan myös puhua kerronnan tihentymistä, jolloin kertojalle merkityksellisen ja tunnepitoisen sisällön kertominen voi olla hyvinkin yksityiskohtaista. Psykologisissa teorioissa ihmisen toimintaa saatetaan selittää menneisyydellä, kuten varhaislapsuuden kokemuksilla ja ehdollistumisella. Toisaalta toimintaa selitetään myös tulevaisuudella, kuten ihmisen päämäärillä ja niihin pyrkimisellä. Narratiivisessa lähestymistavassa yhdistyy nämä kaksi ajatusta näkemällä, että nykyhetken toiminta koostuu sekä henkilökohtaisesta menneisyydestä että ennakkoidusta tulevaisuudesta. (Hänninen 2000, 58.)

Amia Lieblichin ja kumppaneiden (1998, 5) mukaan tarinat perustuvat totuuteen ja oikeisiin tapahtumiin, mutta ne ovat yksilön tulkintoja tapahtuneesta. Tarinoita ei voi pitää täytenä fiktiona, eikä myöskään absoluuttisina totuuden ilmaisuina. Voidaanko edes lopulta tietää, mitä totuus on? Narratiivinen tutkija on kiinnostunut yksilön näkemyksestä ja kokemuksista, sekä yksilön asioille antamista merkityksistä ja yksilön motiiveista. Kiinnostus paikallista, henkilökohtaista, subjektiivista ja yleistämiseen kelpaamatonta tietoa kohtaan onkin Amos Hatchsin ja Rickhard Wisniewskin (1995, 118) mukaan se, mikä erottaa narratiivisen tutkimuksen perinteisen laadullisen tutkimuksen kentästä. Narratiivinen tutkimus ei pyri objektiiviseen tai yleistettävään tietoon, mikä ainakin ideaalin tasolla mahdollistaa ihmisten äänien kuulumisen autenttisena ja irrottautumisen suurten kertomusten hallitsemista tarinoista. (Heikkinen 2000, 51.) Narratiivit tarjoavat vilkaisun ihmisen identiteettiin ja persoonallisuuteen. Kertomukset kertovat ihmisen

sisäisestä maailmasta, mutta samalla tarinat myös muokkaavat ihmisen sisäistä maailmaa. Tarinoiden kautta ihminen tuntee ja löytää itsensä, ja paljastaa itsensä muille. (Lieblich ym. 1998, 4.)

Nousiaisen (2016, 71–72) mukaan narratiivinen lähestymistapa soveltuu tutkimukseen, jossa halutaan kuulla haastateltavan elämäntapahtumilleen ja kokemuksilleen antamia merkityksiä, mikä on tämänkin tutkimuksen tavoitteena. Lähestymistapa soveltuu hyvin myös parisuhdetutkimukseen, sillä parisuhteissa on aina vahvasti läsnä narratiivinen elementti (Hinde 1997, 39). Parisuhde ei muodostu vain asioista, mitä parisuhteessa draaman tasolla tapahtuu, vaan myös toiveista ja odotuksista, joita osapuolet suhteeseen liittävät. Parisuhde muodostuu osana sisäistä tarinaa tai muille osoitettua kerrontaa, jossa suhdetta käsitellään. Tätä kautta esimerkiksi puolison pitkä työpäivä voi kerronnallisuuden kautta liittyä osaksi hyvän (’välittävä puoliso huolehtii minusta ja perheen toimeentulosta’) tai huonon (’puoliso ei välitä minusta, hän on aina töissä’) parisuhteen tarinaa.

Narratiivinen analyysi

Lieblich ja kumppanit (1998, 12) jaottelevat narratiivisen analyysin tavat kategoriseen ja holistiseen, sekä sisältöön ja muotoon. Kategorinen ja holistinen viittaavat analyysiyksikköön, joista kategorinen näkökulma muistuttaa pitkälti sisällönanalyysiä. Tällöin kertomukset jaetaan osiin niiden sisältämien keskeisten teemojen mukaisesti ja tiettyyn kategoriaan kuuluvat katkelmat kootaan yhteen. Holistinen analyysitapa tarkkailee tarinaa kokonaisuutena ja sen osia suhteessa saman tarinan muihin osiin. Kokonaisuutta tarkasteleva näkökulma soveltuu esimerkiksi elämänkertoja käyttävään tutkimukseen, jossa tarkkaillaan yhden kertojan kehitystä jonkin elämänmuutoksen aikana. Tämän tutkimuksen analyysi muistuttaa lähinnä kategorista tarkastelua, mutta olen hyödyntänyt analyysissä myös narratiivien holistista tarkastelua. Lieblichin ja kumppaneiden mukaan kategorinen lähestymistapa soveltuu tutkimukseen, jossa ollaan kiinnostuneita saman ilmiön tai ongelman esiintymisestä usean kertojan narratiivissa.

Analyysin toinen jaottelu liittyy sisältöön ja muotoon. Nimensä mukaisesti ensimmäinen vaihtoehto keskittyy kertomuksen sisällöllisiin seikkoihin, kuten tapahtumien sisältöön, kertomuksen merkitykseen ja kertojan motiiviin. Muotoon keskittyvät tutkija puolestaan kiinnittää huomiota esimerkiksi juonen rakenteeseen, kertomuksen tyyliin ja

sanavalintoihin. (Lieblich 1998, 12–13.) Näiden analyysivaihtoehtojen pohjalta Lieblich ja kumppanit esittelevät neljä erilaista narratiivin analysoinnin mallia:

Kategorinen – Sisältö	Kategorinen – Muoto
Holistinen – Sisältö	Holistinen – Muoto

Aineiston tarkasteluni lähti liikkeelle kategorioihin ja sisältöön keskittyvästä analyysistä, mikä on pitkälti yhteneväinen laadullisen sisällönanalyysin kanssa. Tällaista analyysia voikin kutsua narratiiviseksi sisällönanalyysiksi, jolloin analyysin päähuomio on niissä merkityksissä, joita kertoja asioille antaa. (Kaasila 2008, 48.) Riessmanin (2008, 53–54) mukaan tällainen analyysimetodi vastaa ennen kaikkea kysymykseen *mitä* kerrotaan, eikä niinkään *miten* tai *minkä takia* kerrotaan. Olen kuitenkin halunnut pitäytyä kerronnallisen lähestymisen tavassa nähdä aineisto kertomuksina, jotta narratiivinen elementti ei katoa sisällölliseen teemoitteluun. Tästä syystä olen hyödyntänyt analyysivaiheessa aineiston ajallista järjestämistä, joka mahdollistaa keskittymisen tarinallisuuteen (kts. Hirsjärvi & Hurme 2015, 137).

Parisuhteen merkityksen muodostumisen hahmottaminen on vaatinut holistista tarkastelua, jossa kertomusten kehityskaarta tarkastellaan kertojakohtaisesti. Hahmotan merkityksen muodostumista sisäisen tarinan muutoksen kautta. Tarinallisen kiertokulun teoriassa sisäisen tarinan käsite juontuu psykologi Lev Vygotskin sisäisen puheen käsitteestä, jolla tarkoitetaan äänetöntä ja itselle tarkoitettua puhetta (Hänninen 2000, 30). Voikin hyvin pohtia, onko tutkijalla mitään mahdollisuutta tarkastella sisäistä tarinaa, vai tarkasteleeko hän kuitenkin lopulta vain kielellistä ilmaisua eli kertomusta. Hännisen mukaan sisäistä ja ulkoista ei ole kuitenkaan tarpeen jyrkästi erottaa. On selvää, että kielellisesti ilmaistu kertomus ei ole suora ikkuna ihmisen sisäiseen maailmaan, mutta jotain se siitä voi kertoa. Hännisen mukaan kertomukset ovat hyvä mahdollisuus rekonstruoida sisäistä tarinaa, sillä niissä paljastuu ihmisen tapa hahmottaa tapahtumien logiikkaa. (Mt., 29.) Analyysin teon vaiheista kerron enemmän luvussa 6.3.

Sekä Lieblich ja kumppanit (1998, 14) että Raimo Kaasila (2008, 48) selventävät, ettei narratiivisen analyysin tekeminen ole analyysiohjeiden tarkkaa noudattamista. Myös Riessman (2008, 18) rohkaisee erilaisten narratiivisten metodien soveltamiseen ja yhdistelyyn. Näin olen tässä tutkimuksessa toiminut, tutustuttuani ensin laajalti

narratiivisen tutkimuksen teoriaan ja narratiivisiin tutkimuksiin. Lieblichin ja kumppaneiden (1998) esittelemän esimerkin kaltaiset mallit ovat kuitenkin tutkijalle hyödyllisiä ajattelun apuvälineitä laajaksi ja monisyiseksi paisuneessa narratiivisen tutkimuksen kentässä. Analyysiprosessissa holistisen ja kategorisen, sekä sisällön ja muodon rajat ovat usein liukuvia ja niitä voi käyttää niitä luovasti.

Aineistoa tarkastellessa kategorioiden muodostamisen lähtökohdat voivat muodostua joko teorian tai aineiston pohjalta (esim. Lieblich ym. 1998, 113). Monien muiden joko tai –jaottelujen tapaan tämäkään prosessi ei ole aivan selkeärajainen. Tässä tutkimuksessa analyysi on aineistolähtöistä, joten en ole muodostanut kategorioita aiheeseen ennalta määrittelemieni sopivien teorioiden pohjalta, vaan haastatteluaineistosta keskeiseksi nousseiden teemojen perusteella. Käytännössä minulla on kuitenkin jo tutkimusaiheen valinnan ja siihen perehtymisen kautta jonkinlainen tieto aiheeseen liittyvästä tutkimuksen kentästä. Tämän ennakkotiedon pohjalta olen myös laatinut haastattelurungon ja toteuttanut haastattelut. Kategorioiden muodostaminen ja analyysi ei näin ollen voi lähtökohdiltaan olla täysin vapaata teorioista. Käytännössä kategorioiden muodostaminen aineistosta vaatii toistuvaa aineiston läpikäyntiä ja tarkkaa lukemista. Kategorioita testataan, jaotellaan pienempiin osakategorioihin ja yhdistetään suurempiin yläkategorioihin. Kategorioiden määrään suhteen on löydettävä sopusuhta sen välillä, että niiden määrä pysyy järkevissä mittasuhteissa pelkistämättä aineiston monipuolisuutta liikaa. (Mt.)

6.2. Aineiston hankinta

Aineistonkeruu haastatteluilla mahdollisti tiedon saamisen suoraan heiltä, jotka kohderyhmään kuuluvat. Tutkimusta varten toteutettavien haastattelujen sujuvoittamiseksi tein yhden koehaastattelun, jonka nauhoitin. Haastateltava ei kuulunut tutkimuksen kohderyhmään, sillä hän ei ollut koskaan asunut sijaishuollossa. Koehaastattelun tarkoituksena oli kuitenkin ennen kaikkea saada palautetta haastattelurungosta ja tavastani osallistua keskusteluun haastattelutilanteessa. Testasin samalla myös haastattelun teknistä toteutusta, kuten äänityslaitteen toimivuutta ja äänityksen siirtämistä tietokoneelle. Koin koehaastattelun tekemisen hyödylliseksi ja se edesauttoi valmistautumistani tutkimushaastatteluihin.

Työskentelyäni ja ajatteluani tutkimusprosessin aikana jäsensi myös tutkimuspäiväkirja. Päiväkirja sisälsi esimerkiksi ajatuksia tutkimuksen etenemisestä ja lähdekirjallisuudesta, sekä haastattelutilanteiden reflektointia. Päiväkirjaan kirjasin myös analyysin vaiheita ja omia oivalluksia aineistoon liittyen. Kirjasin muistiinpanoihin myös tutkimuksen parissa vietetyn päivän päätteeksi tehtävälistaa eli ajatuksiani siitä, miten työskentely tutkimuksen kanssa seuraavana päivänä jatkuisi. Tutkimuspäiväkirjasta oli minulle suuri apu tutkimuksen etenemisen ja aikatauluttamisen kannalta.

Tutkimuksen aineiston muodostavat kuuden lapsuudessaan ja nuoruudessaan sijaishuollossa eläneen 18-46 -vuotiaan naisen kertomukset parisuhteesta. Löysin kertojat jakamalla infokirjettä (liite 1) kahden lastensuojelun parissa työskentelevän järjestön kautta. SOS-Lapsikylä tarjosi osallistujille elokuvaliput. Sijaishuoltotausta oli ainut kriteeri etsiessäni tutkimukseen osallistujia, minkä lisäksi halu osallistua tutkimukseeni ja keskustella parisuhdeteemasta yhdisti heitä. En ollut asettanut kriteereitä haastateltavien sukupuolen tai parisuhdetilanteen mukaan, mutta kaikki minuun yhteyttä ottaneet ja tutkimukseen osallistuneet olivat haastatteluhetkellä parisuhteessa olevia naisia. Se, miksi haastateltavaksi tarjoutui yksinomaan naisia, olisi myös kiinnostava laajemman pohdinnan aihe, johon en tässä tutkimuksessa tarkemmin paneudu. En ajattele, että parisuhde ja siitä puhuminen olisi millään tapaa enemmän naisten kuin miesten asia, tai että parisuhde merkitsisi jollain tapaa eri asioita miehille kuin naisille. On kuitenkin kiinnostavaa miettiä, onko parisuhteesta puhumisen kulttuurissa jotain, mikä johtaa siihen, että naiset dominoivat parisuhteesta käytävää keskustelua. Näin ei välttämättä aina ole, mutta ainakin tämän tutkimuksen kontekstissa tiedonmuodostus parisuhteen merkityksestä on syntynyt naisten näkökulmasta.

Yleisesti voi olettaa, että tällaiseen haastattelututkimukseen on valikoitunut ihmisiä, jotka ovat valmiita ja halukkaita keskustelemaan parisuhteestaan ja siihen liittyvistä käsityksistään (kts. Maksimainen 2010, 51). Tämä valmius yhdisti haastateltavia ja on toisaalta aineiston rajoite. Ulkopuolelle on rajautunut ainakin sellaisia henkilöitä, jotka eivät ole kokeneet tutkimusaihetta henkilökohtaisesti kiinnostavaksi tai tärkeäksi, joista aiheesta keskusteleminen vieraan kanssa ei tunnu mielekkäältä tai ne, jotka eivät koe tarpeelliseksi sanoittaa kokemuksiaan (Laitinen & Uusitalo 2007, 318). Osallistujien tavoittelu tiettyjen järjestöjen kautta rajasi myös ulkopuolelle sen joukon sijaishuollossa eläneitä, joilla ei ole kontaktia kyseisiin tahoihin. Maksimaisen (2010, 51–52) tavoin

ajattelen myös, että parisuhdetta käsittelevä haastatteluaihe jo itsessään vaikuttaa osallistujien valikoitumiseen, sillä aihe sijoittuu kulttuuriin, jossa parisuhteista puhuminen on mahdollista ja tavallista.

Alkuperäinen suunnitelmani oli toteuttaa haastattelut narratiivisen tutkimuksen hengessä siten, että haastateltavat kertoisivat parisuhdeaiheesta mahdollisimman vapaasti, minun kerrontaan puuttumatta. Ajatukseni oli, että tällä tavoin kerronnasta nousisi parhaalla tavalla esiin niitä seikkoja, jotka haastateltavat kokisivat merkityksellisiksi. Olin kuitenkin valmistanut myös teemahaastattelurungon (liite 3), jota suunnittelin käyttäväni tarvittaessa. Jo ensimmäisessä tutkimushaastattelussa huomasin, että kumpikin osapuoli koki vuorovaikutteisen keskustelutilanteen luontevaksi, joten päädyin lopulta käyttämään teemahaastattelurunkoa myös muiden haastattelujen pohjana.

Teemahaastattelu on puolistrukturoitu haastattelumuoto, jossa käydään läpi samat teemat kaikkien haastateltavien kanssa. Liisa Tiittulan ja Johanna Ruusuvooren (2005, 11–12) mukaan haastattelumuodosta riippumatta kumpikin osapuoli osallistuu tilanteessa tuotettavan tiedon muodostukseen. Teemahaastattelurungon valmistin tutustuttuani tutkimusaiheeseen liittyvään kirjallisuuteen ja muihin parisuhdeaiheisiin tutkimuksiin. Näin pystyin hahmottamaan sen, mitä tekijöitä tutkimaani ilmiöön liittyy (Hirsjärvi & Hurme 2014, 66–67).

Teemahaastattelu mahdollisti sen, että sain tietoa tutkimukseni kannalta relevanteista asioista. Haastateltavat saivat puhua esille nostamistani teemoista rauhassa ja valitsemallaan tavalla. Vapaassa arkisessa keskustelussa roolini olisi ollut aktiivisempi, mutta haastattelijan roolissa vastustin kiusausta kommentoida tai tehdä lisäkysymyksiä aina hiljaisen hetken koittaessa. Usein hiljaisen hetken jälkeen haastateltava jatkoi omatoimisesti kerrontaa. Toki myös tarkensin kertomusta lisäkysymyksillä. Vaikka haastattelijan aktiivisuus haastattelutilanteessa vaihtelee haastattelun ja tilanteen mukaan, ajattelen teemahaastattelun toteuttajan osallistuvan aina aktiivisesti tiedontuotantoon ja tiedon syntyvän vuorovaikutuksessa (kts. Hirsjärvi & Hurme 2015, 48; Maksimainen 2010, 49–50). Tämän tutkimuksen haastatteluissa esimerkiksi soveltuu keskustelut elämänhistorian yhteydestä parisuhteisiin. Osa haastateltavista piti tällaista asiayhteyttä itsestäänselvänä ja toiset olivat pohtineet kyseistä näkökulmaa melko vähän. Erilaisista positioista huolimatta kaikki pohtivat kysymykseni kannustamana omaa suhtautumistaan

aiheeseen. Esimerkki osoittaa mielestäni sen, kuinka merkittävä osa haastattelijalla on sen suhteen, mistä asioista haastatteluaineisto muodostuu.

Narratiivisessa tutkimuksessa on tärkeää kiinnittää huomiota siihen kontekstiin, jossa kertomus syntyy. Kerronnan ainutlaatuinen konteksti vaikuttaa siihen, mitä haastateltava kertoo ja miten hän sen kertoo. Haastattelupaikalla on merkittävä osa kerronnan kontekstin luomisessa. Tämän tutkimuksen haastatteluista neljä on toteutettu yksilöhaastatteluina varattavissa tiloissa kahdella eri yliopistolla. Tilojen varaaminen varmisti sen, että haastattelut pystyttiin toteuttamaan ilman keskeytyksiä. Haastattelut kestivät 45 minuutista puoleentoista tuntiin. Tarjosin osallistujille mahdollisuutta toteuttaa haastattelut myös heidän kotonaan, mutta päädyimme kaikissa tapauksissa tapaamaan yliopiston tiloissa.

Paikan lisäksi myös muunlaiset kerronnan positiot vaikuttavat haastattelutilanteessa. Nousiainen (2016, 72) mainitsee esimerkiksi fyysisen olemisen tilassa ja toisaalta mentaaliset positiot, kuten haastateltavan ja haastattelijan väliseen valta-asetelman. Vallan kysymystä käsittelen enemmän eettisen pohdinnan yhteydessä luvussa 6.4. Kerronnan kontekstiin vaikuttaa myös se, mitä tarkoitusta varten haastattelua tehdään. Tämän tutkimuksen haastateltavat olivat tietoisia siitä, että tutkimuksen valmistuttua se päättyy myös muiden luettavaksi, joten tämän tietoisuuden kautta kerrontatilanteessa oli ikään kuin muitakin kuulijoita. (Mt.) Tutkimuksen tulevien lukijoiden 'läsnäolo' on osa kerrontaan vaikuttavaa kontekstia ja joissakin kohdin kerrontaa sen huomasi erityisesti. Haastattelujen lopussa kysyin aina, onko haastateltavalla vielä jotain sanottavaa aiheeseen liittyen tai onko jotain oleellista, mitä en osannut heiltä kysyä. Erityisesti tähän kysymykseen vastatessaan moni kiteytti sellaisia keskeisiä asioita, joita he halusivat tähän tutkimukseen osallistumalla saattaa muidenkin ihmisten tietoon.

Yksi haastattelu toteutui käytännön syistä tietokonevälitteisesti chat-keskusteluna, kun näytti siltä, että haastattelun toteuttaminen kasvokkain ei onnistuisi. Idea tällaiseen toteutukseen syntyi lukiessani erästä tutkimusta, jossa vastaavaan järjestelyyn oli päädytty. Esimerkistä rohkaistuneena oletin, että tietokonevälitteisen keskustelun ominaisuudet ja kummankin samanaikainen läsnäolo haastattelun äärellä mahdollistavat haastatteluun kuuluvan vuorovaikutteisuuden. Tiittula ja kumppanit (2005, 267) mainitsevat tietokonevälitteisyyden eduksi myös haastateltavalle tarjoutuvan

mahdollisuuden osallistua tutkimukseen itselleen tutusta ja turvallisesta paikasta käsin. Keskustelumme oli kasvokkaisten haastattelujen tapaan puhekielistä ja siirsin tekstiaineiston haastattelun päätteeksi tekstitiedostoon muokattavaksi. Näkemykseni on, että tällä tavalla toteutettu haastattelu oli onnistunut ja haastattelu on sisällölliseltä monipuolisuudeltaan ja laajuudeltaan verrattavissa muihin tekemiini haastatteluihin. Seuraava sitaatti keskustelun loppupuolelta kiteyttää kuitenkin mielestäni jotain oleellista tästä haastattelutavasta:

Kertoja: Nyt vaan vähän harmittaa, etten nähnyt sinua ollenkaan, mutta hyvä että tämä saatiin näinkin tehtyä.

LF: Joo, tässä on omat hankaluutensa tässä kirjallisessa keskustelussa, mutta olen tosi iloinen, että sain joka tapauksessa sun vastaukset osaksi tutkimustani.

Haastattelun lopussa virinnee ajatuksen siitä, että olisimmepa nähneet kasvokkain, tulkitsen niin, että pitkän (yli kaksi tuntia kestäneen) ja antoisan keskustelun päätteeksi olisi ollut hienoa nähdä kasvokkain se ihminen, jonka kanssa tärkeistä ja tunteita herättävistä aiheista keskusteli. Sitatissa näkyvän vastaukseni tapaan yhä ajattelen, että tästä huolimatta on hienoa, että sain kyseisen kertojan tarinan osaksi tutkimustani.

Yhden kertomuksen sain sähköpostitse. Olin toivonut kirjallisten vastaustavan toteutuvan tarinamuotoisena tekstinä (kts. liite 4), mutta kertoja päätyi kuitenkin vastaamaan kysymyksiin lyhyin vastauksin yksitellen kysymysaiheiden mukaan. Tästä syystä, sekä vuorovaikutteisen elementin puuttuessa, ei kyseinen osa aineistoa tavoita samanlaista kertomuksellisuutta kuin haastatteluna toteutetut kertomukset. Olin kuitenkin tyytyväinen saadessani myös kuudennen henkilön näkemyksen osaksi tutkimusta. Kutsun yhtenäisyyden vuoksi tätäkin aineiston osaa kertomukseksi. Yhteensä litteroitua aineistoa syntyi 72 sivua Times New Roman -tyylin fonttikoolla 12 ja rivivälillä 1,5.

Käytän tulosten esittelyssä sitaatteja tutkimusaineistosta havainnollistamaan analyysiä. Sitatien käyttö antaa myös lukijalle mahdollisuuden arvioida analyysin logiikkaa ja onnistumista. Olen poistanut sitaateista joitakin sisällön kannalta epäoleellisia täytesanoja. Olen myös poistanut joitakin tunnistetietoja kertojien anonymiteetin suojelemiseksi. Samasta syystä en ole liittänyt sitaatteihin koodia tai nimimerkkiä

osoittamaan, kenen sitaatista on kysymys. Tällä tahdon varmistaa, ettei eri kohdissa esitettyjä sitaatteja voida yhdistää toisiinsa ja luoda kokonaisempaa kuvaa yksittäisen kertojan tarinasta. Samassa yhteydessä peräkkäin esitetyt sitaatit on valittu pääosin eri kertojilta osoittamaan, että samasta asiasta on puhuttu useassa kertomuksessa.

6.3. Analyysin vaiheet

Analyysin tarkoituksena on selkiyttää aineistoa ja tuottaa uutta tietoa tutkimuksen kohteena olevasta asiasta. Laadullisessa tutkimuksessa aineiston analyysi ei ole erillinen työvaihe, vaan sen voidaan ajatella alkavan jo haastattelutilanteessa (Hirsjärvi & Hurme 2015, 136). Lieblichin ja kumppaneiden (1998, 166) mukaan edes haastattelun valmistelu ja toteutus, saatikka aineiston lukeminen eivät ole tulkinnasta vapaita. Luettavuuden ja selkeyden takia tutkimuksen aineisto, sen analyysi ja tulokset esitellään erikseen ja yleensä myös tässä järjestyksessä. Tutkimuksenteon prosessi on kuitenkin jatkuvaa vuoropuhelua analyysin, tulkinnan ja teorian kesken. Ajattelen, että tämänkin tutkimuksen kohdalla aihioita analyysiin ja tulkintaan syntyi jo ensimmäisen haastattelun ja sen litteroinnin aikana, vaikka selkeämmin muotoutuneet teemoittelut ja kategoriat, sekä niihin liittyvät lopulliset päätökset syntyvätkin myöhemmässä vaiheessa tutkimusprosessia.

Aineiston analyysi lähti tämän tutkimuksen kohdalla liikkeelle litteroidun tekstin huolellisesta lukemisesta. Muutaman lukukerran jälkeen alleviivasin keskeiseltä vaikuttavia kohtia ja kirjoitin tekstin marginaaleihin, mikäli alleviivaus liittyi mielestäni johonkin suurempaan kokonaisuuteen eli teemaan. Alleviivatut osiot olivat pituudeltaan yhdestä sanasta muutaman lauseen kokonaisuuksiin. Nämä merkityskokonaisuudet toimivat analyysin yksikköinä. Marginaaleihin tehtyjen merkintöjen perusteella teksteistä nousi esiin 45 erillistä teemaa. Tässä vaiheessa analyysiä päädyin kuitenkin jättämään teemoittelun tauolle, sillä halusin vielä keskittyä kertomuksiin itsenäisinä kokonaisuuksina hajottamatta niitä teemoihin ja kategorioihin.

Huolellisen lukemisen aikana aloin hahmottaa kertomuksista temaattisia elämänvaiheita, jotka nimesin *lapsuuden tarinaksi*, *aikaisempien suhteiden tarinaksi* ja *nykyisen parisuhteen tarinaksi*. Jokaisesta kertomuksessa löytyi nämä kolme vaihetta. Juonellisuuden ja ajallisen jatkumon hahmottamiseksi päädyin järjestämään kunkin

kertomuksen ajallisesti niin, että niissä edettiin lapsuudesta nykyhetkeen. Samalla karsin ja tiivistin aineistoa hahmottaakseni selkeämmin kertomusten ydintarinan ja tutkimuskysymysten kannalta keskeisen sisällön. Ajallisesti järjestetyistä tarinoista hahmottui aikaisempaa selkeämmin temaattisten elämänvaihetarinoiden välillä olevat jännitteet, jotka kytkivät tarinoita toisiinsa. (Kts. Nousianen 2004, 50.) Myöhemmillä tapahtumilla oli henkilökohtaisessa merkityksenannossa yhteys aikaisempaan elämänhistoriaan. Tätä kautta alkoi hahmottua kertomuksiin sisältyviä tarinoita kertojien omasta sisäisestä muutoksesta ja kasvusta. Teoreettisen käsitteistöni ohjaamana kutsun sitä sisäisen tarinan muutokseksi. Sisäisen tarinan muutoksen seuraaminen mahdollisti sen hahmottamisen, miten merkitys kertomuksissa muodostuu. Huomio oli nähdäkseni niin oleellinen ja kertomuksia yhdistävä, että nostin merkityksen muodostumisen teeman kolmanneksi tutkimuskysymykseksi kahden alkuperäisen kysymyksen rinnalle.

Vaikka olen tarkastellut merkityksen muodostumista holistisesti kertomuskohtaisesti, esittelen tulokset kertomuksia yhdistäen. Tähän on kaksi syytä. Yhtäältä kertomuksien sisäisen tarinan muutoksista löytyi paljon yhtäläisyyksiä, jolloin niiden käsittely yhteisesti onnistui. Toisaalta en tahtonut käsitellä sisäisen tarinan muutosta kertomuskohtaisesti, sillä se olisi vaarantanut kertojien anonymiteetin.

Tiivistämisen ja ajallisen järjestämisen jälkeen palasin teemoittelun pariin. Alkuperäiset alleviivaukset ja merkinnät olivat edelleen tallella ja aloin lukea niitä tutkimuskysymysteni ohjaamana. Käytin eri värejä havainnollistamaan sitä, mihin tutkimuskysymykseen liittyvästä asiasta oli kulloinkin kyse. Yhdistin teemoja laajemmiksi kategorioiksi ja jaoin ne tutkimuskysymysten mukaan. Näin jokaisen tutkimuskysymyksen alle löytyi kolmesta neljään kategoriaa, joiden kautta tutkimuksen tulokset ovat tiivistettävissä ja esitettävissä. Alla havainnollistan esimerkin avulla, miten analyysi on yhden analyysiyksikön osalta edennyt.

Analyysiyksikkö→	Teema →	Kategoria →	Tutkimuskysymys
”Ensirakkauteni parisuhteen, et se perhe oli aivan loistava. Et saa uusia aluevaltauksia ihmisestä ja kuuluu ikään kuin perheeseen, että semmosen kuuluvuuden sai.”	Uusi perhe	Kuuluvuuden tunne	Mitä parisuhde merkitsee?

6.4. Tutkimusetiikka

Sosiaalityön tutkimuksessa, tämä tutkimus mukaan lukien, käsitellään usein ihmisten hyvinkin henkilökohtaiseen elämään liittyviä ja sensitiivisiä asioita. Eettinen pohdinta onkin ensiarvoisen tärkeää tutkimuksissa, joissa ihmisten elämää ja arkea tuodaan tutkimuksen keinoin julkiseksi. (Pohjola 2003, 5–6.) Olen pyrkinyt tässä tutkimuksessa noudattamaan Tutkimuseettisen neuvottelukunnan hyvän tieteellisen käytännön ohjeistuksia ja eettisiä periaatteita (2012). Hyvään tieteelliseen käytäntöön kuuluu muun muassa rehellisyys, huolellisuus ja tarkkuus tutkimustyössä, tulosten tallentamisessa ja esittämisessä, kuin myös eettisesti kestävien tiedonhankintamenetelmien käyttö. Olen myös ottanut huomioon muiden tutkijoiden työn viittaamalla heidän julkaisuihinsa asianmukaisella tavalla. Eettisten periaatteiden mukaista on kunnioittaa kertojien itsemääräämisoikeutta eli painottaa osallistumisen vapaaehtoisuutta. (Mt.) Eettinen pohdinta ulottuu kuitenkin tätä laajemmalle ja onkin syytä pohtia tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohjeistuksia juuri tämän tutkimuksen kannalta.

Keskeisin osa tämän tutkimuksen eettistä huomioimista ja pohdintaa liittyy kertojiin ja heidän mahdollistamaansa aineistoon aina osallistujien etsimisestä aineiston säilyttämiseen ja hävittämiseen asti. Osallistujien on ollut mahdollista ilmoittaa halukkuudestaan osallistua tutkimukseen vapaasti olemalla yhteydessä minuun luettuaan kirjoittamani infokirjeen (liite 1). Infokirjeessä kerrottiin tutkimuksen aiheesta, osallistumisen vapaaehtoisuudesta ja mahdollisuudesta peruuttaa osallistuminen missä vaiheessa tutkimusta tahansa. Kirjeestä kävi myös ilmi aikeeni nauhoittaa ja litteroida haastattelu, sekä säilyttää aineistoa vain itselläni, kunnes hävittäisin sen tutkimuksen valmistuttua. Olenkin säilyttänyt haastatteluäänitteitä ja litterointimuistiinpanoja salasanalla suojatulla tietokoneella, johon vain minulla on ollut pääsy. Litterointivaiheessa olen myös poistanut haastatteluissa esiin tulleita kertojan tunnistamiseen liittyviä yksityiskohtia. Suostumuslomakkeita olen säilyttänyt kotonani paikassa, mihin muilla ei ole pääsyä. Tutkimuksen valmistumisen ja hyväksymisen jälkeen hävitän haastatteluäänitteet, muistiinpanot ja suostumuslomakkeet asianmukaisella tavalla.

Kommunikoin kaikkien tutkimukseen osallistuneiden kanssa käytännön järjestelyistä haastatteluun liittyen sähköpostitse. Pääosin haastattelun yksityiskohtien sopiminen sujui

ongelmitta parin sähköpostin avulla. Enemmän eettistä pohdintaa liittyi pariin tapaukseen, jossa haastattelua edelsi pitkälinen sähköpostikirjeenvaihto, eikä sopivaa haastatteluajankohtaa tuntunut löytyvän. Näiden kirjeenvaihtojen aikana ehdotin useita eri ajankohtia jolloin haastattelun voisi tehdä, ja tarjosin vaihtoehtoisiksi haastattelun tekemistä joko yliopiston tiloissa tai haastateltavan kotona. Ehdotin myös kasvokkaisen haastattelun lisäksi mahdollisuutta skype –haastatteluun, chat –haastatteluun tai tutkimusaiheen käsittelyä tekstin kautta. Kirjeenvaihto sisälsi myös osaltani useampia tiedusteluja siitä, onko henkilö edelleen kiinnostunut osallistumaan tutkimukseeni tutkimusprosessini lähestyessä vaihetta, jossa aineiston analyysi oli ajankohtaista. Sirkka Hirsjärvi ja Helena Hurme (2015, 85–89) kutsuvat tällaista osallistujan suostutteluksi.

Yhtäältä pohdin sitä, toiminko liian painostavasti tiedustellessani osallistumishalukkuutta useaan kertaan. Saattoiko sähköposteihin vastaamatta jättäminen olla merkki siitä, ettei kyseinen henkilö enää halunnut tai ehtinyt osallistua tutkimukseen? Toisaalta pohdin, olisiko epäeettistä lopettaa haastattelujen järjestämisen yrittäminen omiin aikatauluihini vedoten. Kyseessä oli kuitenkin henkilöitä, jotka alun perin olivat ilmaisseet halukkuutensa osallistua tutkimukseen, eikä sähköpostikirjeenvaihdossa ollut tullut ilmi, etteikö tuota halukkuutta enää olisi. Syyni jatkaa suostuttelua liittyi ennen kaikkea siihen, että koin tärkeäksi saada myös heidän ainutlaatuiset tarinansa osaksi tutkimustani (kts. Hirsjärvi & Hurme 2015, 85). Se, että he olivat lukeneet infokirjeeni ja ottaneet minuun yhteyttä, kertoo nähdäkseni siitä, että heillä on jotain sanottavaa tutkimusaiheesta ja aihe on jollain tapaa heille merkityksellinen. Loppujen lopuksi kaikki minuun yhteyttä ottaneet henkilöt myös osallistuivat tutkimukseen.

Kasvotusten toteutuneiden haastattelujen etuna pidän sitä, että verbaalisen kerronnan lisäksi oli mahdollista huomata ja huomioida kerrontaan liittyvää tunnetta (kts. Laitinen & Uusitalo 2007, 321). Joissakin tilanteissa kertoja saattoi esimerkiksi silmännähdän liikuttua tai ääni murtui jotain asiaa kertoessa, jolloin suhtauduin aiheen käsittelyyn erityisen sensitiivisesti. Haastattelun lopussa pystyi myös havainnoimaan yleistä tunnelmaa, mikä haastattelun jäljiltä vallitsi. Chat –haastattelun tapauksessa tällainen havainnointi ei ollut mahdollista ja tietoni haastattelun aiheuttamista tunteista oli kertojan kirjallisen kerronnan varassa. Pyrin ottamaan asian huomioon kysymällä kyseisen haastattelun lopuksi, millaisia tuntemuksia haastattelu aiheutti. Kertoja vastasikin, että

joidenkin asioiden käsittely ja pintaan nouseminen oli ollut vaikeaa, mutta hän kertoi kokeneensa sen lopulta hyvänä ja mieltä puhdistavana.

Olin sopinut SOS-Lapsikylän yhteyshenkilön kanssa, että voisin antaa hänen yhteystietonsa osallistujille, mikäli vaikuttaisi siltä, että jollakulla olisi tarve jatkaa aiheen käsittelyä haastattelun jälkeen. En kuitenkaan kokenut tarpeelliseksi tämän mahdollisuuden tarjoamista minkään haastattelutilanteen jälkeen. Ajattelen kuitenkin, että tämän mahdollisuuden ennakoiminen oli tärkeää sensitiivisiä aiheita käsittelevässä tutkimuksessa.

On myös syytä miettiä, mitä tutkimukseen osallistuminen tarjoaa kertojille tai miten he siitä hyötyivät. Kerronnallisen lähestymistavan eettistä arvoa on perusteltu sillä, että se antaa haastateltaville ihmisille ”äänen” (kts. Hänninen 2000, 34). Tämä on kuitenkin suhteellista, sillä tutkimuksessa tutkija valikoi ja pelkistää aineistoa ja tekee siitä omaa tulkintaansa. On tärkeää tunnustaa, että julkaistussa tutkimuksessa on viime kädessä esillä tutkijan ääni. Tutkijan on ymmärrettävä tutkimuksella tuottamansa tiedon vastuu, sillä ei ole yhdentekevää, miten aineistoa analysoi ja tulkitsee (Laitinen & Uusitalo 2008, 141). Vaarana on ihmisten määrittely narratiivien pohjalta tyypeiksi tai heidän elämänsä kertomuksiksi, joita he eivät tunnista, tai jotka he kokevat loukkaaviksi tai vieraiksi. Eettisten kysymysten on kuljettava koko tutkimusprosessin läpi sen rajoja ja mahdollisuuksia määrittäen, eikä eettisten periaatteiden noudattaminen voi jäädä vain teknisten asioiden toteuttamisen varaan. (Mt.)

Kodittomia naisia haastatelleen Riitta Granfeltin (1998) mukaan on ongelmallista, jos tutkimukseen osallistuja mielletään vain tietolähteeksi, joka on olemassa tutkijan omia tarkoituksia varten. Haastattelutilanteessa onkin aina läsnä hierarkkinen elementti; haastattelijä määrittää kysymykset ja myös sen, kuinka vastauksia tutkimuksessaan tulkitsee. (Mt., 37–38.) Toisaalta haastateltavalla on hallussaan tutkijaa kiinnostavat kokemukset ja tieto. Ilman hänen panostaan ei olisi tutkimustakaan. Kertojalla on valta kertoa tai olla kertomatta tarinansa (Eronen 2012, 18). Hän on yhdessä tutkijan kanssa tiedon tuottaja. Hedelmällinen haastattelu vaatii sen, että kumpikin osapuoli kokee saavansa tilanteesta jotain itselleen. Toivon, että tutkimukseen osallistuneet kokivat tilanteen mahdollisuutena omien ajatustensa selkiyttämiseen. Useampi kertoja myös

ilmaisi halunneensa osallistua tutkimukseen siksi, että on nähnyt omien kokemusten jakamisen usein hyödyttävän muita samankaltaisissa tilanteissa olevia.

Laadullisen tutkimuksen eettisessä pohdinnassa ei voi unohtaa tutkijan sidoksia. Pohjola (2003b, 56) haastaakin tutkijan pohtimaan oman taustan ja arvojen vaikutusta tutkimusprosessiin ja kertomusten sisällön käsittelyyn. Itse en ole elänyt sijaishuollossa. Ulkopuolisuus ja sen tuoma kokemuksellinen ymmärtämättömyys kertojien todellisuudesta lienee sekä etu että haitta. Pohdin kuitenkin, voiko ihminen koskaan pohjimmiltaan ymmärtää toista ihmistä. Eikö ihminen joltain osin jää aina toiselle mysteeriksi? En ole myöskään työskennellyt sijaishuollon sosiaalityössä. Voi olla, että tästä syystä en ole osannut kysyä tai ottaa huomioon joitakin sijaishuollon työntekijän näkökulmasta keskeisiä teemoja. Tutkimus käsittelee kuitenkin sijaishuollosta aikuistuneiden näkemyksiä, joten en näe kokemattomuuttani sijaishuollosta merkittävänä haittana. Ulkopuolisuudesta voi myös olla hyötyä, sillä minulla ei ole ollut vahvoja ennakkokäsityksiä siitä, mitä tutkimuksen aineisto luultavasti tulisi sisältämään tai millaisia sijaishuollossa kasvaneiden parisuhteet tyypillisesti ovat.

Toivon, että huolellinen itsereflektio ja tutkimusraportin luonnosten käsittely tutkielmaseminaarissa auttavat minua selviytymään pahimpien ennakkoasenteiden ja oletusten sudenkuopilta. Onnistumistani tässä eettisen pohdinnan tehtävässä pystyvät ennen kaikkea arvioimaan ne kuusi henkilöä, joiden parisuhdetarinoiden ansiosta olen voinut tämän tutkimuksen toteuttaa. En ajattele heitä tiedonkeruun kohteina, vaan yhteistyökumppaneina, joiden panoksesta tutkimukseeni olen erittäin kiitollinen (kts. Pohjola 2003b, 57).

7 Parisuhteen merkitys

Tässä luvussa vastaan ensimmäiseen tutkimuskysymykseen siitä, mitä parisuhde merkitsee sijaishuollosta aikuistuneille. Aineiston kertomuksissa parisuhteen merkitystä pidettiin suurena. Parisuhteen hyvät ja huonot ajat heijastuivat myös muuhun elämään. Parisuhteen merkitys hahmottui kertomuksissa sitä kautta, mitä kertojat olivat yhtäältä joissakin suhteissa kaivanneet, mutta eivät olleet saavuttaneet. Toisaalta merkitys hahmottui niiden asioiden kautta, joita kertojat pitivät tärkeinä ja saavutettuina asioina erityisesti nykyisissä parisuhteissaan.

Myös Sarianna Reinikaisen väitöskirjatutkimuksen (2009) perusteella ymmärtävän ja läheisen puolison löytymisellä on ollut suuri merkitys sijaishuollosta aikuistuneiden elämässä. Parisuhde on voinut parantaa elämänhallintaa ja itsetuntoa, sekä lisännyt turvallisuuden tunnetta. Usein tällaisen suhteen löytäminen oli kuitenkin kestänyt aikansa ja hyvää suhdetta edelsi haitallisia suhteita. (Mt., 110–111.)

Tässä luvussa hahmotan kertojien parisuhteelle antamia merkityksiä neljän kategorian kautta, jotka ovat *turvallisuus*, *kuuluvuuden tunne*, *kumppanuus* ja *läheisyys*. Parisuhteessa keskeisiksi ja merkityksellisiksi kerrotut asiat olivat usein sellaisia, mitä vailla kertojat kokivat olleensa aikaisemmassa elämässään (kts. myös Reinikainen 2009, 99–100). Tämä tekee parisuhteen merkityksellisyyden erityiseksi juuri sijaishuollosta aikuistuneiden kertomuksissa.

7.1. Turvallisuus

Tässä tutkimuksessa parisuhde merkitsi kertojille turvallisuutta. Kertojat kuvasivat turvallisuuden tunteen parisuhteessa olevan ensiarvioisen tärkeä, sillä moni ei ollut kokenenut turvallista ja luotettavaa läheissuhdetta koskaan ennen. Olen liittänyt turvallisuuden kategorian alle myös kertomuksissa esiintyneen puheen luottamuksesta, avoimuudesta ja toisen tukemisesta.

Turvallisuuden merkitys parisuhteessa on myös havaittavissa Beckin ja Beck-Gernsheimin teoksessa *The normal chaos of love* (1995, 191–192). He pohtivat rakkauden merkityksen muuttuneen viime vuosisatoina merkittävästi; 1800 –luvulla

rakkaus nähtiin vastakohtana porvarillisille normeille. Rakkaus oli eksoottista, epävarmaa ja symboloi houkutusta. Nykyään sen merkitys on heidän mukaansa päinvastainen; rakkaus merkitsee turvaa vihamielistä maailmaa vastaan. Kun maailma on pirstaleinen ja epävarma, kohdentuu toivo turvan löytymiseen parisuhteesta.

Luottamuksen teema toistui kaikissa tämän tutkimuksen aineiston kertomuksissa parisuhteesta. Tulos on yhteneväinen vuoden 2003 perhebarometrin kanssa, jonka perustella luottamusta pidettiin yhtenä tärkeimpänä tekijänä hyvässä parisuhteessa (Paajanen 2003, 38). Tämän tutkimuksen aineistossa luottamus tarkoittaa käytännössä esimerkiksi varmuutta siitä, ettei toinen hylkää tai jätä. Turvallisessa suhteessa uskaltaakin suunnitella kumppanin kanssa yhteistä tulevaisuutta.

”-- mä oon antanu itelle nyt kans luvan unelmoida ihan niist kivoistakin jutuista. -- jutellaan et sit kun ostetaan asunto niin mistä päin se ostetaan. Ja ollaan tollasii asioita niinku, mitä mä en ehkä kuvitellut että koskaan kukaan haluaa ehkä mun kanssa tehdä --”

”Osataan suunnitella tulevaisuutta yhdessä ilman minkäänlaista vaikeutta.”

”-- kun me nähdään vaikka joku vanhempi pariskunta, et ’tollein mekin mennään sit käsi kädessä vanhana’, että ajatuksena on aina, että vanhuuteen asti.”

Kertojat kokivat, ettei toisen kanssa voi olla parisuhteessa, jos luottamusta ei ole. Suhde luottamukseen oli kertomuksissa jännitteinen, sillä sen ympärille liittyi myös epävarmuuksia. Alla olevasta sitaatista on nähtävissä, että vaikka kokisi kumppanin luottamuksen arvoiseksi, voivat lapsuuden ja nuoruuden pettymykset ja hylkäämiset vaikeuttaa luottamuksen syntymistä.

”Luottamus. Et se on niinku yksinkertaisesti. Jos ei pysty luottaan ni mä en pysty hengittään.”

”Mut sit taas toisaalta se, että uskaltaa heittäytyä myös siihen, että sitten kun tulee niitä hetkiä et pitää luottaa siihen toiseen, et sit mä oikeesti kans luotan. Koska se voi olla meillä, ketä on monesti satutettu ja on se lapsuus semmosta, se voi olla tosi hankalaa se luottaminen.”

Turvallisuus on myös toisen tukemista. Toisen tukeminen parisuhteessa voi olla kannustamista tai konkreettista puolustamista. Puoliso voi tarjota varhain itsenäistyneille

ja itsestään vastuuta kantaneille tunteen siitä, että he voivat hetkeksi hellittää ja olla turvassa tai hoivattavina. Osa koki myös, että kumppani oli ollut suuri tuki oman vaikean menneisyyden käsittelyssä.

”On ihanaa, et sulla on joku johon sä voit nojata. Joku on jossain sua varten. Totta kai siinä aina jossain vaiheessa arki tulee, mut ennen kaikkea mulle tulee mieleen turvallisuus, et se on tuki ja turva. Sitä mä luulen et mä oon kaivannu aika paljo.”

”Semmonen asia mitä mä oon aina halunnu poikaystäväältä on se, et mä haluan tuntee itteni välillä vähän pienemmäks kun on. Et mulla on se mahdollisuus niinku, ei nyt vajota lapsen tasolle, mut kuitenkin tavallaan, et tuntee ittensä vähän pieneks ja haavoittuvaks tai hauraaks. Et se ihminen pystyy käsitteleen sen. Et hänen mielensä on sen verran vahva, et hän pystyy käsitteleen sen.”

”Miestäni tuen välillä työhön liittyvissä asioissa ja kun on joutunu luopumaan läheisestään ihmisestä niin tietysti tällaisessa. Mutta hän on mielestäni tukenut minua kaikista eniten siinä kun olen sairastellut nyt aika paljon. --- Yksi iso asia oli tietysti tämä äitini kuolema, kun en osannut suhtautua oikein siihen ja hän tuli sitten mukaani tukemaan minua sinne vaikka ei ollut ikinä nähnytäkään häntä.”

Turvalliseen parisuhteeseen kuuluu myös avoimuus, joka ilmenee sekä avoimena kommunikaationa että mahdollisuutena olla oma itsensä toisen seurassa. Kertojat pitivät tärkeänä, että myös suhteen ongelmista ja vaikeista asioista pystytään keskustelemaan. Kommunikaatio ja ristiriitojen ratkaisukyvyt nähtiin merkittävänä parisuhdeonnan edistäjinä myös vuoden 2009 perhebarometrissä ja toisaalta kommunikaation puute yhtenä eron johtavana riskitekijänä (Kontula 2009, 98, 115). Myös Maksimaisen (2010, 202–206) parisuhdetta ja eroa käsittelevässä väitöskirjassa kommunikaatio nähtiin parisuhteen onnistumisen ja jopa sen olemassaolon ehtona. Jallinoja (1997, 139) puolestaan kirjoittaa postmoderneille parisuhteille tyypillisestä suhdetyöstä, mikä tarkoittaa suhteen hoitamista puhumalla ja tarkkailemalla suhteen tilaa. Olen liittänyt kommunikaation turvallisuus –kategorian alle siitä syystä, että kertomuksissa kommunikaatio liitettiin ennen kaikkea osaksi turvallista ja luottamuksellista suhdetta, jossa uskalletaan ja voidaan puhua asioista ja tiedetään puolin toisin, mitä toiselle kuuluu.

”Et sit ku se ongelma tulee vastaan, niin käsitellään se sitten. Et pystyy kuitenkin avoimesti puhumaan niistä, et hän kuitenkin kuuntelee. Et päästään puhumaan niistä asioista. Se on ehkä mulle se ykkösimmästä ykkönen. No sitten tietty luottamus on tosi tärkeätä mulle. Et jos mä sen kerran menetän, ni mun on tosi tosi vaikee luottaa uudestaan sit ihmisiin.”

”Pystytään juttelemaan kaikista asioista, on niin sanottu luotettava suhde. Ollaan avoimia joka asiassa.”

”Täs suhteessa on tilaa kummankin olla epätäydellinen.”

Kertojat kokivat, että kumppanin erilainen tausta oli rikkaus ja esimerkiksi pääsy osaksi puolison perheyhteisöä oli tärkeää. Moni mainitsi kumppanin tulevan ”normaalista” perheestä. Toisaalta kertojat olivat huomanneet, että erilaisen perhetaustan takia puolison on vaikea ymmärtää kertojan taustasta kumpuavia ongelmia tai reaktioita. Osa kertojista koki, että ongelmien ja oman taustan käsittely kumppanin kanssa kuormitti tätä liikaa, vaikka kumppani olisikin ollut halukas keskustelemaan ja auttamaan. Osa kertojista piti parisuhteen hyvinvoinnin kannalta tärkeänä, että on muitakin henkilöitä, joiden kanssa omaa taustaa käsittelee. Tällainen henkilö saattoi olla samanlaisesta taustasta tuleva ystävä. Usealla kertojalla myös oli tai on ollut terapiakontakti. Oman epätäydellisuuden ja vajavaisuuden näyttäminen puolisolalle on osa turvallista suhdetta ja mahdollisuutta olla oma itsensä.

Turvallisuus ei liittynyt kertomuksissa taloudelliseen turvallisuuteen. Vuoden 2003 perhebarometrissä selvitettiin parisuhteen merkitystä kyselykaavakkeen avulla. Noin 70 prosentille tutkimukseen osallistuneista parisuhde merkitsi taloudellista turvallisuutta. Taloudellisen turvallisuuden merkitys korostui erityisesti avioliitossa olevien vastaajien keskuudessa. (Paajanen 2003, 31–32) Onkin mielenkiintoista, että turvallisuus liittyi tämän tutkimuksen aineistossa lähes yksinomaan emotionaaliseen turvallisuuden tunteeseen ja apuun vaikeissa tilanteissa. Taloudelliset kysymykset mainittiin aineistossa pariin otteeseen siihen liittyen, että puolison kanssa samanlaisia perheen talouteen tai rahankäyttöön liittyviä arvoja pidettiin tärkeinä.

7.2. Kuuluvuuden tunne

Parisuhde merkitsi tämän tutkimuksen kertomuksissa myös kuuluvuuden tunnetta; On mahdollisuus olla osa jotakin. Kertomuksiin sisältyi paljon mainintoja heikosta tukiverkostosta ja esimerkiksi katkenneista suhteista omiin sukulaisiin, mutta parisuhteessa ollessa ei tarvitse olla yksin. Joillekin kertojille parisuhde merkitsi myös mahdollisuutta saada oma perhe ja lapsia. Kuuluvuuden tunne ilmeni aineistossa myös siten, että kertoja koki tunnetasolla kuuluvansa yhteen puolisonsa kanssa. Alla olevissa

sitaateissa on havaittavissa parisuhteen merkitys kuulumisena johonkin tai kuulumisena yhteen puolison kanssa.

”Parisuhde on iso osa elämääni, ja on hyvin tärkeä monella tapaa, varsinkin kun mulla ei ole oikeastaan muuta perhettä.”

”Meidät on luotu yhteen, aivan kuin kaksi magneettia olisi laitettu yhteen eikä niitä saa enää irti millään.”

Myös Beckin ja Beck-Gernsheimin (1995, 191–192) mukaan rakkaus on postmodernissa ajassa vaihtoehto yksinäisyydelle ja unelma siitä, että kuuluu johonkin. Niin ikään Jallinojan (2000, 43–45) mukaan parisuhde mahdollistaa kokemuksen ”meistä” ja kuulumisesta johonkin. Kertojat kokivat myös, että kumppanin lisäksi parisuhteen kautta tutustuu uusiin ihmisiin, kuten kumppanin ystäviin ja perheeseen. Kumppanin kautta pääsi osaksi laajempaa sosiaalista verkostoa. Moni koki tärkeänä kuulumisen osaksi puolison perheyhteisöä, sillä yhteyksiä omiin sukulaisiin ei juurikaan ole. Kertojat kokivat myös, että kumppanin perheyhteisön kautta on mahdollisuus nähdä, millaista tavallinen perhe-elämä voi olla.

”Nyt on tää puoliso. Ja sitten hänen perhe, lapset ja näin. Et on tullu vähän niinku sellanen uus perhe.”

”Ensirakkauteni parisuhteen, et se perhe oli aivan loistava. Et saa uusia aluevaltauksia ihmisestä ja kuuluu ikään kuin perheeseen, semmosen kuuluvuuden sai.”

”On onneks tullu kivasti poikaystävän perheen osalta et me käydään siellä aika säännöllisesti syömässä. Ja vähän paapottavana. Mä ite huomaan, mä tykkään siitä ihan sikana. --- Sen tunnelman seuraaminen on itelle tosi tärkeätä, et näkee sitä normaalia perhe-elämää.”

Myös Reinikaisen (2009, 156–157) tutkimuksessa nousi merkittävästi esiin haastateltujen nuorisokodissa asuneiden tarve yhteenkuuluvuuteen toisten kanssa. Reinikaisen mukaan tunnetasolla tärkeiden ihmissuhteiden merkitys sijaishuollossa kasvaneiden hyvinvoinnin edistäjänä onkin monessa tutkimuksessa todettu. Kiinnostavia yhtäläisyyksiä kuuluvuuden tunteen merkityksestä löytyy esimerkiksi sijaishuoltoaikana äidiksi tulleiden kokemuksia kartoittaneista yhdysvaltalais tutkimuksista (Aparicio ym. 2015, Radey ym. 2016). Tutkimuksissa haastateltuja yhdisti kokemus siitä, että lapsen saamisen myötä he kokivat ensimmäistä kertaa varauksetonta rakkautta. Lasta kohtaan tuntemansa rakkauden ja lapsen osoittaman rakkauden myötä haastateltavat oppivat myös

arvostamaan ja rakastamaan itseään. (Aparicio ym. 2015, 51.) Kaipuu rakkauteen ja yhteenkuuluvuuteen, sekä sitä kautta itsensä rakastamisen oppiminen ovat asioita, jotka yhdistävät kaikkia ihmisiä. Oman näkökulmansa asiaan tuo kuitenkin se, että sijaishuollossa kasvaneilla ei ole aina ollut mahdollisuutta tällaiseen suhteeseen lapsuudessaan. (Reinikainen 2009, 156–157.)

7.3. Kumppanuus

Parisuhde merkitsee kertojille myös kumppanuutta. Tämä tarkoittaa sitä, että puoliso on henkilö, jonka kanssa arkea jaetaan. Tärkeiksi asioiksi mainittiin yhdessä tekeminen, arkinen yhdessäolo ja ystävyys kumppanin kanssa. Kertojat sanoivat puolison olevan heidän paras kaverinsa ja puolison kanssa vietettiin paljon aikaa. Arkisten asioiden tekeminen yhdessä koettiin tärkeäksi ja jotkut kertojista olivat myös työskennelleet yhdessä puolisonsa kanssa. Eräs kertojista kuvasi kumppanuuden puutetta yhdeksi aikaisemman parisuhteen päättymiseen liittyneeksi tekijäksi.

”Meillä on kauheen hauskaa ja ollaan niinku parhaat kaverit.”

”Mennään kauppaan yhdessä ja me touhutaan tosi paljon yhdessä, mä oon ollu jopa töissä yhtä aikaa mun miehen kanssa ja kotona yhtä aikaa sitte. Semmosta elämää yhdessä.”

”Varmaan just siihen ystävyYTEEN ja kumppanuuteen ja semmoseen, et saa olla oma itsensä parisuhteessa. Ja tasavertainen. Et se on ehkä ollu se suurin.”

”Meillä ei ehkä ollu sellasta ystävyssuhdetta, eikä keskusteluyhteyttä. --- Se suhde ei kehittynyt kumppanuudeksi.”

Kumppanuuden merkitys nousi selkeästi esiin myös vuoden 2003 perhebarometrissä, jossa ilojen ja surujen jakaminen koettiin selkeimmin parisuhteessa merkitystä tuottavaksi asiaksi. Tätä kutsuttiin tutkimuksessa tunnekumppanuudeksi ja sen koki merkittäväksi yli 95 prosenttia vastaajista. (Paajanen 2003, 31–32.) Kumppanuus on tämän tutkimuksen aineistossa myös sitä, että suhde on tasavertainen. Tasavertainen suhde ilmeni esimerkiksi haluna välttää perinteiseksi koettuja sukupuolirooleja, jossa nainen on vastuussa kodista ja mies perheen elättämisestä. Aikaisemmissa suhteissa ilmennyt kumppanuuden tai tasavertaisuuden puute koettiin suurena puutteena ja omaa hyvinvointia heikentävänä asiana.

”Parisuhteessa mä toivon niinku just tasavertaista kumppania. Et ei oo se mies joka tuo ruuan pöytään. Ja mä oon kotona siivoomassa. Vaan et molemmat kehittää itseään ja luo sitä omaa uraansa. Ja jos meneeki et molemmat on myöhään töissä niin sit tilataan ruokaa tai ostetaan kaupasta jotain valmista, et ei tehä asioita, niin no vanhanaikaisesti. Tai sillei perinteisesti, vaan tavallaan luodaan se oma suhde siinä. Et se on ehkä se isoin siinä, tasa-arvoinen eläminen.”

”Meil ei oo parisuhteessa ollu semmosia miehen juttuja ja naisten juttuja.”

”Hänellä oli semmonen asenne, et vaikka hänellä ois ollu ehkä aikaa, niin hän ei kokenu, että hänen tarvii esimerkiksi auttaa kotitöissä tai lastenhoidossa.”

Myös perhebarometrin tutkimuksissa suomalaisista parisuhteista juuri tunne parisuhteen oikeudenmukaisuudesta on noussut yhdeksi merkittäväksi parisuhdeonnan selittäjäksi. Toinen onnellisuutta selittänyt tekijä oli parisuhteen osapuolten samanlaisuus esimerkiksi arvojen, ajankäytön ja elintapojen suhteen. (Kontula 2009, 71, 95; Paajanen 2003, 32–33.) Parisuhdekertomuksissa suhtautuminen kumppanin samanlaisuuteen oli kahtalaista. Useampi kertoja mainitsi tärkeäksi, että pariskunnalla olisi pääpiirteittäin samankaltaiset arvot. Erilaisuus puolestaan luonteen osalta saattoi olla parisuhteen toimivuutta edistävä tekijä. Pari kertojaa mainitsi puolison olevan itseä rauhallisempi ja vakaampi, mikä helpotti ristiriitatilanteiden ratkaisemista. Kertojat kokivat, että rauhallisella puolisoilla on itsellekin tasaava vaikutus ja puoliso auttaa pitämään jalat maassa.

7.4. Läheisyys

Parisuhde merkitsee kertojille mahdollisuutta läheisyyteen ja läheisyyden harjoitteluun. Läheisyyden teema oli noussut esille jo tämän tutkimuksen alkusysäyksenä toimineissa SOS-Lapsikylän työpajoissa (Pursi & Savisalo 2016). Läheisyys voi tarkoittaa sekä emotionaalista kykyä tulla lähelle että fyysistä läheisyyttä (Kontula 2016, 11–12). Parisuhde tarjoaa mahdollisuuden harjoitella läheisyyden antamista ja vastaanottamista. Moni kertojista mainitsi läheisyyden merkitykselliseksi osaksi parisuhdettaan. Läheisyys ilmeni kertomuksissa muun muassa emotionaalisena läheisyytenä. Emotionaalisen läheisyyden saavuttaminen vaatii sitä, että toinen on henkisesti läsnä arkea ja ajatuksia jakamassa. Läheisyyteen liittyy intiimisuuden käsite, joka läheissuhteita tutkineen sosiologin Lynn Jamiesonin (1998, 158) mukaan tarkoittaa prosessia, jossa ihmiset

pitävät yllä yhteyttä toiseen puhuen, kuunnellen, ajatuksia jakamalla ja tunteita näyttämällä. Kuten muihinkin parisuhteessa merkityksellisiksi koettuihin asioihin, myös läheisyyteen liittyi kertojilla ristiriitaisia tunteita ja kokemuksia. Osa kertojista pohti omaa aikaisempaa kyvyttömyyttään läheisyyteen ja läheisten suhteiden luomiseen. Parisuhde nähtiin mahdollisuutena näiden asioiden harjoitteluun.

”Oon mä sillai monta kertaa joskus illalla tökänny miestä kun se on siinä vieressä, et ’hei mulla on ikävä sua’. Et on ollu liian pitkään yhdessä mutta yksin.”

”(Parisuhde merkitsee LF) läsnäoloa.”

”Mä oon imeny semmosii ihmisiä joilla on ehkä jotain tunne-elämän vajautta. --- Ja sit mä oon takertunu semmosiin ihmisiin jotka ei oo kyenny tuleen lähelle.”

Emotionaalisen läheisyyden lisäksi kertomuksissa puhuttiin fyysisen läheisyyden merkityksestä.

”Iteltä on puuttunu tosi paljon semmonen fyysinen läheisyys. Et se on tuonu tosi paljon.”

”Koen läheisyyden erittäin tärkeäksi jostain syystä.”

”Ja olihan hän myös huumorintajunen ja hauska, mut semmoseen läheisyyteen hän ei kyenny, et ois pidetty kädestä kiinni ja näin. Mut sit se et miten rikkinäinen mä oon ite ollu sit sillon, et oonko mäkään sitten oikeesti kyenny.”

On mahdollista tulkita, että kertomusten puheessa läheisyydestä puhuttiin muun fyysisen läheisyyden ohella myös seksuaalisesta läheisyydestä. Suomalaisessa parisuhdetutkimuksessa seksuaalinen tyytyväisyys on noussut esiin merkittävänä asiana parisuhteen onnellisuuden kannalta (Kontula 2016, 68–69; myös Reuna 1998). Kontrasti syntyy siitä, että aihetta käsitellään runsaasti parisuhdetutkimuksessa, mutta tämän tutkimuksen aineistossa se loistaa poissaolollaan. Aihetta sivuttiin parissa kertomuksessa puhuttaessa muiden ihmisten parisuhteista. Näissä kohdissa seksitön parisuhde tai pariskunnan nukkuminen eri huoneissa kuvattiin esimerkkeinä huonosta parisuhteesta.

En ajattele aiheen vähäisen käsittelyn liittyvän siihen, etteikö seksuaalisuuteen liittyvillä kysymyksillä olisi merkitystä kertojien parisuhteissa, vaan siihen, minkälaista puhetta

haastattelutilanne mahdollistaa ja kutsuu esiin. Seksuaalisuutta käsittelevien tutkimusten aineisto onkin usein kerätty lomakkeilla (esim. Kontula 2016). Maksimaisen (2010, 203) mukaan terapeutin parisuhteesta puhumisen eetos rajaa usein ulkopuolelleen seksuaalisuuteen liittyvän puheen sen keskittyessä esimerkiksi puheeseen parisuhteen hoitamisesta ja kommunikaatiosta. Myös Ruthellen Josselsonin (2002, 46–47) mukaan kulttuurinen tapa puhua parisuhteesta rajoittaa aiheeseen liittyviä haastatteluja. Parisuhdepuheen sanastoon kuuluu esimerkiksi puhe sitoutumisesta, kunnioituksesta tai yhteisistä arvoista, mutta tätä henkilökohtaisemmalle tasolle ei ehkä löydy sanoja.

8 Merkityksen muodostuminen ja sisäinen tarina

Tässä luvussa käsittelen toista tutkimuskysymystä siitä, miten parisuhteen merkitys muodostui kertomuksissa suhteessa sisäisen tarinan muutokseen. Hännisen (2000, 55–70) mukaan ihminen pyrkii selittämään, ymmärtämään ja merkityksellistämään elämäänsä sisäisen kerronnan kautta. Hänen mukaansa sisäisen tarinan käsite ”on käyttökelpoinen jäsennysväline, kun halutaan ymmärtää, miten elämän merkityksellisyyden kokemus muodostuu” (mt., 13). Yksittäiset kertomukset, kuten tämän tutkimuksen aineiston kertomukset, eivät esitä kokonaista sisäistä tarinaa. Silti jotain osia sisäisestä tarinasta on havaittavissa kertomuksen kautta. Sisäinen tarina ei ole kiinteä ja muuttumaton kokonaisuus, vaan se muodostuu vuorovaikutuksessa toisten kanssa omaa tarinaa kerrottaessa. Sisäisellä tarinalla voi myös olla vaikeiden kokemusten yli kantava vaikutus sen tehdessä tapahtunutta ymmärrettäväksi. (Mt.)

Aineiston kertomuksia lukiessani huomasin niissä erottuvan sisäisen tarinan muutoksen kaaren, joka mielestäni kuvastaa parisuhteen merkityksen muodostumista. Parisuhteen merkitys muodostuu aineistossa suhteessa sisäiseen tarinaan. Merkitystä hahmotetaan myös suhteessa siihen, miten oma elämäntarina nähdään osana laajempaa sijoituksesta aikuistuneiden tarinaa. Käsittelen tässä luvussa merkityksen muodostumista ja sisäistä tarinaa irrallisuuden ja kasvun tarinoiden kautta. Sisäinen tarina näyttäytyy myös kertojien tavassa sijoittaa oma parisuhteen tarinansa osaksi laajempaa sijoituksesta aikuistuneiden tarinaa.

8.1. Irrallisuuden tarina

Lapsuuden, nuoruuden ja aikaisempien suhteiden vaiheista kerrottaessa kertojat tuottivat tarinaa irrallisuudesta, itsensä etsimisestä ja epävarmuudesta. Olen nimennyt kyseiset osat irrallisuuden tarinaksi. Irrallisuuden tarinassa parisuhdetta pidettiin elämässä menestymisen ja ’hyvin menemisen’ mittarina. Parisuhde oli kertojilla usein elämän keskipisteenä ja sen merkitys muodostui todella suureksi. Kun itseä ei arvostettu ja näki itsensä negatiivisessa valossa, ei osannut vaatia kumppaniltakaan arvostavaa kohtelua. Moni kertoi kokemastaan henkisestä väkivallasta; nimittelystä, mitätöinnistä ja alistamisesta. Jotkut olivat myös pysyneet suhteessa kumppanin petettyä heitä. Kaipuu yhteyteen toisen kanssa ja pelko yksin jäämisestä peitti alleen parisuhteen puutteet. Moni

kertoi ajatelleensa, että huonokin parisuhde on parempi kuin ei parisuhdetta lainkaan, sillä halusi olla edes jollekin tärkeä. Kertojat kertoivat, että kaipasivat yhteyttä toiseen ihmiseen niin kovasti, että pienetkin oikeat sanat tai hyvät hetket korvasivat huonot hetket parisuhteessa.

”Mä vaan kuljin sen perässä. Mikäki tiskirätti vaan kun menin niin. Anto sen vaan tehdä kaikkee ilkeyksiä ja se petti ja kaikkee, sitten anto vaan aina anteeks.”

”Sit hän ilmeisesti alko käyttää jotain aineitakin ja soitti ja kerto et minun syy et hän käyttää niitä. Romutti tosi paljon sitä itsetuntoo siinä. Mikä oli ihan super epäreiluu mun mielestä. Kun ei se ollu mun tehtävä pitää sitä ihmistä pinnalla.”

”Mä en oo kyenny parisuhteisiin, et ehkä se on se suurin vaikeus mikä mul on ollu, et kun mä oon pelänny niin paljon hylätyks tulemista. Ja sit mä oon takertunu semmoseen ihmisiin jotka ei oo kyenny tuleen lähelle.”

”Kun ei ollu suhteessa ni aatteli, että on huono ja kaikki nyt aattelee et mä oon jotenki ruma, kukaan ei halua olla mun kanssa, et äkkiä piti löytää joku– vaikka ois jotain säätöä jonkun kanssa. Kuha oli vaan joku joka miellytti silmää, et oli vaan joku.”

Moni kertoi eristäytyneensä ystävistä ja osalla parisuhde vaikutti myös opiskeluun, sillä halu olla toisen kanssa ja miellyttää toista oli niin suuri. Parisuhde oli kaikki kaikessa ja elämän keskipiste. Kertojat kertoivat myös hylätyksi tulemisen pelosta ja siitä johtuvasta riippuvuudesta parisuhteessa, sekä vaikeudesta erota toimimattomastakin parisuhteesta. Kertojat kertoivat myös omasta rikkinäisyydestä ja kyvyttömyydestä emotionaaliseen läheisyyteen. Tämä aiheutti joillakin kykenemättömyyttä muodostaa kestävää parisuhdetta. Negatiivinen sisäinen tarina ja kestävän suhteen ylläpitämisen vaikeus yhdistyvät myös Razin ja kumppaneiden (2005) tutkimissa parisuhdetarinoissa. Tällöin ei itse ajatella olevansa kumppanin rakkauden arvoinen ja myös kumppani nähdään negatiivisessa valossa.

”Siin oli vähän aikaa et mä en käyny koulua et mä sain olla vaan toisen kanssa. Kaikki toiminta keskitty jotenki siihen ja kaikki muu oli siitä parisuhteesta pois. Että ei sit voinu tehdä mitään. Ja jossain vaiheessa mä en käyny koulussa eikä toinen käyny töissä. Me ei vaan tehty mitään. Me vaan oltiin kahestaan ja katottiin jotain telkkaria. Me oltiin tosi apaattisia.”

”Oli tosi paha mustasukkasuusongelma. Se ei ollu ehkä musta lähtösin vaan siitä toisesta, se toinen osapuoli oli tosi mustasukkanen. Mikä sit taas mulla teki sen, et mä eristäydyin jonkun verran. Mä en nähny niin paljon mun ystäviä ja tavallaan halus miellyttää sitä yhtä ihmistä.”

Myös Reinikaisen (2009, 100) mukaan moni hänen haastattelemansa nuorisokodista aikuistunut ajatteli jälkeinpäin, että ensimmäisissä suhteissa yksinäisyys ja irrallisuuden tunne saivat heidät sitoutumaan huonoihin parisuhteisiin. Huonoista suhteista oli myös vaikea irtautua, jos kumppani oli ainut läheinen ihmissuhde. Puolisolta haettiin turvaa ja hyväksyntää myös oman hyvinvoinnin kustannuksella, kuten tässäkin tutkimuksessa on ilmennyt.

8.2. Kasvun tarina

Irrallisuuden tarina ei kuitenkaan jäänyt vahvimmaksi parisuhteen tarinoita leimaavaksi sisällöksi, sillä kertomuksissa oli havaittavissa muutos sisäisessä tarinassa. Kertojat olivat kyenneet erilaisten henkilökohtaisten prosessien, terapian tai parisuhteen avulla työstämään omaa menneisyyttään ja kehittämään itseään tai tulemaan jossain määrin sinuiksi menneisyytensä kanssa. Tämä ilmeni tuotettuna kerrontana parantuneesta suhteesta omaan itseen. Armollisuus itseä kohtaan ja kerronta itsensä arvostamisesta lisääntyi ja oli selkeästi läsnä nykyisen parisuhteen tarinoissa. Parisuhteen keskeisyys elämässä ja pakonomainen riippuvuus toisesta oli jäänyt taka-alalle ja moni osasi asettaa itsensä edelle ja huolehtia myös omasta hyvinvoinnistaan. Moni koki myös oppineensa enemmän itsestään ja parisuhteista aikaisempien suhteiden kautta. Negatiivisetkin tapahtumat koettiin monessa kertomuksessa osaksi nykyisyyttä sen kautta, miten ne olivat ohjanneet myöhempiä oivalluksia tai valintoja. Thomasin (2015) tutkimuksessa tällainen suhtautuminen liittyy osaltaan resilienssiin eli siihen, kuinka lapsuudessaan vaikeuksia kokeneet pärjäävät hyvin aikuisuudessa.

Sisäisen tarinan muutos ilmeni suuressa osassa tarinoita selkeänä käännekohtana, jolloin kertoja arvioi aikaisempaa elämäänsä suhteessa nykyhetkeen tai nykyiseen parisuhteeseen. Parisuhde koettiin kaikissa kertomuksissa todella tärkeäksi asiaksi, muttei enää elämän keskipisteeksi tai ainoaksi hyväksi asiaksi elämässä. Moni koki, että oma kasvu ja tasapaino itsensä kanssa oli mahdollistanut sen, että oli hakeutunut hyvään

parisuhteeseen itselle sopivan kumppanin kanssa. Eräs kertoja oli myös ennen nykyistä suhdetta prosessoinut sitä, että ehkä parisuhde-elämä ei ole enää häntä varten.

”Ja meil on siis ihan erilainen suhde mitä nää aikasemmat. Mä itse lopetin just terapian, et varmaan sekin on auttanut paljon et mä oon käsitelly asioita. Oppinu ehkä vähän arvostaan ja rakastaan itseäni.”

”Se oli ehkä ensimmäistä kertaa semmonen aika että ei ees ettiny ketään, että oli vaan ihan tyytyväinen. Mulla oli niinku työpaikka ja lapsella oli hoitopaikka ja että en mä tarvinnu siihen ketään.”

”Ajattelin ennen kun tapasin nykyisen miehen, että ehkä mun elämä menee niin, että sitä kumppania ei välttämättä löydykään. Et sekin oli semmonen tavallaan, et teki semmosta surutyötä ja hyväksyntää, et ehkä on näin.”

Sisäisen tarinan muutos näkyi kertomuksissa siinä, että moni kertoi pystyvänsä olemaan parisuhteessa oma itsensä epätäydellisenäkin ja oppineensa arvostamaan ja rakastamaan itseään. Osa kertoi kokevansa, että suhde on tasapainoinen ja elämässä on kumppanin lisäksi muutakin, kuten kavereita ja harrastuksia. Toisaalta moni koki, että parisuhteen ja oman sisäisen kasvun eteen on yhä tehtävä jatkuvasti töitä. Hyvässäkin parisuhteessa joutuu kasvokkain itselle vaikeiden asioiden tai omien rajojen kanssa. Kertomukissa olikin hyvin havaittavissa jännite ja tasapainoilu pyrkimyksessä yhtäältä erillisyyteen ja itsenäisyyteen ja toisaalta läheisyyteen ja yhteyteen toisen kanssa (kts. Hänninen 2000, 54).

”Nytkin kun mulla oli tää terapia, ni mä olin jo sitä ennen käsitelly tosi paljon asioita ite. Terapeutti sano sillon kun se alko, et se on niinku semmonen sakka mikä alkaa nousee sieltä, niitä asioita, niin se ei ollu niin rankka mitä mä luulin. Paljon sieltä tuli varmaan oivalluksia ja vahvistusta, mut en menny hirveen henkisesti kuralle siitä kuitenkaan. Et se ois ollu ehkä paikallaan se psykoterapia jo aikasemmin. Asiat on menny eteenpäin. Semmosta voimistumista on kyllä tapahtunu.”

”Tällä hetkellä se ku voi vaan olla oma ittensä ja se täydentää se toinen, ollaan erilliset ihmiset.”

”Tänhetkisessä suhteessa mä oon kasvanu ihan hirveesti, ihan niinkun henkisesti itseni kanssa, ja sit tän toisen osapuolen kanssa. On oivaltanu ihan hirveesti itestään. --- Aluks pelotti, et ku jotenki ittensä kaa on edenny niin hyvin, et johtuiks se nyt siitä toisesta ihmisestä taas. Et kompensoiko se jotain. Et jos se toinen ihminen lähtis, niin romuttuisko mul koko maailma.”

”Nykyisellä miehellä myös on ollu haastavia parisuhteita. Kyllähän se semmonen luottamuksen syntyminen vaatii oman aikansa. Et kyllä me tehdään sen kanssa töitä koko ajan.”

Kasvun tarina on hyvä esimerkki siitä, miten laadullinen tutkimus voi tuoda esiin yksilöllisiä tarinoita rekisteritutkimuksen takaa. Heinon ja Johnsonin (2010) toteuttamassa tutkimuksessa vaikeissa oloissa kasvaneiden lasten selviytymisen kannalta todettiin merkittäväksi, että heillä on merkityksellisiä ihmissuhteita, harrastuksia ja identiteettiä vahvistavia kannustavia kokemuksia. Kasvun tarinan kautta on nähtävissä, mitä tällainen voi arkielämän tasolla tarkoittaa.

8.3. Sijoittuminen osaksi laajempaa kertomusta

Hännisen (2000, 52) mukaan samanlaisia kokemuksia omaavien ihmisten keskuudessa syntyy tarinamalleja, jotka ohjaavat myös oman elämän tulkintaa. Näin on käynyt myös tämän tutkimuksen kertomuksissa. Kertojat suhteuttivat itsensä ja oman kertomuksensa osaksi laajempaa sijaishuollosta aikuistuneiden parisuhteiden tarinaa. Parisuhteen tarkastelu muodostui suhteessa siihen, miten oman parisuhdekertomuksen nähtiin sopivan tarinamalliin. Hännisen (mt.) mukaan sopivan mallitarinan puuttuminen voi joskus vaikeuttaa oman tarinan löytymisessä tai artikuloinnissa. Jos omaan tilanteeseen liittyvät mallitarinat ovat vain kielteisiä voi se tuottaa vaikeuksia positiivista tai rohkaisevaa mallia kaipaavalle.

Tämän tutkimuksen kertomuksista kävi ilmi, että moni kertoja ajatteli oman kertomuksensa poikkeavan tyypillisestä sijaishuollosta aikuistuneen parisuhdetarinasta. Tyypillinen tarina sisältää seuraavien sitaattien mukaan esimerkiksi ajautumisen huonoihin parisuhteisiin, muun elämän kärsimisen parisuhteen takia, nopean etenemisen parisuhteessa ja varhain vanhemmaksi tulemisen.

”Oon nähny myös paljon oman ikäluokan kavereita, jotka lähti *sijashuoltopaikasta* (paikan nimi poistettu) yhtä aikaa pois kun minä. Ne on ajautunu huonoihin parisuhteisiin ja toistaneet sitä samaa vanhaa. Mulle ei itelleni oo käyny niin. Mä tottakai nuorena pelkäsin et mä toistan samaa vanhaa. Ja joskus nuorenakin oli semmonen ajatus parisuhteista, että mitäs jos mullekin käy huonosti.”

”Jos puhutaan lastensuojelutaustaisten parisuhteista, niin semmosen yhtäläisyyden minkä mä oon huomannu, niin edetään ihan hirveetä vauhtia.

Et kolme kuukautta – asutaan yhdessä, kuus kuukautta – ollaan kihloissa, yhdeksän kuukautta – se lapsi tuleeekin jo. Niitä tarinoita on tosi paljon. Et se on ollu semmonen mitä mä en oo halunnut.”

”Kavereilla myös se (tausta LF) on vaikuttanu ihan hirveesti ja sanoisinpa että melkeen kaikilla mun kavereilla on ollu ainakin yks sellanen tuhoisa ja rasittava ja raskas parisuhde, just sen takia kun ei oo, ja itekki tietysti ihan pihalla asioista, ja sit ku ei tiä mitään, et minkäläinen mies ja mikä on normaalia. Ja poikaystävien takia on jätetty kouluja kesken ja ei oo menty töihin ja... Sillä on iso merkitys.”

Edellä olevista sitaateista voisi päätellä, ettei sijaishuollosta aikuistuneiden parisuhteiden mallitarina ole järin rohkaiseva. Toisaalta tämän tutkimuksen parisuhdetarinoista on havaittavissa, ettei parisuhdekertomus välttämättä päädy ”toistamaan samaa vanhaa”, kuten ensimmäisessä sitaatissa pelättiin. Huonot parisuhteet saattavat olla viimeisen sitaatin mukaisesti osa parisuhdetarinaa, muttei sitä yksin määrittävä tekijä. Usein tuhoisien tai raskaiden parisuhteiden jälkeen on päädytty myös toisenlaisiin, onnellisiin ja tasapainoisiin parisuhteisiin. Mallitarina saattaakin olla melko staattinen ja tiettyyn tilanteeseen pysähtyvä esimerkki parisuhteesta, joka ei sisällä todellisen elämän monimuotoisuutta ja yksilöllisiä elämäntarinoita.

9 Elämänhistorian yhteys parisuhteeseen

Tässä luvussa vastaan kolmanteen tutkimuskysymykseen siitä, mitä kertojat kertovat elämänhistoriansa yhteydestä parisuhteisiinsa tai ajatuksiinsa parisuhteista. Kiintymyssuhdeteorian mukaan ihmisellä alkaa lapsuudessa läheissuhteiden kautta muodostua ymmärrys itsestä, toisista ja ihmissuhteiden maailmasta. Yksinkertaistetusti jaoteltuna voidaan sanoa, että turvallisesti kiintyneet näkevät itsensä ja muut lähtökohtaisesti positiivisessa valossa, kun taas epävarmasti kiintyneet näkevät itsensä ja muut lähtökohtaisesti negatiivisesti. Negatiivinen itsensä näkeminen voi ilmetä eri tavoin: Voi olla itsenäinen ja pärjäävä, eikä odota muilta paljoakaan. Jotkut saattavat kokea itsensä haavoittuvana ja ahdistuneena kiintymyksen suhteen, mutta vaikutta muissa tilanteissa vahvoilta. Lapsen kasvaessa kiintymyssuhdetyyli muodostuu osaksi tapaa olla läheissuhteissa. (Mitchell 2002, 95–97.)

Kiintymyssuhteen ei kuitenkaan ajatella olevan muuttumaton tai deterministinen, vaan sen luonne voi muuttua elämän aikana. Valory Mitchell (mt.) on tutkinut haastattelujen avulla kiintymyssuhteiden muutoksen tarinoita ja esimerkiksi sitä, miten haastateltavat kokivat lapsuutensa tapahtumien vaikuttaneen aikuisuuden persoonallisuuteensa. Monilla lapsuuden epävarma kiintymyssuhde oli saanut turvallisessa aikuisuuden parisuhteessa kehittyä turvallisesti kiintymykseksi. Tämä tarkoitti esimerkiksi itsensä arvostamista ja kykyä luottaa toiseen. (Mt.) Pidän kiintymyssuhdeteoriaa mielenkiintoisena tapana hahmottaa kiintymyksen ja läheisyyden dynamiikkaa, mutta tässä tutkimuksessa olen Mitchellin tavoin kiinnostunut kertojien omista näkemyksestä elämänhistoriansa yhteydestä parisuhteisiinsa.

9.1. Puutteellinen parisuhteen malli

Tässä tutkimuksessa kertojat ottavat kantaa elämänhistoriaansa tilanteessa, jossa lapsuuden kokemukset ja sijaishuoltopaikkaan muuttaminen ovat tapahtuneet kauan aikaa sitten. Asioiden tarkastelu aikuisuudesta käsin vaikuttaa tapaan nähdä oma menneisyys ja sen yhteys nykyisyyteen. Nykyään vanhemmuutta käsittelevässä kirjallisuudessa aikakauslehdistä tutkimuskirjallisuuteen muistutetaan, että lapsen oikeus on ruuan, vaatteiden ja suojan lisäksi saada emotionaalista hoivaa, huomiota ja kunnioitusta. Näiden asioiden puute omaa lapsuutta muistellaessa saattaa tuntua kipeältä.

Toisaalta lapsuutta muistellessa voi nousta esiin ymmärrys vanhempia ja heidän elämäntilannettaan kohtaan. (Eronen 2012, 48.) Kummankinlainen suhde omaan menneisyyteen on tullut esille tämän tutkimuksen aineistossa.

Kaikilla kertojilla oli tavatessamme hyvin vähäinen kontakti biologisiin vanhempiinsa tai kontaktia ei ollut lainkaan. Useammalla kertojalla toinen tai molemmat vanhemmista olivat kuolleet. Moni kertoja ei muistanut paljoakaan lapsuutensa perhe-elämästä tai vanhempiensa parisuhteesta, eikä myöskään sijaishuoltoipaikka ollut tarjonnut mahdollisuutta aikuisen parisuhteen malliin.

”Emmä nähnyt heitä, semmosta parisuhdetta, et me oltiin niin pieniä.”

”Sit mä muutin sinne nuorisokodille. Ja siellä oli läjä ohjaajia, et ei sieltäkään sitten sitä mallia saanu.”

”Meillä oli siellä äiti, jonka kaa asuttiin. Sil ei ikinä ollu ees mitään poikaystävää, se oli vähä semmonen feministi.”

Kertojat pohtivat parisuhteen mallin puuttumisen tai haitallisen parisuhteen mallin olevan eri tavoin yhteydessä myös omiin parisuhteisiinsa tai ajatuksiinsa parisuhteesta. Menneisyyteen liittyi myös huonoja muistoja. Vanhempien toimimattoman suhteen malli oli saattanut johtaa selkeään käsitykseen siitä, ettei itselle halunnut samanlaista elämää. Moni koki puutteellisen mallin syyksi sille, ettei ole tiennyt, miten parisuhteessa ollaan tai miten toista voi kohdella. Parisuhteen mallin puuttuminen saattoi liittyä myös siihen, ettei oikein tiennyt millaista tulevaisuutta parisuhteelta haluaa. Osa kertojista kertoi käsityksensä parisuhteesta perustuneen toisilta nuorilta opittuun ja esimerkiksi elokuvaan ja kirjoihin.

”Se ei kyl ollut mikään hyvä malli, sellaisen parisuhteen malli missä juopoteltiin koko ajan. En muista siltä ajalta mitään, eikä ole kerrottu asuivatko (yhdessä LF). Sen tiedän, etten haluu itselleni sellasta tulevaisuutta.”

”Siitä ei muista mitään kun on asunu kotona. Sillon äiti ja isä, ne kyl oli siellä mejän kanssa mutta en mä oikeen muista siitä ajasta mitään, et oli niin pieni. Se on varmaan ollu yks osa sitä et, ku ei oo nähny mitään, että mimmonen on se kahen aikuisen ihmisen oleminen, ni varmaan tuonu osansa siihen että on ollu niin pihalla, et miten mua saa kohdella tai miten kohtelee muita siinä parisuhteessa.”

”Sitä semmosta normaalia parisuhdetta ei oo niinku nähny. Sit on vaan kuullu juttuja ja tavallaan se semmonen leffamaailma, luin tosi paljon kirjoja.”

Myös Wängqvistin ja kumppaneiden (2016) toteuttamassa tutkimuksessa omien vanhempien parisuhteen koettiin vaikuttavan haastateltujen ajatuksiin parisuhteista. Ne, joiden vanhemmat olivat yhä yhdessä, kokivat näiden tarjoaman mallin tärkeänä omien parisuhteidensa kannalta. Eronneiden vanhempien lapset pohtivat, voiko pitkä suhde koskaan onnistua. Toisaalta he usein kokivat parisuhteeseen panostamisen erityisen tärkeäksi juuri siksi, että omien vanhempien suhde ei ollut toiminut.

9.2. Hyviä muistoja ja kokemuksia

Puutteellisten tai huonojen parisuhdemallien lisäksi kertomuksiin sisältyi myös hyviä muistoja lapsuudessa koetusta rakkaudesta, huolenpidosta tai hyvistä parisuhteen malleista. Lapsuutta muistella saattoi myös löytyä ymmärrystä vanhempien valintoja ja elämäntilannetta kohtaan. Hyvä muisto omasta vanhemmasta on esimerkiksi ensimmäisen sitaatin muisto kertojan isästä. Isästä kertomisesta välittyy arvostus ja lämmin suhtautuminen tätä kohtaan, ja isän toiminta koettiin hyvänä mallina parisuhteessa olemisesta. Toisessa sitaatissa puolestaan koetaan vanhempien parisuhteen näyttäneen mallia pitkästä ja kestävästä parisuhteesta. Kuten kolmannesta sitaatista näkyy, liittyy lapsuuteen myös muistoja tavallisesta perhe-elämästä.

”Mul on kuitenkin isä ollu kauheen kiltti ja semmonen pitkämielinen. Ja isä oli myös uskollinen äidille, vaikka äiti ei ollut, että sit mä oon saanu onneksi sieltä vähän semmostakin mallia.”

”Vaikka oli ehkä paljon riitoja, mut joku siinä toisessa ihmisessä veti puoleensa. Oisko ne ollu varmaan kolme-neljäkymmentä vuotta kuitenkin yhdessä. Et vaik ei oo naimisissa niin se on aika pitkä matka olla yhdessä. Semmosen mallin mää oon nähny.”

”-- oon ollu aika pieni silloin kun mää oon semmosta perhe-elämää varsinaisesti nähny. Ei mulle mitenkään kylmäkiskostakaan tuu semmosta että, et meil oli niinku perhe-elämää ja perhe kokoontu esimerkiks niinku syömään äidin tekemää ruokaa ja sen sellasta.”

Monella oli myös muita elämän varrella tärkeäksi tulleita läheissuhteita. Jotkut kokivat suhteen sijaisäitiin olleen hyvä ja pitivät tähän edelleen yhteyttä. Ystävän äiti oli myös

ollut joillekin kertojille tärkeä tuki lapsuudessa tai nuoruudessa. Joidenkin läheisten ihmisten kautta on ollut myös mahdollista nähdä arkista ja hyvää parisuhde- ja perhe-elämää. Tällaisiksi ihmisiksi kertomuksissa mainittiin esimerkiksi ystävien vanhemmat tai sisarukset ja tädit perheineen.

”(Sijais- LF) äidin malli on ollut mikä on ollut paljon parempi. Mistä siis on löytynyt rakkautta.”

”Mut sen jälkeen kun meijät sijoitettiin niin mä rupesin käymään säännöllisesti hänen (täti LF) luonaan. Se on ollu mulle sellanen roolihaamo, tärkeä ihmissuhde mun elämässä.”

”Mun parhaan ystävän äiti on auttanut aina.”

Vähäisistä sosiaalista verkostoista huolimatta usealla kertojalla oli kokemuksia välittävästä ihmissuhteesta lapsuudessaan tai nuoruudessaan. Tällaiset välittämisen tai sosiaalisen tuen kokemukset ovat tärkeitä. Ne voivat vaikuttaa positiivisesti itsetuntoon ja auttaa luottamuksellisten suhteiden muodostamisessa muihinkin ihmisiin. Sosiaalisen tuen merkitys korostuu erityisesti vaikeina hetkinä tai elämän käännekohtissa, kuten valmistumisessa, mennessä naimisiin tai oman lapsen syntyessä. (Singer ym. 2013, 2111.)

9.3. Reaktiot ja käyttäytymismallit

Kertomuksista ilmeni, että moni koki tiettyjen käyttäytymismalliensa tai reaktioiden johtuvan omasta vaikeasta elämänsuhteestaan. Jotkut kertoivat ottavansa parisuhteessa helposti huolehtivan roolin ja paljon vastuuta, kuten lapsuudessaankin olivat jo tehneet. Osa kertoi myös äkillisistä raivo- ja itkukohtauksistaan, itsehillinnän vaikeudesta tai esimerkiksi aistiärsykkeiden aiheuttamista muistoista. Vaikeus luottaa toiseen saattoi ilmetä suhteissa kyttäämisenä, varmisteluna ja riippuvuutena. Hylätyksi tulemisen pelko saattoi näyttäytyä vaikeutena sitoutua tai hakeutumisenä parisuhteisiin, jossa myös kumppani oli emotionaaliseen läheisyyteen kykenemätön.

”On nähny riitoja liikaakin. Ei oo nähny semmosii normaaleja riitoja, niinku väittelyitä, jotka on sellai et ’okei, tehdään kompromissi, tehään näin ja näin’, vaan se on päätyny siihen, et joko heitetään kaukosäätimellä päähän tai poliisit tulee tai et ne aina eskaloituu tosi pitkälle. Et ei osaa sellai

rajoissa riidellä. Mä oon tosi helposti se osapuoli mikä menee sovitteluun.”

”Jos mul on ollu hirveitä miehiä, nii ihan samalla lailla olen itsekin ollut aika hirveä. Mä soittelin koko ajan ja semmonen kyttääminen. Mä saatoin saada hirveitä raivokohtauksia ja itkukohtauksia ja ihan missä vaan, eikä mitään sellasta itsehillintää.”

”Varmaan mun elämässä on ollu paljon hyviä ihmisiä, joista ois voinu tulla ihan terve parisuhde, mut mä työnsin ne pois. Sit ku oli tämmösiä ihmisiä ni sit mä takerruin niihin, kun hukkuvaan oljenkorteen. Et mä oon miettiny et oisko se äidin epävakaus ja se kaikki, et oisko ne vaikuttanu siihen.”

”Semmoset erilaiset hajut ja kaikki toi paljon asioita mieleen.”

Lähes kaikki kertojat pitivät tärkeänä, että kumppanin kanssa voi käsitellä näitä vaikeitakin tunteita ja reaktioita (kts. luku 7.1.). Toisaalta moni koki, että erilaisen perhetaustansa takia kumppani ei pystynyt täysin ymmärtämään kertojan omaa elämänhistoriaa, mikä saattoi aiheuttaa kitkaa suhteessa. Jotkut kokivat, että on mahdollista vaikuttaa siihen, kuinka paljon suhdetta menneisyyden taakoilla kuormittaa. Saatettiin kokea esimerkiksi mielekkäämmäksi keskustella omaan elämänhistoriaan liittyvistä asioista samanlaisesta taustasta tulevien ystävien kanssa. Monelle terapia oli myös ollut tärkeä väylä käsitellä vaikeita asioita.

”Varsinkin alkusuhteessa oli tietynlainen luottamisongelma. Se on aina ollu ihmisten kanssa. Sen mä tietyl tapaa annan itselleni anteeksi. Mut se on toisen ihmisen vaikee ehkä heti ymmärtää, et mistä se kumpuaa et mua pelottaa et se toinen lähtee minä hetkenä hyvänsä. Et mä en jotenki jaksaa uskoo siihen, et toinen ihminen pysyis siinä koko ajan.”

”Se vaikuttaa tosi paljon niinkun suhteeseen ja kaikkeen, et mistä sä tuut. Et muutenhan toinen on yhtenä kysymysmerkkinä vaan siinä, että ’mistä toi nyt tuli’.”

Moni kertojista ajatteli tiettyjen käyttäytymismalliensa tai joihinkin tilanteisiin liittyvien vaikeuksien liittyvän omaan elämänhistoriaan. Sosiaalisen oppimisen teoriassa ajatellaankin, että ihmiset oppivat sosiaalisia taitoja ensisijaisesti lapsuudenperheeltään. Sosiaaliset taidot ovat kommunikaatioon ja vuorovaikutukseen liittyviä asioita eli kaikkea sitä, miten toisten ihmisten kanssa toimitaan. (Burke ym. 2013.) Tämän alaluvun ensimmäisessä sitaatissa mainittu vaikeus toimia riitatilanteissa ja taipumus ottaa sovittelijan rooli ovat juuri tällainen opittu vuorovaikutuskokonaisuus, joka helposti

toisintuu aikuisuuden läheissuhteissa. Kertomukset kuitenkin osoittavat, että tietyt käyttäytymismallinsa tiedostamalla ja niistä kumppanin kanssa keskustelemalla ne eivät välttämättä muodostu liiallisiksi rasitteiksi parisuhteessa.

9.4. Parisuhteelle asetetut odotukset

Kertojat pohtivat, että omilla parisuhteissa on usein noussut esille kaipuu siitä, mitä ei ole itse lapsuudessaan saanut tai kokenut. Oma elämänhistoria on siis vaikuttanut niihin odotuksiin, joita parisuhteelle asetetaan. Eräs kertoja koki ensimmäisen parisuhteen päättymisen erityisen vaikeaksi, sillä se romutti haaveet ydinperheestä. Mahdollisuus tarjota omille lapsille jotain, mitä itse ei ollut saanut, oli selkeä parisuhteelle ja perhe-elämälle asetettu odotus. Parisuhteelta saatettiin toivoa myös mahdollisuutta olla jollekin se kaikkein tärkein ihminen, koska vastaavaa ei aikaisemmissa ihmissuhteissa ollut kokenut.

”Tosi vaikeeks (koki eron LF) varmaan ekan miehen kanssa, koska oli se haave siitä ydinperheestä, minkä mä oisin antanu mun omille lapsille, koska mulla ei ollu koskaan sitä. Sitä semmosta isä, äiti – normaali perhettä, ni mä yritin väkisinki varmaan sen – mää en niinku halunnu nähdä, että se homma ei niinku toimi. Nii mä yritin väkisin sen rutistaa kasaan.”

”Aikasemmin mää ehkä olisin just nimenny tän, et ’olen jollekin ykkönen’. Et se on ollu aina tärkeä asia. Kun sitä ei oo oikeen kenellekään koskaan ollu. Haluis et olis jollekin se ykkönen.”

Parisuhdekäsitysten yhteys omaan elämänhistoriaan näkyy myös niissä asioissa, mitkä kertomuksissa koettiin parisuhteessa merkityksellisiksi (luku 7). Esimerkiksi turvallisuuden tai läheisyyden suuri merkitys parisuhteessa syntyi ennen kaikkea sen kautta, että kyseisiä asioita ei oltu saatu niin vahvasti lapsuudessa kokea. Kuten seitsemännento luvun yhteydessä kirjoitin, on juuri tämä se erityisyys, joka tutkimukseni perusteella sijaishuollosta aikuistuneiden parisuhteisiin liittyy.

Parisuhteen yhteyttä elämänhistoriaan pohdittiin kertomuksissa paljon. Vaikka olen käsitellyt aihetta erityisesti kahdeksannento luvussa, kulkee se mukana muidenkin tutkimuskysymysten käsittelyssä. Tutkimusten tulosten arvioinnin kannalta pidän kiinnostavana sen pohtimista, missä määrin aihe on noussut esiin tutkimuskysymysteni ohjaamana. Jossain määrin elämänhistoriallisesta näkökulmasta tuotettua pohdintaa syntyi haastattelussa jo ennen teeman pohdintaan aktivoivia kysymyksiä (kts. liite 3),

mutta myös kysymysten kautta. Onkin vaikea arvioida, missä määrin teema olisi noussut esiin ilman aiheeseen liittyviä kysymyksiä. Kiinnostava näkökulma aiheen tarkasteluun syntyy peilatta tuloksia Valkosen (2007) väitöskirjatutkimukseen *Psykoteraapia, masennus ja sisäinen tarina*, jossa niin ikään osa haastateltavista tulkitsi itseään ja elämäänsä elämänhistoriallisesta näkökulmasta. Tämän lisäksi Valkonen on jaotellut aineistossaan esiintyviä käsityksiä itsestä ja ongelmista kahteen muuhunkin kontekstiin; situationaaliseen ja moraaliseen.

Erotuksena omaan tutkimukseeni Valkosen aineisto on verrattain ongelmakeskeinen, sillä hänen aineistonsa perustuu masennuksen vuoksi psykoterapiassa käyvien ihmisten haastatteluihin ja kertomuksissa on etsitty ajatuksia ongelmien syistä. Tutkimukseni peilaaminen Valkosen tutkimukseen on kuitenkin kiinnostavaa, sillä kummassakin tutkimuksessa kertomuksia tarkastellaan tarinallisen kiertokulun teorian ja sisäisen tarinan kautta. Valkosen mukaan haastateltujen sisäisessä tarinassa ilmenevä käsitys itsestä oli joko elämänhistoriallinen, situationaalinen tai moraalinen. Elämänhistoriallinen näkökulma näkyi kertomuksissa siten, että aikaisempien elämäntapahtumien ajateltiin määrittävän sitä, millainen ihminen on ja mistä omissa ongelmissa on kyse. Kuva itsestä on tämän tulkintatavan mukaan yhteydessä siihen, miten on tullut kohdelluksi ja kohdatuksi lapsuudessa ja nuoruudessa.

Situationaalisen näkökulman kautta tarkasteltuna kuva itsestä ja ongelmista liittyi nykyiseen elämäntilanteeseen ja olosuhteisiin. Esimerkkeinä mainitaan terveys tai sen puute, ihmissuhteet tai niiden puute ja työ tai sen puute. Moraalisessa lähestymistavassa minäkuva ja ongelmat liittyivät pyrkimykseen elää hyvää ja arvokasta elämää. Tällaisissa kertomuksissa korostui elämän päämäärien etsiminen ja valintojen tekemisen vaikeus. (Mt., 144–169.) Elämänhistoriallisen näkökulman esiin nouseminen tässä tutkimuksessa ja ainakin sen esiin nostaminen tutkimusraportissa ovatkin tutkijan valintoja. Valintaan on vaikuttanut tutkimuksen teko yhteistyössä SOS-Lapsikylän Ylitse –projektin kanssa. Nähdäkseni näkökulma on kuitenkin relevantti tutkimukseni kontekstissa. Tutkimuskirjallisuuden perustella voi myös sanoa, ettei näkökulma ole tuulesta temmattu, vaan jopa yleinen tapa tarkastella omaa elämäänsä ja itseään (esim. Eronen 2012, Nousiainen ym. 2016, Valkonen 2009, Wängqvist ym. 2016). On valitsemastani näkökulmasta huolimatta hyvä tiedostaa, että myös toisenlaiset tulkinnat omasta elämästä ovat mahdollisia.

10 Yhteenveto ja pohdinta

Etsin tässä tutkimuksessa vastausta asettamiini tutkimuskysymyksiin siitä, mitä parisuhde sijaishuollosta aikuistuneille merkitsee ja kuinka merkitys muodostuu suhteessa sisäisen tarinan muutokseen. Olen myös etsinyt vastausta kysymykseen siitä, mitä kertomuksissa kerrotaan elämänhistorian yhteydestä parisuhteisiin tai parisuhdekäsityksiin. Olen lähestynyt aihetta narratiivisen tutkimuksen lähtökohdista ja käyttänyt tarkastelun apuna tarinallisen kiertokulun tarjoamia käsitteellisiä ulottuvuuksia, kuten kertomusta ja sisäistä tarinaa.

Pohdinta tutkimuksen luotettavuudesta liittyy laadullisen tutkimuksen peruskysymyksiin. Laadullisessa tutkimuksessa ei pyritä luomaan yleistettävää kuvaa tutkittavasta aiheesta. Päämääränäni onkin ollut vastata aineiston avulla asettamiini tutkimuskysymyksiin ja luoda katsaus parisuhteeseen sijaishuollosta aikuistuneiden näkökulmasta. Tutkimuksen luotettavuuden pohdinta on kulkenut mukana koko tutkimusprosessissa. Hemmingin (2010, 59) mukaan laadullisen tutkimuksen luotettavuus on pitkälti riippuvainen tutkijan kyvystä nostaa esiin aiheen kannalta keskeiset ja relevantit asiat. Luotettavuuden arviointia on laadullisessa tutkimuksessa tapana mahdollistaa kuvaamalla tarkasti aineiston keräämistä ja analyysin vaiheita, kuten olen kuudennessa luvussa tehnyt. Analyysin logiikkaa olen avannut myös tuloslukujen yhteydessä ja tukenut tulosten esittämistä esimerkkisitaatein. Tulosten luotettavuuteen liittyy myös eri työvaiheisiin kuuluva huolellisuus. Huolellisuus on tutkimusprosessissa liittynyt esimerkiksi pohjatyöhön haastattelutilanteiden valmistelemissä. Pyrin haastattelurungon valmistelun, koehaastattelun ja haastattelutilojen varaamisen kautta siihen, että haastattelutilanteet olisivat hyvin valmisteltuja, sekä kertojille mahdollisimman turvallisia ja luontevia.

Tutkimuksen tietoteoreettiset lähtökohdat tuovat myös lisänsä luotettavuuden arviointiin. Tietoteoreettisen konstruktivismin lähtökohta ei ohjaa etsimään todellisten tilanteiden kuvauksia tai menneitä tapahtumia sellaisena kuin ne ovat tapahtuneet. Tutkimuksen keskiössä ovat sen sijaan ne merkitykset, jotka näihin tapahtuneisiin ja nykyisissä parisuhteissa läsnä oleviin asioihin liittyvät. Merkityksen ilmaisut ovat saaneet tässä tutkimuksessa havainnoidun muotonsa vuorovaikutteisesti haastattelutilanteissa.

Tämän tutkimuksen tulosten perusteella parisuhde merkitsee sijaishuollosta aikuistuneille ennen kaikkea turvallisuutta, kuuluvuuden tunnetta, kumppanuutta ja läheisyyttä. Nämä ulottuvuudet ovat nousseet tärkeinä esiin myös muussa parisuhdetutkimuksessa, mutta tämän tutkimuksen kertomuksissa niiden merkitys liitettiin usein omassa lapsuudessa ja nuoruudessa koettuihin puutteisiin kyseisillä osaluilla. Tämä on se erityisyys, joka tutkimukseni perusteella sijaishuollosta aikuistuneiden parisuhteisiin liittyy. Vaikka esimerkiksi läheisyys koetaan usein parisuhteessa merkittäväksi asiaksi, tulee asiaa tarkasteltua eri valossa tilanteessa, jossa parisuhde saattaa olla elämän ensimmäinen mahdollisuus läheisyyden antamisen ja vastaanottamisen harjoitteluun ja kokemiseen.

Maksimainen (2010, 55–56) pohtii väitöskirjassaan, miten tiettyjen ”parisuhdekliseiden”, kuten luottamuksen ja kommunikaation toistoon pitäisi parisuhdetutkimuksessa suhtautua. Olen Maksimaisen kanssa samaa mieltä siitä, että näiden teemojen toistuva tai runsas esiintyminen parisuhdepuheessa ei kuitenkaan vähennä niiden merkitystä, aitoutta tai totuutta kertojalle. Maksimaisen mukaan ”tutkija voisi jopa leikitellä sellaisella kerettiläisellä ajatuksella, että jokin asia on sitä miltä näyttää”.

Parisuhteen merkitys kertomuksissa muodostuu suhteessa sisäisen tarinan muutokseen. Lapsuuden ja nuoruuden aikaa kertomuksissa leimasi kerronta hyväksynnän hakemisesta, epävarmuudesta ja irrallisuudesta. Tämä näkyi parisuhteissa niin, että huonoihinkin parisuhteisiin takerruttiin, sillä ei haluttu olla yksin tai tulla hylätyksi. Parisuhde muodosti elämän keskipisteen ja muu elämä, sekä oman hyvinvoinnin huomioiminen saattoi kärsiä. Tuloksissa oli havaittavissa yhtenäisyyksiä Lindboen (2014) tutkimuksen tuloksen kanssa siitä, että haitallisilla lapsuusajan kokemuksilla on yhteyttä kiintymykseen liittyvään ahdistukseen.

Tämän tutkimuksen tulos tuki kuitenkin myös sitä käsitystä, etteivät lapsuudessa koetut vaikeudet välttämättä tarkoita aikuiselämän olevan vaikeuksien sävyttämää (kts. Hytti 2016). Kertomusten sisäinen tarina muuttui kohti nykyisen parisuhteen tarinaa positiivisemmaksi ja itsensä hyväksyvämmäksi. Ajan kanssa kasvun mahdollisti omien asioiden työstäminen joko itse, ystävien tai terapeutin kanssa. Myös hyväksyvä ja turvallinen parisuhde auttoi olemaan itselle armollinen ja näkemään itsensä puolison rakastavien silmien kautta.

Merkityksellisyys muodostui myös suhteessa siihen, miten oma kertomus nähtiin suhteessa muiden sijaishuollosta aikuistuneiden parisuhteisiin tai elämäntarinoihin. Hännisen (2000, 52) mukaan samanlaisia kokemuksia omaavien ihmisten ryhmissä muodostuu usein tarinamalleja, joiden kautta omaa elämää tulkitaan. Pelkästään negatiivisten mallitarinoiden esilläolo tuottaa vaikeuksia rohkaisevaa elämäntarinaa etsivälle. Olen iloinen siitä, että tämä tutkimus voi osaltaan laajentaa kuvaa sijoitustaustaisten parisuhteista ja tuoda esille positiivisia tarinamalleja.

Oman elämänhistorian vaikutus parisuhteisiin kulki jonkinlaisena säikeenä läpi kaiken kerronnan aineistossa. Ajattelenkin, että oma elämänhistoria kulkee kaikessa elämässämme jollain tavalla mukana. Tämän tutkimuksen tuloksissa olen jaotellut elämänhistorian näkyvän parisuhdekertomuksissa kerrottaessa puutteellisista parisuhdemalleista, hyvistä muistoista, menneisyyteen linkittyvistä käyttäytymismalleista ja reaktioista, sekä parisuhteelle asetetuista odotuksista. Vaikka kertomuksissa oli paljon viitteitä niihin taakoihin, joita kertojat elämänhistoriansa kautta edelleen mukanaan kantavat, oli kertomusten perussävy optimistinen. Kertomuksista oli havaittavissa tyytyväisyys omaan elämäntilanteeseen ja parisuhteeseen. Vaaranen (2007) luonnehti tutkimiaan parisuhdekertomuksia selviytymistarinoiksi, sillä niissä haastateltavat olivat kipuilleet etsiessään onnea ja rakkautta, ja lopulta valinneet kumppaninsa viisaasti. Näen tämän tutkimuksen parisuhdekertomuksissa saman selviytymisen ydintarinan.

Monet tutkimukset toistavat tietoa sijaishuollossa kasvaneiden myöhemmässä elämässä kohtaamista hyvinvoinnin haasteista, joten on myös tärkeää tuoda tutkimuksessa esiin toisenlaisia tarinoita tai hyvinvointia tukevia tekijöitä (Collins 2001, 281). Tämän tutkimuksen perusteella voi sanoa, että turvallinen parisuhde on yksi hyvinvointia tukeva tekijä. Tällaisen parisuhteen löytyminen ja onnistuminen vaativat kuitenkin myös kasvua oman itsensä kanssa esimerkiksi luottamuksen opetteluun ja itsensä hyväksymisen suhteen.

Parisuhteista kertomiseen vaikuttavat aina ne kertomukset, jotka ihminen on parisuhteeseen liittyen kohdannut, kokenut, nähnyt tai esimerkiksi lukenut kirjoista ja lehdistä. Tätä jatkuvasti muuttuvaa ja täydentyvää kertomusten joukkoa kutsutaan

kulttuuriseksi tarinavarannoksi (kts. luku 4). Parisuhteista puhuttaessa niitä suhteutetaan aina johonkin laajempaan parisuhteiden tarinaan tai kulttuuriseen ymmärrykseen hyvästä parisuhteesta. Arkisen parisuhteen ja kulttuurisen mallitarinan välillä on myös yleensä jonkinlainen ristiriita, sillä parisuhde jossa elämme, voi tuskin koskaan tavoittaa kulttuurisesti rakentuneen parisuhteen ideaa. Kulttuurinen *hyvä* parisuhde on jotain, mihin omaa parisuhdetta ja siitä kertomista voi peilata. Käsitys hyvästä parisuhteesta on kuitenkin kulttuurisidonnainen ja myös yhteiskunnallisesti ajassa muuttuva. (Eronen 2012, 47.)

Parisuhteista kerrontaan liittyy kulttuurinen oletus siitä, millainen parisuhteen pitäisi olla (Josselson 2002, 46). Tämän tutkimuksen kertomuksissa on viitteitä siitä, mistä käsitykset parisuhteista kertojilla muodostuvat. Olen käsitellyt aihetta kuitenkin lähinnä henkilökohtaisen elämänhistorian näkökulmasta. Kertomuksissa on noussut kiinnostavalla tavalla esiin esimerkiksi kirjojen, elokuvien ja toisten sijaishuollossa kasvaneiden esimerkin vaikutus omiin parisuhdekäsityksiin. Tämä on aihe, jonka käsittelyn olen kuitenkin päätenyt rajaamaan tutkielmani ulkopuolelle. Myös kertomuksissa esiin noussut puhe avioliitosta ja sen merkityksestä oli kiinnostava juonne, minkä käsittelyyn en tässä yhteydessä voinut syventyä. Jatkossa olisi kiinnostava paneutua tutkimuksessa tarkemmin siihen, millaisesta kulttuurisesta tarinavarannosta sijaishuollosta aikuistuneet ammentavat ja mitä kertomukset kertovat laajemmin kulttuurisesta parisuhteen tarinasta.

Tämän tutkimuksen tulokset sopivat hyvin siihen postmodernin parisuhteen olemukseen, jota olen esitellyt luvussa 2.1. Tuloksista käy ilmi, ettei parisuhteita ylläpidä esimerkiksi taloudellinen riippuvuus tai avioliittoinstituutio, eivät myöskään yhteiset lapset. Parisuhdetta kannattelevat instituutioiden sijaan suhteen hyvinvointiin liittyvät asiat, kuten puolisoiden välinen kumppanuus, sitoutuminen ja läheisyys. Parisuhteen kohtaamat esteet eivät ole yhteiskunnallisia, vaan suhteen sisäisiä. Oman ja toisen tunteista on saatava varmuus yhä uudestaan. (Kts. esim. Giddens 1992; Jallinoja 2000.) Tämä tutkimus näyttää niin ikään parisuhteen nousseen omaksi erityiseksi kysymyksekseen erotuksena rakkauteen, perheeseen tai avioliittoon (kts. Maksimainen 2010). Vaikka yhteiskunnalliset instituutiot eivät pidä yllä postmodernia parisuhdetta, eivät tutkimuksen tulokset kavenna parisuhdetta vain psykologiseksi tai yksilölliseksi

prosesseiksi. Sosiaalisten tekijöiden, kuten perhetaustan ja kasvuympäristön rooli kertojen parisuhteissa on huomionarvoinen. (Kts. Aapola & Ketokivi 2005.)

Tässä tutkimuksessa olen tuottanut yhdessä kertojen kanssa tietoa sijaishuollosta aikuistuneiden parisuhteista. Ajattelen, että tutkimus on tuottanut arvokasta tietoa siitä, mitä sijaishuollossa kasvaneille kuuluu itsenäistymisen jälkeen ja miten parisuhde on tähän itsenäistymisen tarinaan linkittynyt. Idea sijaishuollosta aikuistuneiden parisuhteiden tutkimiseen on syntynyt yhteistyössä SOS-Lapsikylän kanssa ja toivon, että Ylitse –projektissa voidaan hyödyntää tutkimuksessa tuotettua tietoa. Tulokset tuovat uutta tietoa ja näkökulmaa parisuhteen merkityksestä myös sijoituksen ja jälkihuollon sosiaalityöhön. Toivon niin ikään, että sijaishuollosta aikuistuneiden näkökulmaan tutustuminen mahdollistaa uusia oivalluksia itsenäistyvää nuorta ohjaaville sijaishuoltopaikkojen aikuisille.

Sosiaalialan eettisten ohjeiden mukaan sosiaalityöntekijän on huomioitava ihminen kokonaisvaltaisesti. On siis pyrittävä tunnistamaan ne tekijät, jotka ihmisen arkeen ja elämään vaikuttavat. Elämäntilanteeseen ja hyvinvointiin vaikuttaa ihmisen yksilöllisiä tekijöitään laajempi elämänpiiri, kuten ystävät, perhe ja asuinympäristö sekä yhteiskunnalliset olosuhteet. (Talentia 2017.) Tämän tutkimuksen perusteella voi sanoa, että parisuhteen merkitys arjen ja hyvinvoinnin kannalta on suuri. Sijoituksen ja jälkihuollon sosiaalityössä, sekä sijaishuoltopaikoissa olisikin tärkeää huomioida nuoren tai nuoren aikuisen parisuhteen merkitys hyvinvoinnille sitä vahvistavana tai siihen heikentävästi liittyvänä tekijänä. Tämän tutkimuksen tieto voi myös tuoda ymmärrystä sijaishuollossa elävien nuorten parisuhteisiin liittyvästä dynamiikasta. Nuoren parisuhteisiin liittyvät vaikeudet ja kipuilu, sekä esimerkiksi muiden elämän osa-alueiden laiminlyöminen tulevat ymmärrettäväksi parisuhdetarinoiden kautta. Turvallinen ja tasapainoinen parisuhde puolestaan tarjoaa arvokkaan mahdollisuuden tuntea yhteenkuuluvuutta toisen kanssa ja oppia myös arvostamaan itseään. Tätä ilmentää hyvin erään kertojan vastaus kysyessäni häneltä parisuhteen merkityksestä:

”Tuohon kysymykseen vastaisin omalla kohallani, et ihan älytön merkitys. Siis se, et jos oot huonossa suhteessa ni menee huonosti ja jos oot hyvässä ni sit menee hyvin.”

Vaikka toivon, että tämän tutkimus voi antaa osansa sijaishuollossa kasvavien kanssa tehtävään työhön, ei tutkimuksen päämääränä ole ensisijaisesti käytäntöjen tai palvelujen kehittäminen. Ajattelen, että kertojien tarinoiden esilletulo on itsessään arvokasta. Myös Eronen (2012, 115) kritisoi ajatusta siitä, että *asiakkaan ääntä* kuultaisiin vain heidän pystyessä antamaan suoraan tietoa palvelujen kehittämistä varten. Ajattelen, tämän tutkimuksen parisuhdekertomuksien positiivinen perussävy tarjoaa sekä sijaishuollossa kasvaneille, että heidän kanssaan eläville ja työskenteleville uudenlaisia mallitarinoita sijaishuollosta itsenäistymisestä. Menneisyys on läsnä nykyisyydessä, mutta sen ei tarvitse olla ainut sitä määrittävä tekijä. Turvallisessa, hyvässä ja omaa hyvinvointia tukevassa parisuhteessa eläminen on mahdollista.

Lähteet

- Aapola, Sinikka & Ketokivi, Kaisa (2005) Johdanto: Aikuistumisen ehdot 2000 –luvun yhteiskunnassa. Teoksessa Sinikka Aapola & Kaisa Kotikivi (toim.) Polkuja ja poikkeamia. Aikuisuutta etsimässä. Tampere: Nuorisotutkimusverkosto, Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 56, 7–32.
- Aparicio, Elizabeth; Pecukonis, Edward V. & O’Neale, Shalita (2015) “The love that I was missing”: Exploring the lived experience of motherhood among teen mothers in foster care. *Children and Youth Services Review* 51, 44–54.
- Bailey, Jennifer; Hill, Karl; Oesterle, Sabrina & Hawkins, David (2009) Parenting Practices and Problem Behavior across Three Generations: Monitoring, Harsh Discipline, and Drug Use in the Intergenerational Transmission of Externalizing Behavior. *Developmental psychology*, 45 (5), 1214–1226.
- Bardy, Marjatta (1999) Uupuneet äidit kuvan avulla elämänsä äärelle. Teoksessa Sari Näre (toim.) Tunteiden sosiologiaa II. Historiaa ja säätelyä. Helsinki: SKS, 249–269.
- Beck, Ulrich & Beck-Gernsheim, Elisabeth (1995) *The normal chaos of love*. Cambridge: Polity Press.
- Bruner, Jerome (1991) The narrative construction of reality. *Critical Inquiry*, 18 (1), 1–21.
- Burke, Tricia J.; Woszidlo, Alesia & Segrin, Chris (2013) The Intergenerational Transmission of Social Skills and Psychosocial Problems among Parents and their Young Adult Children, *Journal of Family Communication*, 13 (2), 77–91.
- Bützow, Auri & Yli-Ruka, Laura (2016) Sosiaalityöntekijöiden ja kokemusasiiantuntijan näkemyksiä ylisukupolvisuudesta. Teoksessa Kirsi Nousianen, Päivi Petrelius & Laura Yliruka (toim.) Puheista tekoihin! Ylisukupolvisten ongelmien ehkäiseminen lastensuojelussa ja perhe- ja sosiaalipalveluissa. Työpaperi: 2016_20: THL, 22–30.
- Collins, Mary Elizabeth (2001) Transition to Adulthood for Vulnerable Youths: A Review of Research and Implications for Policy. *Social Service Review* 75 (2), 271–291.
- Conger, Rand; Schofield, Thomas, Nepl, Tricia & Merrick, Melissa (2013) Disrupting intergenerational continuity in harsh and abusive parenting: The importance of a nurturing relationship with a romantic partner. *Journal of Adolescent Health* 53 (4), 11–17.
- Coontz, Stephanie (2005) *Marriage, a history. How love conquered marriage*. New York: Penguin Books.
- Courtney, Mark; Piliavin, Irving; Grogan-Kaylor, Andrew & Nesmith, Ande (2001) Foster youth transitions to adulthood: A longitudinal view of youth leaving care. *Child welfare* 80 (6), 685–717.
- Erikson, Erik H. (1950) *Childhood and society*. New York: Norton & company.

Forsberg, Hannele (2014) Kostruktionistinen lähestymistapa perheeseen. Teoksessa Riitta Jallinoja, Helena Hurme & Kimmo Jokinen (toim.) Perhetutkimuksen suuntauksia. Helsinki: Gaudeamus, 123–138.

Forsberg, Hannele (2003) Hajottavat ja koossapitävät tunteet. Teoksessa Hannele Forsberg & Ritva Nätkin (toim.) Perhe murroksessa. kriittisen perhetutkimuksen jäljillä. Helsinki: Gaudeamus, 86–102.

Giddens, Anthony (1992) *The transformation of intimacy: Sexuality, Love and Eroticism in modern societies*. Cambridge: Polity Press.

Granfelt, Riitta (1998) *Kertomuksia naisten kodittomuudesta*. Helsinki: SKS.

Hatch, J. Amos & Wisniewski, Rickhard (1995) *Life history and narrative: questions, issues, and exemplary works*. Teoksessa J. Amos Hatch & Rickhard Wisniewski (toim.) *Life history and narrative*. London: Falmer, 113–135.

Heikkinen, Hannu (2015) *Kerronnallinen tutkimus*. Teoksessa Raine Valli & Juhani Aaltola (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*. Jyväskylä: PS-kustannus, 149–167.

Heikkinen, Hannu (2007) *Narratiivinen tutkimus – Todellisuus kertomuksena*. Teoksessa Juhani Aaltola & Raine Valli (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*. Jyväskylä: PS-kustannus, 142–158.

Heino, Tarja & Johnson, Marianne (2010) *Huostassa olleet lapset nuorina aikuisina*. Teoksessa Ulla Hämäläinen & Olli Kangas (toim.): *Perhepiirissä*. Helsinki: Kela, 266–293.

Hemminki, Arja (2010) *Kertomuksia avioerosta ja parisuhteen päättymisestä*. Suomalainen eropuhe pohjalaisten kirjoituksissa ja naistenlehdissä. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Hinde, Robert A. (1997) *Relationships. A dialectical perspective*. Cambridge: Psychology Press.

Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena (2015) *Tutkimushaastattelu: Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki: Gaudeamus.

Hytti, Tytti (2016) *Miten ylisukupolvista huono-osaisuutta voidaan tutkia?* Teoksessa Kirsi Nousianen, Päivi Petrelius & Laura Yliruka (toim.) *Puheista tekoihin! Ylisukupolvisten ongelmien ehkäiseminen lastensuojelussa ja perhe- ja sosiaalipalveluissa*. Työpaperi: 2016_20: THL, 85–91.

Hyvärinen, Matti (2004) *Eletty ja kerrottu kertomus*. *Sosiologia* 41 (4), 297–309.

Hänninen, Vilma (2004) *A Model of Narrative Circulation*. *Narrative Inquiry* 14 (1), 69–85.

Hänninen, Vilma (2000) *Sisäinen tarina, elämä ja muutos*. Tampereen yliopisto.

Holmila, Marja & Bardy, Marjatta & Kouvonon, Petra (2008) Lapsuus päihdeperheessä ja kielteisen sosiaalisen perimän voittaminen. *Yhteiskuntapolitiikka* 73 (4), 421–432.

Jaffee, Sara; Bowles, Lucy; Oullet-Morin, Isabelle; Fisher, Helen; Moffitt, Terrie & Merrick, Melissa (2013) Safe, Stable, Nurturing Relationships Break the Intergenerational Cycle of Abuse: A Prospective Nationally Representative Cohort of Children in the United Kingdom. *Journal of Adolescent Health* 53 (4), 4–10.

Jallinoja, Riitta (2000) *Perheen aika*. Helsinki: Otava.

Jallinoja, Riitta (1997) *Moderni säädyllisyys. Aviosuhteen vapaudet ja sidokset*. Tampere: Gaudeamus.

Jamieson, Lynn (1998) *Intimacy. Personal relationships in modern societies*. Cambridge: Polity Press.

Josselson, Ruthellen (2002) Love in the narrative context: The relationship between Henry Murray and Christiana Morgan. Teoksessa Ruthelle Josselson, Amia Lieblich & Dan P. McAdams (toim.) *The meaning of others. Narrative studies of relationship*. Washington: American Psychological Association, 21–49.

Kaasila, Raimo (2008) Eri lähestymistapojen integroiminen narratiivisessa analyysissä. Teoksessa Raimo Kaasila, Raimo Rajala & Kari Nurmi (toim.) *Narratiivikirja: Menetelmiä ja esimerkkejä*. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus, 41–66.

Kataja, Kati; Ristikari, Tiina; Paananen, Reija; Heino, Tarja & Gissler, Mika (2014) Hyvinvointiongelmien ylisukupolviset jatkumot kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten elämässä. *Yhteiskuntapolitiikka* 79, 38–54.

Koivisto, Elina & Puro, Maiju (2014) Ylisukupolvisuus ja sosiaalityö: Onnistumisia lastensuojelun työn arjessa. Pro gradu –tutkielma. Tampereen yliopisto.

Kontula, Osmo (2016) *Perhebarometri 2016: Lemmen paula. Seksuaalinen hyvinvointi parisuhdeonnan avaimena*. Helsinki, Väestöliitto, Väestöntutkimuslaitos, katsauksia E 50/2016.

Kontula, Osmo (2013) *Perhebarometri 2013: Yhdessä vai erikseen? Tutkimus suomalaisten parisuhteiden vahvuuksista, ristiriidoista ja erojen syistä*. Helsinki: Väestöliitto, Väestöntutkimuslaitos, katsauksia E 47/2013.

Kontula, Osmo (2009) *Perhebarometri 2009: Parisuhdeonnan avaimet ja esteet*. Helsinki: Väestöliitto, Väestöntutkimuslaitos, katsauksia E 38/2009.

Kortteinen, Matti & Elovainio, Marko (2012) Millä tavoin huono-osaisuus periytyy? Teoksessa Myllyniemi, Sami (toim.): *Monipolvinen hyvinvointi. Nuorisobarometri*. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 127, Nuorisoasian neuvottelukunta, julkaisuja 46, 153–167.

Kuronen, Marjo (2003) Eronnut perhe? Teoksessa Hannele Forsberg & Ritva Nätkin. Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä. Helsinki: Gaudeamus, 103–120.

Laine, Timo (2015) Miten kokemusta voidaan tutkia. Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa Raine Valli & Juhani Aaltola (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus, 29–51.

Laitinen, Merja & Uusitalo, Tuula (2008) Narratiivinen lähestymistapa traumaattisten elämäkokemusten tutkimisessa. Teoksessa Raimo Kaasila, Raimo Rajala & Kari Nurmi (toim.) Narratiivikirja: Menetelmiä ja esimerkkejä. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus, ?.

Laitinen, Merja & Uusitalo, Tuula (2007) Sensitiivisen haastattelututkimuksen eettiset haasteet. *Janus* 15 (4), 316–332.

Lastensuojelun käsikirja (2017) <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto>. Luettu 28.9.2017.

Lieblich, Amia; Tuval-Mashiach, Rivka & Zilber, Tamar (1998) *Narrative research: Reading, analysis and interpretation*. London: Sage.

Lindboe, Ingrid Helen (2014) The relation between adverse childhood experiences and attachment-related anxiety and avoidance in adult romantic relationships: A study of pregnant Norwegian women. University of Oslo.

Maksimainen, Jaana (2010) Parisuhde ja ero. Sosiologinen analyysi terapeutisesta ymmärryksestä. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Meretoja, Hanna (2009) Inhimillisen todellisuuden narratiivisuus ontologisena ja epistemologisena kysymyksenä. Teoksessa Samuli Hägg, Markku Lehtimäki & Liisa Steinby (toim.) Näkökulmia kertomuksen tutkimiseen. Helsinki: SKS.

Mitchell, Valory (2002) Earning a secure attachment style: A narrative of personality change in adulthood. Teoksessa Ruthelle Josselson, Amia Lieblich & Dan P. McAdams (toim.) *The meaning of others. Narrative studies of relationship*. Washington: American Psychological Association, 93–116.

Nosko, Amanda; Tieu, Thanh-Thanh; Lawford, Heather & Pratt Michael W. (2011) How Do I Love Thee? Let Me Count the Ways: Parenting During Adolescence. *Developmental Psychology* 47 (3), 645–657.

Nousiainen, Kirsi (2016) Ylisukupolvisten ilmiöiden näkyväksi tekeminen, ymmärtäminen ja purkaminen narratiivisella työskentelyllä sosiaalityössä. Teoksessa Kirsi Nousiainen, Päivi Petrelius & Laura Yliruka (toim.) *Puheista tekoihin! Ylisukupolvisten ongelmien ehkäiseminen lastensuojelussa ja perhe- ja sosiaalipalveluissa*. Työpaperi: 2016_20: THL, 71–81.

Nousiainen, Kirsi (2004) Lapsistaan erillään asuvat äidit. Äitiysidentiteetin rakentamisen tiloja. Helsinki; Helsingin yliopiston yhteiskuntapolitiikan laitoksen julkaisusarja 3.

Nousiainen Kirsi, Petrelius Päivi & Yliruka Laura (2016) Johdanto teemaan: Ylisukupolvisesta näköalattomuudesta muutokseen – näköalaistavan sosiaalityön tunnustelua. Teoksessa Kirsi Nousiainen, Päivi Petrelius & Laura Yliruka (toim.) Puheista tekoihin! Ylisukupolvisten ongelmien ehkäiseminen lastensuojelussa ja perhe- ja sosiaalipalveluissa. Työpäpaperi: 2016_20: THL, 11–18.

Paajanen, Pirjo (2007) Perhebarometri 2007: Mikä on minun perheeni? Suomalaisten käsityksiä perheestä vuosilta 2007 ja 1997. Helsinki: Väestöliitto, Väestöntutkimuslaitoksen katsauksia E 30/2007.

Paajanen, Pirjo (2003) Perhebarometri 2003: Parisuhde koetuksella. Käsityksiä parisuhteesta ja sen purkautumisesta. Helsinki: Väestöliitto, Väestöntutkimuslaitoksien katsauksia E 17/2003.

Pohjola, Anneli (2003a) Toimittajan johdanto: Eettisyys tutkimuksen lähtökohtana. Teoksessa Anneli Pohjola (toim.) Eettisesti kestävä sosiaalitutkimus. Rovaniemi: Lapin yliopisto, Lapin yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja C, Työpapereita 47, 5–10.

Pohjola, Anneli (2003b) Tutkijan eettiset sitoumukset. Teoksessa Anneli Pohjola (toim.) Eettisesti kestävä sosiaalitutkimus. Rovaniemi: Lapin yliopisto, Lapin yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja C, Työpapereita 47, 53–67.

Polkinghorne, Donald (1995) Narrative configuration in qualitative analysis. Teoksessa J. Amos Hatch & Richard Wisniewski (toim.) Life history and narrative. London: Falmer, 5–23.

Radey, Melissa; Schelbe, Lisa; McWey, Lenore M.; Holtrop, Kendal & Canto, Angela I. (2016) “It’s really overwhelming”: Parent and service provider perspectives of parents aging out of foster care. *Children and Youth Services Review* 67, 1–10.

Raz, Alon; Wiseman, Hadas & Sharabany, Ruth (2007) Give love a change: Difficulties of young adults in establishing long-term romantic relationships. Teoksessa Ruthelle Josselson, Amia Lieblich & Dan P. McAdams (toim.) The meaning of others. Narrative studies of relationship. Washington: American Psychological Association, 237–254.

Rauhala, Lauri (1993) Eksistentiaalinen fenomenologia hermeneuttisen tieteenfilosofian menetelmänä. *Filosofisia tutkimuksia Tampereen yliopistossa* 41. Tampere: Tampereen yliopisto.

Reinikainen, Sarianna (2009) Nuorisokodista maailmalle: kokemuksia nuorisokodissa elämisestä ja aikuisuudessa selviytymisestä. Helsingin yliopisto.

Reuna, Veera (1998) Perhebarometri 1998: Vastuu perheen arjessa. Helsinki: Väestöliitto, Väestöntutkimuslaitos E 4/1998.

Riessman, Catherine Kohler (2008) Narrative Methods for the Human Sciences. Los Angeles: SAGE Publications.

Ritamies, Marketta & Miettinen, Anneli (1996) Ensimmäiset parisuhteet. Helsinki: Väestöliitto, Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D, 29/1996.

Ruoppila, Isto (2014) Elämäkulun teoria perhetutkimuksessa. Teoksessa Riitta Jallinoja, Helena Hurme & Kimmo Jokinen (toim.) Perhetutkimuksen suuntauksia. Helsinki: Gaudeamus, 99–122.

Satka, Mirja & Nousiainen, Kirsi (2016) Havaintoja sukupolvien välisen huono-osaisuuden katkaisemisesta - katsaus opiskelijoiden käytätötutkimusten tuloksiin. Teoksessa Kirsi Nousiainen, Päivi Petrelius & Laura Yliruka (toim.) Puheista tekoihin! Ylisukupolvisten ongelmien ehkäiseminen lastensuojelussa ja perhe- ja sosiaalipalveluissa. Työpäpaperi: 2016_20: THL, 141–150.

Singer, Erin Rebecca; Berzin, Stephanie Cosner & Hokanson, Kim (2013) Voices of former foster youth: Supportive relationships in the transition to adulthood. *Children and Youth Services Review* 35, 2110–2117.

Suhonen, Anna-Stiina (1999) Kahden kauppa. Puolison merkitys Työ- ja perhe – kyselyaineiston ja haastattelujen valossa. Helsinki: Stakes, Työpapereita 2/1999.

Talentia (2017) Arki, arvot ja etiikka. Sosiaalialan ammattihenkilön eettiset ohjeet. <http://talentia.e-julkaisu.com/2017/eettiset-ohjeet/>.

Thomas, Lindsey Juhl Jean (2015) Fostering resilience: exploring former foster children's narratives. University of Iowa.

Tiittula, Liisa & Ruusuvuori, Johanna (2005) Johdanto. Teoksessa Johanna Ruusuvuori ja Liisa Tiittula (toim.) Haastattelu: Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: Vastapaino, 9–21.

Tiittula, Liisa; Rastas, Anna & Ruusuvuori, Johanna (2005) Kasvokkaisesta vuorovaikutuksesta tietokonevälitteiseen viestintään. Teoksessa Johanna Ruusuvuori ja Liisa Tiittula (toim.) Haastattelu: Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: Vastapaino, 264–271.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta (2012) Hyvä tieteellinen käytäntö. <http://www.tenk.fi/fi/htk-ohje/hyva-tieteellinen-kaytanto>. Luettu 11.4.2017.

Valkonen, Jukka (2007) Psykoterapia, masennus ja sisäinen tarina. Helsinki: Kuntoutussäätiö.

Vinnerljung, Bo & Sallnäs, Marie (2008) Into adulthood: a follow-up study of 718 young people who were placed in out-of-home care during their teens. *Child & Family Social Work* 13 (2), 144–155.

Wängqvist, Maria; Carlsson, Johanna; van der Lee, Maria & Frisén, Ann (2016) Identity development and romantic relationships in the late twenties. *International journal of theory and research* (1) 16, 24–44.

Ylitse-projekti (2017) SOS-Lapsikylä. <https://www.sos-lapsikyla.fi/mita-me-teemme/kehittamistyo/ylitse-projekti/>. Luettu 7.3.2017.

Julkaisematon lähde:

Pursi, Katarina & Savisalo, Oskari (2016) Ylitse –työpajat 2016. Työpajakoonti, luonnos.

Liitteet

Liite 1: Infokirje

Hyvä haastateltava!

Olen sosiaalityön opiskelija Helsingin yliopistossa ja teen pro gradu –tutkielmaa parisuhteen merkityksestä sijaishuollosta itsenäistyneille.

SOS-Lapsikylän Ylitse -projektin järjestämässä työpajoissa oli noussut yhtenä aiheena esille parisuhde. Pro gradu –tutkielmassani tahdon haastattelujen avulla saada enemmän tietoa siitä, mitä parisuhde merkitsee sinulle. Miten koet oman elämänhistoriasi vaikuttaneen parisuhteisiisi tai ajatuksiisi parisuhteesta?

Olen kiinnostunut kuulemaan elämäntarinasi sellaisena kuin haluat sen kertoa. Minulla ei ole sinusta aikaisempaa tietoa enkä saa sinusta mitään tietoa, mitä et itse minulle kerro. Toivon, että yhdessä sinun kanssasi voimme tuottaa tietoa sijoituksesta itsenäistymiseen ja parisuhteeseen liittyen.

Haastatteluun osallistuminen on vapaaehtoista ja tutkimukseen osallistumisen saa keskeyttää milloin tahansa ilmoittamalla siitä minulle. Nauhoitan haastattelut ja kirjoitan ne tekstimuotoon analysointia varten. Tuhoan kaiken haastatteluaineiston, kun tutkielma on valmis. Jos käytän haastattelusi sitaatteja tutkielmassa, muokkaan niitä siinä määrin, ettei ulkopuolinen lukija voi tunnistaa kenestä tutkimuksessa on kyse.

Mikäli sinulla on mahdollisuus osallistua haastatteluun, otathan yhteyttä minuun sähköpostitse tai puhelimitse niin sovitaan haastattelusta.

Ystävällisin terveisin,
Liisa Fuchs
puhelinnumero
sähköpostiosoite

Liite 2: Suostumuslomake

SUOSTUMUSLOMAKE

Haluan osallistu Helsingin yliopiston sosiaalityön opiskelijan Liisa Fuchsin tutkimukseen. Ymmärrän, että tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista. Hyväksyn, että haastattelua käytetään tutkimuksen aineistona. Minulle on luvattu, että haastatteluaineisto hävitetään tutkimuksen valmistuttua. Olen tietoinen, että voin perua osallistumiseni missä vaiheessa tahansa ilmoittamalla siitä tutkimuksen tekijälle.

Paikka ja aika

Allekirjoitus

Nimenselvennys

Haluan, että tutkimus lähetetään minulle, kun se on valmis:

Kyllä

Ei

Sähköpostiosoitteeni:

Liite 3: Haastattelurunko

Haastateltavan tausta

- Ikäsi?
- Oletko työelämässä?
- Ketä perheeseesi kuuluu?
 - Oletko nyt parisuhteessa?
- Ketä muita sosiaaliseen verkostosi kuuluu?
 - Millainen suhde sinulla on vanhempiisi?
 - Millainen suhde sinulla on entisiin sijaisvanhempiisi?

Parisuhdetarina

Kehoitus kertoa vapaasti omista parisuhteista, esim. aloittaen ensimmäisestä parisuhteesta.

Haastattelurunko

- Oma parisuhde/parisuhteet
 - Millaisia parisuhteita sinulla on ollut?
 - Vahvuuksia, hyviä asioita
 - Ristiriitoja, vaikeuksia
 - Miten elämäsi on muuttunut, kun olet parisuhteessa?
 - Miten olet kokenut parisuhteen päättymisen/eron? *Tai* Millaisia tunteita ero on herättänyt?
- Toiveet ja odotukset
 - Millaisia odotuksia/toiveita sinulla on ollut parisuhteisiin liittyen?
 - Mikä on parisuhteessa tärkeää?
 - Onko odotukset/toiveet toteutuneet?
 - Mitä parisuhde merkitsee sinulle?
- Tuki
 - Minkälaista apua tai tukea parisuhteeseen liittyen olisit tarvinnut kunakin ajankohtana? (aikajana)
 - Saitko tukea, kun sitä tarvitsit? Keneltä?
- Parisuhdemallit
 - Millainen vanhempiesi/vanhempasi parisuhde/parisuhteet on ollut? *tai* Mitä ajattelet vanhempiesi/äitisi/isäsi parisuhteesta?
 - Onko sinulla ollut muita parisuhdemalleja?
 - Koetko, että saamasi parisuhteen malli/mallit ovat vaikuttaneet siihen mitä ajattelet parisuhteesta tai millaisia parisuhteita sinulla on ollut?
 - Koetko, että lapsuutesi/nuoruutesi kokemukset ovat vaikuttaneet parisuhteisiisi?
- Tulevaisuus
 - Onko sinulla jotain huolia tulevaisuudesta liittyen parisuhteeseen? Miten niitä voisi mielestäsi yrittää ratkoa?
 - Millaisia tulevaisuudenhaaveita sinulla on liittyen itseesi ja parisuhteeseen? Miten niitä kohti voisi pyrkiä?
- Onko vielä jotain, mitä haluaisit kertoa

Liite 4: Ohjeet kirjallista vastausta varten

Graduni käsittelee parisuhteen merkitystä sijaishuollosta itsenäistyneiden elämässä.

Aluksi taustakysymyksiä:

- Ikäsi?
- Mitä teet nykyisin?
- Ketä perheeseesi kuuluu?
 - Oletko nyt parisuhteessa?
- Ketä muita sosiaaliseen verkostoon kuuluu?
 - Millainen suhde sinulla on vanhempiisi?
 - Millainen suhde sinulla on sijaishuoltopaikkasi aikuisiin?

Parisuhdetarina:

Kirjoita tarina parisuhteistasi. Voit kertoa niistä esimerkiksi aloittaen ensimmäisestä ja päättyen nykyiseen/viimeisimpään parisuhteeseen. Ei ole oikeaa tai väärää tapaa kirjoittaa tätä tekstiä, olen kiinnostunut sinun näkökulmastasi ja sinulle merkityksellisistä asioista. Voit käsitellä tekstissä esimerkiksi seuraavia asioita: (Kaikkia kohtia ei ole pakko käsitellä. Voit painottaa tekstissä sellaisia asioita, jotka ovat sinusta tärkeitä ja jättää vähemmälle toiset kohdat.)

- Oma parisuhde/parisuhteet
 - Millaisia parisuhteita sinulla on ollut?
 - Millaisia hyviä asioita ja vahvuuksia parisuhteisiin on kuulunut?
 - Entä millaisia ristiriitoja tai vaikeuksia?
 - Miten elämäsi on muuttunut, kun olet parisuhteessa? (verrattuna aikaan, jolloin et ole ollut parisuhteessa)
 - Miten olet kokenut parisuhteen päättymisen/eron? Millaisia tunteita ero on herättänyt?
- Toiveet ja odotukset
 - Millaisia odotuksia/toiveita sinulla on ollut parisuhteisiin liittyen?
 - Onko odotukset/toiveet toteutuneet?
 - Mikä on parisuhteessa tärkeää?
 - Mitä parisuhde merkitsee sinulle?
- Tuki
 - Oletko joskus kaivannut tukea parisuhteeseen? Minkälaista apua tai tukea olisit toivonut saavasi?
 - Saitko tukea, kun sitä tarvitsit? Keneltä?
- Parisuhdemallit
 - Millainen vanhempiesi/vanhempasi parisuhde/parisuhteet on ollut? Mitä ajattelet vanhempiesi parisuhteesta?
 - Onko sinulla ollut muita parisuhdemalleja?
 - Kuvaile jonkun tuntemasi henkilön/pariskunnan parisuhdetta
 - Sellaista, jota pidät hyvänä ja onnellisena
 - Sellaista, joka ei ole niin hyvä
 - Koetko, että saamasi parisuhteen malli/mallit ovat vaikuttaneet siihen mitä ajattelet parisuhteesta tai millaisia parisuhteita sinulla on ollut?

- Koetko, että lapsuutesi/nuoruutesi kokemukset ovat vaikuttaneet parisuhteisiisi?
- Tulevaisuus
 - Onko sinulla jotain huolia tulevaisuudesta liittyen parisuhteeseen? Miten niitä voisi mielestäsi yrittää ratkoa?
 - Millaisia tulevaisuudenhaaveita sinulla on liittyen itseesi ja parisuhteeseen? Miten niitä kohti voisi pyrkiä?
- Onko vielä jotain, mitä haluaisit kertoa liittyen parisuhteen merkitykseen tai oman elämänhistorian vaikutukseen omia parisuhteita ajatellen.